

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Ірина РОЗМАН

КРЕАТИВНА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

МОНОГРАФІЯ

Мукачево-2026

УДК 378.147-026.15:37.016:821(100)(02.064)

DOI

Рекомендовано до друку Вченою радою Мукачівського державного університету (протокол №5 від 27 січня 2026 року)

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
в.о. ректора Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

Наталія БАХМАТ

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедра освіти дорослих
та цифрових технологій
Навчально-наукового Інституту
менеджменту та психології
ДЗВО УМО НАПН України

Любов КАРТАШОВА

P64

Креативна методика викладання зарубіжної / І.І. Розман. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2026. – 153 с. (5,6 др.арк.)

ISBN 978-617-7495-91-7

Монографія присвячена теоретичному й практичному обґрунтуванню креативної методики викладання зарубіжної літератури в умовах модернізації сучасної освіти. У роботі розглянуто психолого-педагогічні та методичні засади розвитку творчого потенціалу учнів, визначено сутність понять «креативність», «інтерактивне навчання», «творча діяльність».

Автор аналізує інноваційні форми й технології навчання, ігрові методи, рольові ігри, творчі проекти, подкасти, буктрейлери, комікси, інсценізації, як ефективні засоби формування читацької компетентності та естетичного мислення учнів. Особливу увагу приділено практичній реалізації креативного підходу під час вивчення творів А. Данте, В. Шекспіра, Д. Дефо, Ч. Дікенса, М. Твена, О. Генрі та інших класиків.

Монографія спирається на наукові праці українських дослідників: О. Пометун, Л. Пироженко, Н. Бібік, О. Савченко, Л. Мірошниченко, Г. Токмань, Н. Волошиної, О. Куцевол та ін., які заклали методологічні основи сучасної літературної освіти.

Видання адресоване науковцям, викладачам педагогічних університетів, учителям зарубіжної літератури, студентам-філологам і всім, хто прагне удосконалити навчальний процес, поєднуючи класичну літературну спадщину з новітніми педагогічними технологіями.

© Розман І.І., 2026

©Мукачівський державний університет, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРЕАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
1.1. Поняття креативності в сучасній педагогіці та літературній освіті.....	8
1.2. Теоретичні основи формування творчої особистості учня.....	14
1.3. Аналіз сучасних методичних підходів до викладання зарубіжної літератури.....	21
1.4. Психолого-педагогічні передумови використання креативних методів у літературній освіті.....	29
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ІГРОВОЇ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	33
2.1. Використання ігрових технологій у процесі аналізу художнього тексту.....	33
2.2. Рольові ігри та інсценізації як засіб глибшого розуміння літературного образу	38
2.3. Творчі проекти й подкасти як інструмент розвитку Читацької компетентності.....	48
2.4. Комікси, буктрейлери та цифрові ресурси у вивченні класики.....	57
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОЇ МЕТОДИКИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	68
3.1. Моделювання уроків із використанням креативних технологій.....	68
3.2. Формування асоціативного та критичного мислення учнів під час аналізу текстів.....	78
3.3. Педагогічна творчість і педагогічний такт як основа професійної майстерності вчителя зарубіжної літератури	86
3.4. Приклади реалізації креативних методик у вивченні творів А.Данте, В.Шекспіра, Д.Дефо, ЧДіккенса, Твена, О. Генрі.....	95
3.5. Методичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури.....	107
ВИСНОВКИ	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	116
ДОДАТКИ.....	128
ЗАГАЛЬНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ОСВІТНІХ ІЛЮСТРАЦІЙ.....	148

ПЕРЕДМОВА

Актуальність обраної теми зумовлена потребою в науково обґрунтованому підході до розвитку творчого потенціалу учнів засобами художнього слова, пошуком ефективних методик, які сприятимуть формуванню компетентного читача, здатного осмислено й критично взаємодіяти з літературним текстом.

Теоретичне підґрунтя монографії спирається на праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджують проблеми креативності, гуманізації освіти, розвитку особистості у творчій діяльності.

Сучасна освіта переживає етап глибоких трансформацій, пов'язаних із переходом до особистісно орієнтованого, компетентнісного й діяльнісного навчання. В умовах Нової української школи особливої актуальності набуває питання формування творчої, критично мислячої особистості, здатної до самовираження, комунікації та естетичного сприйняття світу. Саме зарубіжна література, як предмет, що поєднує гуманістичні, художні й пізнавальні цінності, відкриває широкі можливості для розвитку цих якостей через креативну методику викладання.

Монографія присвячена теоретичному осмисленню й практичній реалізації креативних підходів у процесі викладання зарубіжної літератури. Її мета – узагальнити сучасні науково-методичні ідеї та продемонструвати ефективні педагогічні стратегії, що активізують читацьку діяльність учнів, стимулюють емоційне й інтелектуальне сприйняття художнього тексту.

Питання розвитку творчого потенціалу школярів і впровадження інноваційних освітніх технологій активно досліджуються українськими науковцями: О. Пометун, Л. Пироженко, І. Підласим, Н. Бібік, О. Савченко, В. Сухомлинським, О. Топузовим, О. Куцевол,

Л. Мірошніченко, Н. Волошиною, Г. Токмань, Т. Яценко, О. Ісаєвою, О. Бандуркою, І. Розман та ін.

Їхні наукові напрацювання становлять методологічну основу сучасної літературної освіти, зорієнтованої на творчу самореалізацію учня, формування компетентного, свідомого читача.

У першому розділі подано теоретико-методологічні засади креативної методики, розкрито сутність понять «креативність», «творча особистість», «інтерактивне навчання», визначено психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів на уроках літератури.

Другий розділ присвячено інноваційним формам ігрової та творчої діяльності, зокрема рольовим іграм, інсценізаціям, подкастам, коміксам, буктрейлерам і творчим проектам, які сприяють естетичному та асоціативному осмисленню художніх образів. На прикладах творів Данте, Шекспіра, Дефо, Діккенса, Твена та О. Генрі показано, як креативні технології допомагають учням глибше розкрити зміст літературного твору.

У третьому розділі розглянуто практичну реалізацію креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури: описано моделі сучасних уроків, подано рекомендації щодо організації групової творчої діяльності, критерії оцінювання креативних результатів та перспективи впровадження інноваційних методів у навчальний процес.

Монографія адресована науковцям, викладачам педагогічних університетів, учителям зарубіжної літератури, студентам-філологам і всім, хто прагне осучаснити навчання, поєднати класику з новими технологіями та виховати покоління читачів, здатних мислити, творити й відчувати.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРЕАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Поняття креативності в сучасній педагогіці та літературній освіті

Креативність (від лат. creatio творіння, створення) у педагогіці й літературній освіті розглядається як здатність особистості до продуктивного, оригінального мислення та дій, які виходять за межі стандартного підходу

Креативність включає такі компоненти, як новизна, уява, оригінальність, гнучкість мислення та готовність до ризику у творчому процесі [78; 80].

Ми зазначаємо основні аспекти креативності, які визначають її як багатовимірне психолого-педагогічне явище, що охоплює інтелектуальний, мотиваційний, емоційно-вольовий та соціально-комунікативний компоненти.

Креативність у цьому контексті розглядається не лише як здатність до створення нового, оригінального продукту діяльності, але й як інтегративна якість особистості, що виявляється у гнучкості мислення, відкритості до нових ідей, здатності до рефлексії, прогнозування та саморозвитку. Вона є фундаментальною характеристикою сучасної освіченої людини, оскільки забезпечує її готовність діяти в умовах невизначеності, приймати нестандартні рішення та творчо осмислювати навколишню дійсність.

«Прийнято вважати, що основоположником дослідження феномену та явища креативності є англійський вчений XIX ст. Ф.Гальтон, який у 1850-х роках, натхненний ідеями свого кузена Ч. Дарвіна, захопився ідеями спадковості таланту.

Впродовж наступних 40 років він послідовно досліджував природу, розвиток, діагностику людських здібностей. При цьому всі свої зусилля він концентрував на дослідженні кількох основних проблем, зокрема, на виявленні факторів, що визначають здібності людини. Ф. Гальтону вдалося виділити два основні такі фактори: спадковість та середовище. Причому, пріоритетність він закріпив за спадковістю, оскільки вважав, що талант є спадковою ознакою і що соціальна еліта формується на основі успадкованого таланту. Така зосередженість пояснювалась тим фактом, що творчі здібності вважались обумовленими рівнем саме інтелекту, хоча численні емпіричні дослідження свідчили про сумнівність цієї гіпотези [34].

Опираючись на дослідження вчених, протягом останніх двадцяти років простежується розвиток когнітивного підходу до креативності. Експерименти, дослідження окремих випадків і моделювання за допомогою штучного інтелекту дозволяють вивчати ментальні репрезентації, а також задіяні в творчості процеси перетворення інформації (породження аналогій, пошук, розробка і синтез ідей). На думку деяких представників когнітивного підходу, креативність ґрунтується на звичайних когнітивних процесах, навіть якщо результати цих процесів виявляються «незвичайними».

Таким чином, сучасні вчені прихильні до теорій, відповідно до яких креативність і є результатом конвергенції когнітивних, конативних і середовищних факторів, що й визначає напрями пошуку шляхів її розвитку.

Як процес, креативність – це діяльність, у межах якої відбувається генерація нових ідей, комбінування відомих елементів у нестандартний спосіб, подолання шаблонів мислення. Як результат – це створення продукту творчої діяльності, що вирізняється новизною, оригінальністю й цінністю для певного контексту [76].

Науковці зазначають, що у вищій освіті креативність найчастіше вимірюють через рівень її вияву та компоненти, такі як оригінальність, гнучкість і оціночна адекватність. Ці критерії дозволяють оцінювати як потенціал до творчості, так і здатність реалізовувати його в освітній діяльності.

У сучасній українській педагогічній думці креативність трактується як інтегративна якість, що об'єднує когнітивні, емоційні, комунікативні та моральні складові. О. Савченко визначає її як здатність учня до створення нового освітнього продукту – ідеї, тексту, інтерпретації чи рішення [93]. Зязюн вбачає в креативності «вищий рівень духовного самовираження особистості» [51]. Н. Побірченко та О. Пометун підкреслюють її зв'язок із інтерактивними методами навчання, що стимулюють пошук нестандартних шляхів пізнання [79; 80].

Ми хочемо зауважити на думку Веремчук А., «розвиток креативності майбутніх учителів початкової ланки освіти є важливим, зважаючи на такі аспекти: загальні тенденції реформування початкової освіти, отримання вчителями академічної свободи та переорієнтація особистості учителя на «умотивованість»; взаємопов'язаність понять «креативний учитель» – «креативний учень», учні потребують креативних учителів, які зможуть навчати їх творчо, усебічно розвивати; необхідність учителя початкової школи оригінально вирішувати педагогічні проблеми, що виникають в освітньому середовищі початкової ланки (взаємодія з учнями, їхніми батьками, міжособистісна взаємодія у колективі, постановка нових професійних цілей, організаційні зміни тощо); важливість раціонального використання та адаптації інноваційних технологій навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та бажань учнів» [35].

Звертаючись до креативності у зарубіжній літературі необхідно зазначити, що через інтерпретацію художнього тексту, створення власних творчих робіт, рольових ігор, інсценізації, подкастів, коміксів,

буктрейлерів та проєктів, відбувається розвиток критичного мислення здобувачів. Вона сприяє посиленню емоційного інтелекту й читацької компетентності. О. Куцевол зазначає, що «літературна освіта є природним середовищем для формування креативності, оскільки художній текст виступає моделлю творчого мислення» [61].

Як висновок, Розман І. констатує, що «моделі розвитку креативного мислення дозволяють організаціям покращувати інноваційні процеси, інтегруючи креативність на рівні команді окремих осіб. Розвиток когнітивної гнучкості спрямовані на розвиток креативного мислення, можуть значно покращити когнітивну гнучкість і здатність до творчого вирішення проблем. Поліпшення співпраці та динаміки в групах, навчальні моделі зі спільного обміну інформацією, сприяють кращій комунікації, зниженню конфліктів і зростанню інклюзивності в командах» [87, с.43].

У сучасному науковому дискурсі креативність дедалі частіше розглядають не як окремий інтелектуально-психологічний феномен, а як інтегральну властивість особистості, що забезпечує її здатність переосмислювати освітню реальність і продукувати власні смисли. У педагогіці це поняття набуває особливої ваги, оскільки формування творчого мислення стає умовою успішності учня в середовищі, яке змінюється швидше, ніж шкільні програми.

Науковці підкреслюють, що креативність виходить за межі уяви чи фантазування – вона перетворюється на механізм побудови нових навчальних практик. Так, О. Пометун акцентує, що сучасна школа має створювати ситуації, у яких учень самостійно відкриває зміст знання, а не засвоює готові твердження [85].

Постає питання: яким чином креативність функціонує саме в літературній освіті? У цій галузі вона виступає інструментом інтерпретації художнього тексту, зокрема тоді, коли учень прагне не лише зрозуміти сюжет чи авторську позицію, а й створити власний

інтелектуальний або мистецький продукт – від альтернативної кінцівки до складної есеїстичної рефлексії.

Дослідниця Г. Токмань зазначає, що літературна освіта «породжує у школяра потребу в індивідуальному судженні» та формує здатність до особистісного переживання тексту. Саме через такі індивідуалізовані способи роботи художнє читання стає простором розвитку творчої самості [101].

У педагогічних студіях останнього десятиліття креативність розглядають також як умову ініціювання пізнавальної активності, а не лише як результат навчального процесу. На думку О. Савченко, будь-яка сучасна освітня модель втрачає ефективність, якщо вона не здатна стимулювати інтелектуальну ініціативу учня та дозволити йому діяти у відкритій проблемній ситуації [95]. Це означає, що школяр має виконувати не лише відтворювальні, а й пошукові, творчі та дослідницькі завдання – особливо в гуманітарних дисциплінах, де формування власного погляду є ключовою ціллю. З огляду на це провідним у літературній освіті стає не репродукція знань, а процес їхнього інтелектуального моделювання.

Разом із тим креативність у педагогіці неможливо трактувати як універсальне поняття без конкретизації її структурних компонентів. Наукові праці В. Гончаренка та С. Локшиної демонструють, що творча діяльність школяра базується на сукупності мотиваційних, когнітивних та діяльнісних чинників, які формуються поступово й залежать від навчального контексту. Відповідно, креативність у літературній освіті набуває чітких форм – вона проявляється у здатності інтерпретувати текст, ставити неочевидні питання, здійснювати смисловий пошук та створювати оригінальні ідеї, пов'язані з літературним матеріалом [40].

У низці досліджень [90] увагу зосереджено на тому, що креативність розвивається найефективніше через інтеграцію змісту, форм та інструментів навчання. Саме тому зміна форм роботи на уроках – від

дискусій до цифрових творчих проєктів – не є другорядною. Вона формує новий тип освітньої взаємодії, де учень отримує можливість поєднати інтелектуальну, емоційну та комунікативну активність.

Для фахової літературної освіти показовими є конкретні практики, у яких креативність не декларується, а фактично проявляється.

Наведемо приклади, які демонструють механізми формування креативності учня у процесі літературної освіти. Першим із них є створення альтернативної інтерпретації літературного епізоду: спираючись на методику О. Токмань, [101] учні аналізують вихідний контекст твору, після чого пропонують власний варіант розвитку подій, обґрунтовуючи його відповідністю художній логіці та внутрішній мотивації персонажів. Такий підхід вимагає від школяра не репродуктивного переказу, а дивергентного мислення, здатності розширювати межі авторського задуму.

Другим механізмом виступає побудова візуальної моделі авторського світу. Застосування ментальних карт, сюжетних діаграм чи графічних схем, як наголошує О. Савченко [97] , дозволяє учням встановлювати приховані смислові зв'язки між образами, мотивами та символами. Відбувається інтеграція вербальних і візуальних операцій мислення, що підсилює творчу продуктивність

Третім важливим прикладом є порівняльна інтерпретація різних медійних форм художнього тексту. Аналіз літературного першоджерела поряд із його кіно-, театральними чи графічними адаптаціями розширює можливості критичного читання та сприяє формуванню медіаграмотності [83] підкреслює, що такі міжмедійні зіставлення створюють умови для вироблення власної оцінки й кращого усвідомлення художньої мови. Четвертим механізмом виступає створення подкасту як форми усної аналітичної рефлексії.

Аудіоформат спонукає учня структурувати думки, вибудовувати переконливу логіку висловлювання та працювати з інтонаційною

виразністю. Як показують сучасні методичні розвідки, подкасти ефективно розвивають читацьку компетентність, оскільки поєднують аналітичні, комунікативні та творчі вміння [90].

П'ятим прикладом є мікропроекти з інтертекстуального аналізу, під час виконання яких учні виявляють у творі цитати, алюзії та ремінісценції, пояснюючи їхню функцію в художній структурі. За висновками С. Гончаренка [40] здатність працювати з підтекстом, інтертекстом і символічними нашаруваннями становить ядро творчої інтерпретації та формує високий рівень текстового мислення.

Отже, що креативність у літературній освіті не зводиться до спонтанної уяви; вона формується через систематично вибудовані дії, які відкривають учневі можливість бути дослідником, інтерпретатором і творцем.

Таким чином, приклади свідчать, що креативність у літературній освіті – не абстрактний конструкт, а реальна педагогічна технологія, яка змінює тип взаємодії між учителем, учнем і текстом. Вона стає засобом не лише інтелектуального розвитку, а й формування здатності жити в умовах культурної багатоваріантності, де цінується власна думка та вміння продукувати нові смисли.

1.2. Теоретичні основи формування творчої особистості учня

Формування творчої особистості в сучасній педагогіці розглядається як одне з ключових завдань гуманістично орієнтованої освіти. Метою навчального процесу є виховання особистості, здатної до саморозвитку, самовираження, критичного й оригінального мислення. У науковій літературі поняття «творча особистість» трактується як інтегративна характеристика людини, що поєднує інтелектуальні, емоційно-вольові, мотиваційні та соціально-комунікативні компоненти, спрямовані на створення нового продукту діяльності.

На думку О. Савченко, творчість у навчанні полягає не лише у здатності вигадувати нове, а передусім у прагненні осмислювати навколишній світ у власній системі координат, що потребує створення педагогом освітнього середовища, де учень відчуває цінність власних думок і суджень, а не лише правильність відтворення знань [96].

У психолого-педагогічній науці існує низка підходів до пояснення сутності творчості. Так, у межах культурно-історичного підходу Л. Виготського творчість розглядається як природна функція мислення, що формується в процесі соціальної взаємодії. Учений доводив, що креативні здібності розвиваються тоді, коли учень виконує завдання, складність яких перевищує його поточний рівень, але в межах зони найближчого розвитку, за підтримки педагога або однолітків [36].

Отже, розвиток творчості безпосередньо залежить від організації спільної діяльності, у якій учень не лише отримує знання, а створює їх у діалозі. Гуманістичний підхід, представлений працями К. Роджерса та А. Маслоу, акцентує увагу на самоактуалізації особистості як основі творчого розвитку. К. Роджерс визначав творчість як процес самовираження, у якому людина виявляє свою індивідуальність і внутрішню свободу [32].

А. Маслоу вважав творчість природним станом особистості, що реалізується лише за умов психологічної безпеки та задоволення базових потреб [15].

Таким чином, шкільне середовище повинно забезпечувати емоційну підтримку, атмосферу довіри й відкритості, що стимулює учня до вільного висловлення ідей та прийняття ризику.

Згідно з діяльнісним підходом, розробленим О. Леонтьєвим і С. Рубінштейном, творчість формується через активну діяльність, у якій поєднуються пізнавальні, емоційні та вольові процеси. Рубінштейн підкреслював, що людина формується не в результаті зовнішнього впливу, а в процесі власної діяльності, тому навчання повинно бути дослідницьким, пошуковим і спрямованим на самостійне відкриття знань.

Сучасна педагогічна психологія виокремлює компонентну структуру творчої особистості, до якої належать мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та комунікативний компоненти [99].

Е. Торренс у своїй класичній концепції творчого мислення визначив чотири основні показники креативності – біжучість, гнучкість, оригінальність та розробленість ідей [23]. Ці критерії залишаються актуальними і в сучасній українській освітній практиці, слугуючи основою для оцінювання творчих досягнень учнів.

Педагогічні умови формування творчої особистості, за І. Зязюном, О. Савченко, Л. Базиль, Н. Побірченко та О. Пометун, охоплюють: суб'єктно-діяльнісний підхід, який забезпечує активну участь учнів у навчанні; партнерську взаємодію між учителем і учнем, побудовану на діалозі та співтворчості; інтеграцію інтелектуального й емоційного досвіду; індивідуалізацію навчання; створення ситуацій успіху й позитивного підкріплення.

Як підкреслював дослідник к філософських педагогічних ідей І.Зязюн, «творча особистість не народжується, а формується у просторі духовної взаємодії», де вирішальне значення має особистість самого вчителя, його креативна позиція та педагогічна культура [51].

Зарубіжна література, за своєю природою, є одним із найефективніших засобів формування творчої особистості. Кожен художній твір – це модель творчого мислення, а процес його аналізу формує здатність учня до інтерпретації, асоціативного мислення та створення власних сенсів. Як зазначає О. Куцевол, урок літератури стає «майстернею творчості», коли вчитель сприяє діалогу між учнем і автором, стимулює особистісне прочитання та переосмислення тексту [61].

Отже, формування творчої особистості учня – це багатогранний процес, що охоплює розвиток інтелектуальних, емоційних, вольових і соціальних складових. Креативна особистість – це індивід, здатний бачити нові смисли, ставити запитання, генерувати ідеї та створювати

культурно значущі продукти. Така особистість є результатом креативно орієнтованої освіти, у центрі якої – творчість як форма пізнання світу та самореалізації людини.

Ми пропонуємо три таблиці, у яких розглянуто теоретичні основи формування творчої особистості учня, структуру творчої особистості учня та педагогічні умови формування творчої особистості.

Теоретичні основи формування творчої особистості учня

Таблиця 1.1.

Науковий підхід / Концепція	Представники	Ключові ідеї	Педагогічне значення для формування творчої особистості
Культурно-історичний підхід	Л. Виготський, О. Леонтьєв	Творчість розвивається у спільній діяльності; важлива «зона найближчого розвитку»; соціальна природа мислення	Стимулювання творчості через співпрацю, діалог, спільне вирішення проблем; роль учителя як партнера
Гуманістичний підхід	К. Роджерс, А. Маслоу, І. Зязюн	Самоактуалізація, внутрішня мотивація, свобода вибору, духовний розвиток	Формування позитивного емоційного клімату; підтримка самовираження учнів; розвиток рефлексії
Діяльнісний підхід	С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, П. Гальперін	Особистість формується у діяльності; творчість – це активна перетворююча діяльність	Організація навчання через дослідницькі, проєктні, пошукові форми роботи
Когнітивно-психологічний підхід	Дж. Гілфорд, Е. Торренс, П. Торопова	Креативність як система інтелектуальних операцій: оригінальність, гнучкість, розробленість	Використання вправ на розвиток дивергентного мислення; оцінювання творчих здібностей
Особистісно орієнтований підхід	О. Савченко, Н. Бібік, Л. Базиль	Освіта має враховувати індивідуальні інтереси, здібності, темп розвитку	Індивідуалізація завдань, формування ситуацій успіху, навчання через інтерес
Естетико-культурологічний	О. Куцевол, В. Шкляр, Н.	Література як середовище творчого	Використання художнього тексту

Науковий підхід / Концепція	Представники	Ключові ідеї	Педагогічне значення для формування творчої особистості
підхід	Побірченко	самопізнання; образне мислення як основа творчості	для розвитку емоційно-ціннісного й асоціативного мислення
Інноваційно-комунікативний підхід	М. Фуллан, К. Робінсон, С. Сисоєва	Творчість як здатність адаптуватися в мінливому світі; роль комунікації й технологій	Інтерактивні, медіа-та цифрові технології для розвитку критичного й креативного мислення

Таблиця 1.2. Структура творчої особистості учня

Таблиця 1.2

Компонент	Зміст	Прояв у навчальній діяльності
Мотиваційний	Інтерес до пізнання, прагнення до самовираження	Участь у творчих завданнях, ініціатива, захоплення процесом
Когнітивний	Гнучкість і оригінальність мислення, уява	Пропонує нестандартні рішення, бачить альтернативні варіанти
Емоційно-вольовий	Самостійність, наполегливість, упевненість	Завершує розпочате, долає труднощі, відчуває задоволення від творчості
Комунікативний	Уміння висловлювати думки, слухати, співпрацювати	Веде діалог, бере участь у дискусіях, презентує ідеї
Рефлексивний	Самоаналіз, оцінка власних досягнень	Уміє оцінити свої результати, робить висновки, планує вдосконалення

Таблиця 1. 3. Педагогічні умови формування творчої особистості

Таблиця 1.3.

Умова	Зміст і педагогічна реалізація
Створення ситуації успіху	Забезпечення позитивної емоційної атмосфери, схвалення, довіри
Партнерська взаємодія	Діалог «учитель – учень»; спільне прийняття рішень
Індивідуалізація навчання	Врахування рівня розвитку, інтересів, стилів мислення
Рефлексія та самооцінювання	Аналіз власної творчої діяльності, ведення щоденників, обговорення
Інтеграція мистецьких і	Використання літератури, музики, мистецтва для

Умова	Зміст і педагогічна реалізація
гуманітарних дисциплін	формування образного мислення
Використання сучасних освітніх технологій	Проектна, ігрова, дослідницька, подкаст- і медіа-технології

Ми пропонуємо три таблиці, у яких розглянуто теоретичні основи формування творчої особистості учня, структуру творчої особистості учня та педагогічні умови її розвитку. Ці таблиці узагальнюють ключові положення сучасних психолого-педагогічних досліджень і дають можливість системно представити процес формування креативної особистості як цілісне педагогічне явище.

Перша таблиця висвітлює теоретичні підходи до вивчення творчості – культурно-історичний, гуманістичний, діяльнісний, когнітивний та особистісно орієнтований, які визначають наукові засади розвитку творчого потенціалу дитини.

Друга таблиця демонструє структуру творчої особистості учня, що складається з взаємопов'язаних компонентів – когнітивного, мотиваційного, емоційно-вольового, емоційного та комунікативного, – кожен з яких відіграє важливу роль у формуванні креативного мислення та поведінки.

Третя таблиця містить педагогічні умови, необхідні для ефективного розвитку творчих здібностей: створення позитивного емоційного клімату, стимулювання пізнавальної активності, забезпечення свободи вибору, індивідуалізацію навчання, інтеграцію мистецьких і цифрових технологій.

Узагальнення наведеного матеріалу дозволяє зробити висновок, що формування творчої особистості учня є результатом цілеспрямованого педагогічного впливу, який поєднує психологічну підтримку, мотиваційне стимулювання та організацію творчої діяльності. Саме завдяки гармонійному поєднанню цих чинників школа стає простором розвитку інтелекту, емоцій і самовираження, де кожен учень має змогу реалізувати свій творчий потенціал.

Отже, проаналізувавши інформацію, яка розміщена у таблицях, ми можемо зробити висновок, що формування творчої особистості учня є складним, багатокомпонентним і системним процесом, який поєднує психологічні, педагогічні, культурологічні та соціальні аспекти розвитку дитини.

Аналіз наукових підходів засвідчує, що творчість є природною потребою особистості, закладеною у її психічній структурі, однак для її розкриття необхідне сприятливе освітнє середовище, у якому учень має можливість вільно самовиражатися, експериментувати та створювати нові ідеї.

Основою розвитку творчої особистості виступає діяльність, яка забезпечує активну позицію учня, його самостійність, рефлексію та здатність приймати рішення. Гуманістичний вимір освіти акцентує на необхідності створення атмосфери довіри, підтримки та співробітництва, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації та впевненості у власних силах.

Креативна особистість формується через взаємодію когнітивних, емоційно-вольових, мотиваційних і комунікативних компонентів, які розвиваються у процесі навчальної діяльності.

Ефективність цього процесу залежить від реалізації комплексу педагогічних умов – суб'єктно-діяльнісного підходу, індивідуалізації навчання, стимулювання пізнавальної активності, розвитку рефлексивного мислення, інтеграції мистецьких форм і сучасних освітніх технологій. Таким чином, формування творчої особистості є ключовою метою сучасної освіти, спрямованої на виховання самостійного, критично мислячого, духовно багатого учня, для якого творчість є не лише результатом, а й способом пізнання світу.

СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Отже, структура творчої особистості учня охоплює взаємопов’язані компоненти – когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, емоційний та комунікативний. Їх гармонійний розвиток забезпечує формування здатності мислити нестандартно, приймати оригінальні рішення, ефективно взаємодіяти з іншими та виявляти ініціативу в навчальній діяльності. Когнітивний компонент відповідає за інтелектуальну активність і гнучкість мислення; мотиваційний – за внутрішнє прагнення до самореалізації; емоційно-вольовий – за наполегливість і саморегуляцію; емоційний – за здатність до співпереживання та естетичного сприйняття; комунікативний –

за уміння висловлювати думки й взаємодіяти в колективі. Таким чином, творча особистість – це результат цілісного педагогічного впливу, спрямованого на розвиток мислення, емоцій, мотивації та соціальної взаємодії, що в сукупності формує основу креативної компетентності сучасного учня.

1.3. Аналіз сучасних методичних підходів до викладання зарубіжної літератури

Сучасна освітня парадигма орієнтується не лише на засвоєння знань, умінь і навичок, а насамперед – на формування здатності особистості мислити креативно, генерувати нові ідеї, самостійно вирішувати складні проблеми. В епоху стрімкого розвитку технологій і глобальної комунікації креативність визнається однією з базових компетентностей XXI століття, необхідних для успішного особистісного та професійного становлення [17].

На думку Кена Робінсона, «креативна освіта – це система, у якій учень не лише отримує знання, а й навчається генерувати нові ідеї, ставити запитання, сумніватися та відкривати власні способи розуміння світу» [21]. Саме тому завдання педагога – створити освітній простір, що сприяє творчому самовираженню, співпраці, гнучкому мисленню та відкритості до інновацій.

Українські вчені О. Пошетун, І. Підласий, Л. Базиль, Н. Бібік трактують креативну освіту як поєднання традиційних та інноваційних підходів, у яких провідну роль відіграє суб'єктна позиція учня – активного творця знань. Як зазначає О. Пошетун, ефективне навчання «здійснюється не через передавання готових знань, а через створення ситуацій, у яких учень сам відкриває істину» [84].

Педагогічна технологія розглядається як цілісна система взаємопов'язаних методів, прийомів і форм діяльності, спрямованих на

досягнення конкретних навчально-виховних цілей. У контексті розвитку креативності основне завдання педагогічних технологій полягає у створенні сприятливих умов для самореалізації особистості, вияву ініціативності, гнучкого мислення та творчого підходу до навчання.

Як підкреслював Л. С. Виготський, розвиток мислення дитини залежить від того, як організовано її діяльність: «у творчому навчанні не передається готовий досвід, а формується здатність його створювати» [36]. Цей принцип став основою сучасних педагогічних концепцій, зорієнтованих на формування творчої особистості – зокрема, технологій проєктного, ігрового, критично-мисленнєвого та інтерактивного навчання.

Ми хочемо звернути увагу на основні педагогічні технології розвитку креативності. Перш за все – це проєктні технології.

Метод проєктів дає змогу поєднати дослідницьку, комунікативну та естетичну діяльність учнів. Працюючи над проєктом, школяр аналізує інформацію, планує етапи роботи, співпрацює з іншими, презентує результати – тобто проходить усі етапи творчого процесу.

Гузєєв В. зазначає, що проєктна діяльність сприяє формуванню «самодостатньої, мислячої особистості, здатної до самоосвіти та соціальної відповідальності» [44].

Ігрові методи посідають важливе місце у структурі сучасного уроку зарубіжної літератури, адже вони поєднують навчальну мету з емоційно-психологічною мотивацією. На думку Н. Побірченко, «гра стає засобом формування інтелектуально-творчої ініціативи школяра, коли має відкриту структуру й допускає множинність варіантів розв'язку» [79].

Використання рольових ігор, літературних театрів, імпровізацій дозволяє учням не лише зрозуміти художній текст, а й прожити його сенси у власному творчому досвіді.

Методика RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) довела свою ефективність у формуванні як логічного, так і креативного

мислення. Учні вчаться ставити питання до тексту, формулювати гіпотези, обґрунтовувати позицію, створювати альтернативні інтерпретації, що безпосередньо стимулює творчість.

У руслі соціального конструктивізму навчання розглядається як колективний процес творення знань. Методи «Мозковий штурм», «Акваріум», «Коло ідей» розвивають комунікацію, критичність, гнучкість і толерантність до різних точок зору, що є основою креативного мислення.

В умовах цифрової доби мультимедійні інструменти стають важливим ресурсом для творчої самореалізації. М. Фуллан підкреслює, що технології набувають педагогічної цінності лише тоді, коли вони сприяють творчому переосмисленню змісту навчання. Уроки зарубіжної літератури ефективно поєднують цифрові формати (буктрейлери, відеосе, подкасти, інтерактивні карти персонажів), які формують не лише інформаційну, а й медіакреативну компетентність учнів [8].

Синтезуючи дослідження І. Зязюна, О. Савченко, Л. Базиль, можна виокремити такі умови розвитку креативності учнів на уроках літератури: особистісно-зорієнтований підхід, що забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу [51; 97].

Під час роботи на уроці відбувається інтеграція інтелектуального й емоційного компонентів – єдність знання, уяви та художнього переживання.

Як висновок, розвивається рефлексивна діяльність, що сприяє усвідомленню власних ідей та способів мислення.

Партнерська взаємодія, яка перетворює урок на простір співтворчості, діалогу, взаємної довіри, також є важливим компонентом роботи на уроці.

Як зазначає І. Зязюн, «креативна педагогіка – це педагогіка духовної свободи, у якій розум і душа діють у гармонії» [51].

Сучасна педагогіка визначає креативність як ключову мету й цінність освіти XXI століття. Педагогічні технології нового покоління – проєктні, ігрові, інтерактивні, мультимедійні – створюють умови для розвитку творчої індивідуальності учня, який здатний не лише сприймати, а й продукувати знання.

У контексті літературної освіти креативні технології інтегрують інтелектуальну, емоційну та естетичну сфери особистості, формуючи культуру мислення, уяву, емпатію й здатність до самовираження. Отже, креативна освіта постає не як набір інноваційних методик, а як філософія педагогічної дії, що ґрунтується на визнанні унікальності кожної дитини та її потенціалу до творчості [88].

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ

Візуальна модель у формі піраміди демонструє послідовну структуру розвитку креативної особистості учня, де кожен рівень є взаємопов'язаним і логічно зумовлює наступний.

Основа піраміди – мотиваційно-ціннісний компонент, який визначає ставлення учня до творчої діяльності та внутрішню готовність до самовираження.

На середніх рівнях розташовані когнітивний і діяльнісний компоненти, що відображають розвиток знань, умінь і практичних навичок творчої взаємодії.

Верхівку становить емоційно-естетичний та рефлексивний рівні, які забезпечують самосвідомість, здатність до самопізнання й самореалізації у творчому процесі.

Отже, піраміда підкреслює, що формування творчої особистості є поетапним процесом, де інтелектуальний, емоційний і ціннісний розвиток учня утворюють єдину педагогічну систему.

Сучасні методичні підходи до викладання зарубіжної літератури розгортаються у полі глибокої переорієнтації самої освітньої парадигми: від передачі знань— до організації цілісного інтерпретаційного досвіду.

Методи, які тривалий час були основою шкільної літературної освіти, сьогодні набувають нового змістового наповнення. Вони вже не зводяться до фактичного вивчення сюжету та біографії автора, а стають інструментом реконструкції художньої реальності тексту, спрямованої на розвиток критичного, естетичного й емоційно-ціннісного мислення учня.

У вітчизняній методичній думці ці підходи осмислюють О. Ісаєва, Л. Мацько, Г. Токмань, які наголошують на необхідності поєднання аналітичної точності з глибоким переживанням художнього змісту.

Загально відомо, що метод кейсів поєднує теорію з практикою та сприяє розвитку навичок, включаючи комунікацію, активне слухання, критичне мислення, прийняття рішень та метакогнітивні навички, оскільки студенти застосовують знання про зміст курсу,

розмірковують про те, що вони знають, та формують власний підхід до аналізу, аби зрозуміти сенс справи. Студентам можна прочитати кей-сабо дати завдання переглянути відео, відповісти на запитання та отримати першочерговий відгук, опублікувати запитання для обговорення чи поділитися ресурсами практичної діяльності [54, с. 39-44].

Необхідно впроваджувати роботу з текстом як із джерелом соціокультурної інформації та психологічно мотивованих дій персонажів. У цьому сенсі вони спираються на принцип «дійсної відповідності», тобто здатності літератури моделювати життєві ситуації у їхній складності. Таке розуміння підтримує Л. Мацько, підкреслюючи, що учень має досягати літературний твір не лише як вигадку, а як особливий спосіб пізнання людського досвіду. Відтак, робота з художнім образом, мотивами та внутрішньою логікою вчинків стає ключовою складовою реалістичних методів.

Особливої уваги потребує аналітичне читання – один із базових реалістичних прийомів. На відміну від формального переказу, цей підхід вимагає від учня вміння відтворити причинно-наслідкові зв'язки, визначити домінантні ідеї, структурувати наратив.

Г. Токмань наголошує, що методика аналітичного читання здатна розвивати текстове мислення, яке ґрунтується не на емоційній реакції, а на логічному осмисленні художньої реальності. У практиці це реалізується через покроковий аналіз епізоду, характеристику персонажів, з'ясування авторської позиції, порівняння художніх деталей.

До реалістичних методів належить і біографічний підхід, який тривалий час критикували за спрощення образу письменника та редукцію твору до автобіографії.

Сучасні дослідники О. Ніколенко, В. Шуляр [73, 108] переконують, що проблема полягає не в самому методі, а в тому, як його застосовують. Якщо біографію подають як культурний та інтелектуальний контекст, як систему світоглядних орієнтирів автора, вона починає працювати на

глибше розуміння естетичної логіки тексту. Біографічний підхід стає ефективним тоді, коли він допомагає учню побачити, як реальні події трансформуються в художній образ.

Важливим аспектом є історико-літературний метод, який забезпечує культурологічне осмислення твору. Він допомагає учням встановлювати зв'язок між епохою та формами художньої репрезентації світу. Дослідження М. Наєнка та Н. Бернадської підкреслюють, що без розуміння історичного контексту неможливо всебічно інтерпретувати твір, адже художня реальність завжди мотивована «великим наративом» часу. Історико-літературний аналіз дає змогу побачити еволюцію жанрів, типів героя, ціннісних орієнтирів та стилістичних домінант.

На окрему увагу заслуговує структурно-семантичний підхід, який пропонує аналізувати текст як цілісну систему образів, мотивів, символів і наративних стратегій. Цей метод суттєво збагачує традиційні реалістичні підходи, оскільки дозволяє учневі працювати не лише з «поверхнею» сюжету, а й із глибинними смисловими пластами. Як зазначає О. Ніколенко, [73] структуралістичний аналіз допомагає відкрити механізми організації тексту – від композиційних рішень до символічних кодів, що формують художній світ твору.

Загалом реалістичні методи викладання зарубіжної літератури сьогодні не існують у «чистому» вигляді. Вони інтегруються з елементами інтертекстуального, герменевтичного, культурологічного та медіаосвітнього підходів. Проте їхня цінність залишається незмінною: вони забезпечують учневі можливість глибоко зрозуміти текст як складний феномен людського досвіду. Реалістичні методи формують здатність бачити мотивацію персонажів, логіку подій, авторське ставлення – усе те, що стає підґрунтям повноцінної читацької компетентності. Завдяки цьому учень навчається не лише інтерпретувати художню реальність, а й співвідносити її з власним досвідом, що є ключовою умовою розвитку зрілої літературної свідомості.

1.4. Психолого-педагогічні основи розвитку креативності школярів

Креативність як психологічний феномен

Креативність – це інтегральна властивість особистості, що поєднує інтелектуальні, емоційні, вольові й мотиваційні чинники. Психологи визначають її як здатність генерувати оригінальні ідеї, виявляти нестандартність мислення, гнучкість у прийнятті рішень і прагнення до самовираження.

Згідно з Дж. Гілфордом, креативне мислення – це різновид дивергентного мислення, тобто такого, яке спрямоване на пошук багатьох можливих рішень проблеми. Guilford, E. Торренс підкреслює, що розвиток креативності у дитини залежить від середовища, яке стимулює уяву, і від атмосфери довіри між учителем та учнем [9].

А. Маслоу в межах гуманістичної психології наголошував, що творчість є природною здатністю кожної людини, яка розкривається за умови задоволення базових потреб і досягнення самоактуалізації [14].

Отже, креативність тісно пов'язана з внутрішньою свободою, почуттям безпеки, позитивним самообразом і мотивацією до пізнання.

Креативна активність учня не є стихійним процесом; вона формується під впливом психолого-педагогічного середовища, що має забезпечувати умови для творчого розвитку.

Дослідники виділяють такі базові чинники: емоційно безпечний клімат у класі, який знімає страх помилитися [22], підтримувальна позиція вчителя, який виступає фасилітатором, а не контролером процесу наявності варіативних завдань, що дозволяють учням проявляти ініціативу; використання діалогічних і рефлексивних форм навчання, які стимулюють самостійність мислення.

Згідно з концепцією Л. Виготського, розвиток творчого мислення пов'язаний із зоною найближчого розвитку: дитина стає креативною тоді,

коли стикається з проблемою, яку може розв'язати за допомогою співпраці з дорослим чи ровесниками [36].

Українські психологи Г. Костюк, С. Максименко, О. Савченко підкреслюють, що креативність школяра тісно пов'язана з розвитком емоційного інтелекту, емпатії та саморегуляції. Саме тому педагог має не лише навчати, а й створювати емоційно-ціннісне середовище, у якому учень почувається автором власних ідей [96; 645]. Дослідження дитячої психології [23; 91] показують, що розвиток креативності має поетапний характер. У початковій школі домінує ігрова форма творчості, важливими є фантазія, наслідування, образне мислення. У середньому шкільному віці формується здатність до аналізу, комбінування, альтернативного мислення, розвивається інтерес до творчих завдань. У старшому віці з'являється усвідомлення власного потенціалу, самостійність і критичність у судженнях.

Особливо ефективним у середніх класах, зокрема на уроках зарубіжної літератури, є розвиток асоціативного мислення через роботу з художніми образами, метафорами, інтертекстуальні зв'язки. Це поєднує когнітивний і емоційний компоненти креативності [51].

Учитель виступає ключовою фігурою у процесі розвитку креативності школярів. Його роль змінюється з традиційної на партнерсько-фасилітаторську. Сучасний педагог має мотивувати учнів до пошуку власних рішень, підтримувати оригінальність думок, застосовувати ігрові, інтерактивні та проєктні технології, формувати атмосферу поваги до різних точок зору (Додаток 9).

Як зазначає К. Роджерс, «людина стає творчою лише в тому середовищі, де відчуває безумовне прийняття» [22]. Цю думку підтримує українська педагогічна школа: І. Зязюн наголошував, що духовна взаємодія між учителем і учнем є основою становлення творчої особистості [51].

Основними принципами розвитку креативності у школярів є індивідуалізація навчання (визнання унікальності мислення кожного учня), ситуативність (створення навчальних ситуацій з елементом проблемності), відкритість і діалог (підтримка свободи висловлення ідей), а також емоційна залученість (навчання через досвід, мистецтво, гру).

У літературній освіті ці принципи реалізуються через методи рольового читання, творчого переказу, альтернативних фіналів, колективного створення сценаріїв чи проєктів, що не лише формує читацьку компетентність, а й розвиває уяву, естетичний смак та самоповагу.

Отже, психолого-педагогічні основи розвитку креативності школярів ґрунтуються на взаємозв'язку емоційного, когнітивного та соціального аспектів творчості. Креативність є не лише інтелектуальною здібністю, а формою самореалізації особистості в освітньому процесі. Її становлення потребує створення відкритого, підтримувального середовища, у якому учень відчуває себе співтворцем.

Таким чином, педагогічна діяльність має бути зорієнтована не на передачу знань, а на виховання творчої, мислячої, ініціативної особистості, здатної до самовираження та інтерпретації світу через мистецтво слова.

Ми подали аналіз поняття «креативність» у контексті педагогіки, психології та літературної освіти. Розкриваються основні ідеї гуманістичної педагогіки (Л. Виготський, К. Роджерс, Г. Гарднер, Дж. Гілфорд), які визначають роль творчості у формуванні особистості учня.

Нами досліджено сучасні методичні підходи (компетентнісний, діяльнісний, інтерактивний, культурологічний), що лежать в основі викладання зарубіжної літератури.

Також ми визначили місце літератури як засобу розвитку емоційного інтелекту, уяви та критичного мислення школярів та

сформулювали авторську концепцію креативної методики, що інтегрує ігрові, проектні, асоціативні та мультимедійні технології (Додаок 6).

РОЗДІЛ 2

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ІГРОВОЇ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Використання ігрових технологій у процесі аналізу художнього тексту

Сучасна методика викладання зарубіжної літератури дедалі активніше орієнтується на діяльнісний і креативний підходи, у центрі яких – розвиток особистості учня як активного суб'єкта навчання. В умовах цифровізації та оновлення змісту освіти вчитель виступає не лише транслятором знань, а й організатором творчої, пізнавальної та емоційно насиченої діяльності школярів. Ігрові технології, рольові ситуації, творчі проекти, подкасти, комікси та цифрові засоби навчання стають потужними інструментами для залучення учнів до глибокого сприйняття художнього тексту, розвитку уяви та читацької компетентності.

Богосвятська А.І., С.В. Бусел, О.О. Ісаєва О.А., Каніболоцька Є.А., Пасічник І.А., Хроменко В.П., Шашина П.М., Мірошніченко Л.С. – вчені, які досліджували використання ігор на уроках зарубіжної літератури [69].

Ігрові технології створюють умови для занурення учнів у художній світ твору, формують емоційно забарвлену мотивацію до читання та аналізу літератури. Гра дозволяє перетворити традиційний урок на динамічну взаємодію, у якій учень діє, мислить і творить.

До ефективних форм належать літературні квести, інтелектуальні батли, ігрові таблиці, «літературне лото», «персонаж у пошуках автора», рольові дебати тощо. Вони активізують пам'ять, мислення, асоціативні

зв'язки, спонукають до пошуку відповідей і самостійних висновків. Наприклад, під час аналізу творів реалізму учні можуть переказувати епізоди від імені другорядних персонажів, тим самим переосмислюючи сюжет із нової перспективи.

Такі методи сприяють розвитку критичного та творчого мислення, підвищують інтерес до читання, допомагають учням емоційно відчувати твір і співпереживати героям.

Рольові ігри та інсценізації – один із найефективніших способів осмислення художнього образу. У процесі гри школярі не лише відтворюють зміст твору, а й занурюються у внутрішній світ персонажів, відчують їхні емоції, мотиви та цінності.

На уроках зарубіжної літератури такі технології можна застосовувати під час вивчення романів Даніеля Дефо, Шарлотти Бронте, Ч. Діккенса, Генріка Ібсена чи Бернарда Шоу. Інсценування діалогів, імпровізаційні «суди над героями», творчі інтерв'ю з персонажами або «журналістські конференції» дозволяють учням інтегрувати знання, аналізувати характери, робити моральні висновки.

Цей підхід поєднує інтелектуальну й емоційну активність, стимулює емпатію, вчить учнів співпереживати, дискутувати, аргументувати свою позицію – тобто формує ключові компетентності сучасного читача.

Гра в освітньому процесі розглядається не лише як засіб підвищення інтересу до навчання, але й як повноцінний методологічний інструмент, що забезпечує активну участь учнів у процесі пізнання художнього тексту. Вона сприяє глибшому, емоційно насиченому засвоєнню літературних знань, оскільки поєднує когнітивну, емоційну та діяльнісну складові навчання. Завдяки ігровій діяльності учні не просто відтворюють зміст твору, а осмислюють його у власному досвіді, інтерпретують поведінку персонажів, занурюються в контекст епохи та художній світ автора.

Такий підхід сприяє формуванню культурно свідомого, мислячого читача, здатного до критичного аналізу, самовираження та усвідомленого сприйняття літератури як форми духовного розвитку й міжкультурного діалогу. Результат у навчанні буде позитивним тільки при бажанні самих учнів оволодіти знаннями. Вчитель підготує цікавий матеріал, продумає всі етапи уроку, проаналізує всі доцільні методи навчання, але якщо учень не проявить зацікавленості у вивченні теми, – рівень отриманих знань буде низький [33].

Саме тому методисти-дослідники пропонують використовувати креативні методи навчання: метод емпатії (учні мають можливість досягнути почуття іншої людини), метод смислового бачення (розвиток пізнавальних якостей), метод порівнянь, метод евристичних питань та бачення, метод конструювання понять – в результаті колективної творчості спільно формулюється визначення, метод придумування, метод аглютинації (поєднання несумісного) [37, с. 125]. Важливість гри неможливо вичерпати і оцінити як розважальне заняття. Значення гри та ігрових моментів на уроці має саме тому, що, використовуючи їх навчання здатне перерости в творчість, в терапію, в модель відносин і проявів у командній праці (Додаток 1).

Гру як метод навчання використовували з давніх давен. Інтерактивний метод у сучасній школі робить ставку на активізацію та інтенсифікацію навчального процесу. Ігрова діяльність використовується в наступних випадках: в якості самостійних технологій для освоєння поняття, теми і навіть розділу навчального предмета; як елемент більш загальної технології; в якості уроку або його частини (введення, контроль); як технологія позакласної роботи [69].

Поняття «ігрові педагогічні технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу в формі різних педагогічних ігор. Ігрова форма занять створюється на уроках за

допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності [38].

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій при урочній формі занять відбувається за такими основними напрямками: дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрової задачі; навчальна діяльність підкоряється правилам гри; навчальний матеріал використовується в якості її засобу. В навчальну діяльність вводиться елемент змагання, який переводить дидактичну задачу в ігрову. Успішне виконання дидактичного завдання зв'язується з ігровим результатом. Вченими доведено, що гра – ефективний засіб виховання пізнавальних інтересів та активізації діяльності учнів; правильно організована з урахуванням специфіки матеріалу гра тренує пам'ять, допомагає учням виробити мовні вміння та навички; гра стимулює розумову діяльність учнів, розвиває увагу і пізнавальний інтерес до предмета; гра один із прийомів подолання пасивності учнів; у складі команди кожен учень несе відповідальність за весь колектив, кожен зацікавлений в кращому результаті своєї команди, кожен прагне якомога швидше і успішніше впоратися із завданням [63].

Таким чином, змагання сприяє посиленню працездатності всіх учнів.

Ігрові мотиви і організація ігор ігрові форми навчання, як ніяка інша технологія, сприяють використанню різних способів мотивації: мотиви спілкування: учні, спільно вирішуючи завдання, беручи участь в грі, вчаться спілкуватися, враховувати думку товаришів. При вирішенні колективних завдань використовуються різні можливості учнів; діти в практичній діяльності на досвіді усвідомлюють корисність і швидко міркують, і критично-оцінюють, і ретельно працюють, і обачних, і ризикованих співтоваришів [57].

Спільні емоційні переживання під час гри сприяють зміцненню міжособистісних відносин. Враховуючи моральні мотиви у грі, кожен учень може проявити себе, свої знання, вміння, свої характер, вольові

якості, своє ставлення до діяльності, до людей. Пізнавальні мотиви слугують тому, що кожна гра має близький результат (закінчення гри), стимулює учня до досягнення мети (перемоги) і усвідомлення шляху досягнення мети (потрібно знати більше інших). У грі команди або окремі учні спочатку рівні (немає відмінників і трієчників, є гравці). Результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здібностей, витримки, умінні, характеру. Знеособлений процес навчання в грі набуває особистісні значення [69].

Учні приміряють соціальні маски, занурюються в історичну обстановку і відчують себе частиною досліджуваного історичного процесу. Ситуація успіху створює сприятливий емоційний фон для розвитку пізнавального інтересу. Невдача сприймається не як особиста поразка, а поразка в грі і стимулює пізнавальну діяльність (реванш). Змагальність – невід’ємна частина гри – приваблива для учнів [69].

Задоволення, отримане від гри, створює комфортний стан на уроках і підсилює бажання вивчати предмет. У грі завжди є якесь таїнство-неотриманий Учителеві цей засіб надає безмежні можливості для творчості. Щоправда, він досить вимогливий, бо потребує клопіткої попередньої підготовки, адже на уроці треба грати, використовуючи набуті раніше знання, тобто без належної підготовки дискредитується сама ідея гри; ускладнюється оцінювання знань; потребується ретельне врахування рівня підготовки учнів, інших вікових і психологічних особливостей (Додаток 7).

Таким чином, дослідження можливостей ігрових технологій, зокрема переказу від імені другорядних персонажів, є важливим кроком у вдосконаленні методики викладання зарубіжної літератури та формуванні в учнів навичок креативного читання й інтерпретації художнього тексту.

Важливим є емоційно-ціннісна функція, що допомагає розвивати емпатію, уміння співпереживати персонажам, розуміти їхні почуття та моральні вибори [52].

Ми хочемо наголосити, що творча функція надає учням можливість проявити уяву, літературну фантазію, індивідуальний стиль мовлення, що сприяє розвитку креативності, а комунікативна функція допомагає обговорити та переказати текст, що розвиває культуру діалогу, вміння аргументувати, висловлювати й відстоювати власну інтерпретацію.

У практиці викладання зарубіжної літератури цей прийом може бути застосований на етапі закріплення або узагальнення матеріалу [38]. Наприклад, після аналізу роману Бальзака, Діккенса учням можна запропонувати переказати події очима другорядного героя: слуги, друга, сусіда чи спостерігача. Такий підхід не лише активізує читацьку діяльність, а й допомагає виявити різні інтерпретаційні шляхи, сприяє розвитку поліфонічного мислення – здатності бачити літературний твір як систему різних голосів і позицій.

Ми зауважуємо, що крім того, метод переказу від імені другорядного героя може бути інтегрований у групову або парну роботу, наприклад, у формі «літературного суду», «щоденника героя», «інтерв'ю з персонажем» чи «творчої реконструкції подій». Це стимулює учнів до колективного аналізу тексту, взаємодії та спільного пошуку смислів.

Отже, методичні можливості переказу від імені другорядних героїв полягають у його здатності поєднувати аналітичний, емоційний і творчий аспекти вивчення літератури. Цей прийом не лише урізноманітнює уроки, а й підвищує мотивацію учнів, формує в них навички інтерпретаційного читання, розвиває мовленнєву культуру та гуманістичний світогляд.

2.2. Рольові ігри та інсценізації як засіб глибшого розуміння літературного образу

Знайомлячись з Навчальною програмою для 5-9 класів, ми розглядаємо різну жанрову своєрідність художніх творів.

До прикладу, вивчаючи у 5 класі казки народів світу, як письмову роботу, можна задати учням завдання у вигляді складання простого плану до казок (індійської народної казки – «Фарбований шакал» «Панчатантра»). До оповідання Елеанор Портер «Полліанна» – виписати характеристику образу головної героїні). Твір Льюїс Керролл «Аліса в Країні Див» може бути учнями процитована 2-3 характеристиками казкових елементів оповідання-казки.

«Важливим є залучення здобувачів до дискусій, рольових ігор, написання творчих есе сприяє не лише засвоєнню змісту, але й формуванню

вмінь співпереживати, робити моральні висновки, оцінювати власні вчинки та вчинки інших. Формування морально-етичних цінностей у здобувачів є одним із ключових завдань сучасної освіти, що визначає не лише освітній, а й виховний аспект навчального процесу. Зарубіжна література виступає ефективним інструментом у цьому процесі, адже художні твори дають змогу школярам через сюжет, характер і поведінку персонажів усвідомлювати основоположні цінності, розвивати емпатію, здатність до співпереживання, почуття справедливості та відповідальності. Педагогічна та психологічна література підкреслює, що взаємодія учня з художнім текстом сприяє внутрішній ідентифікації з літературними героями, стимулює моральне мислення та формування власних ціннісних орієнтацій» [89].

Вивчаючи фантастичний твір Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» учні можуть використати елементи переказу 2-3 епізодів з роману.

Розглядаючи окремі види викладів, ми вказали на ряд різних методичних прийомів їх постановки. Залишається кілька загальних питань стосуються всіх найбільш популярних видів викладів [63].

Опис картини – хороший засіб для того, щоб розвинути спостережливість учнів, привчити їх вдумуватися в те, що вони бачать, і

розуміти співвідношення змісту картини із засобами його вираження в образотворчому мистецтві. У розгорнутому вигляді це завдання по силі учням 8 і наступних класів. Наприклад, вивчаючи добу Відродження у 8 класі та творчість У.Шекспіра, допустимо описати розмову Ромео і Джульєтти у саду.

Однак це не означає, що виклад за картиною доцільно застосовувати виключно в зазначених класах. Формування спостережливості, а також уміння точно й послідовно описувати побачене та передавати власні враження від сприйнятого є важливими складниками мовленнєвого розвитку, які потребують цілеспрямованого формування вже на етапі навчання в молодших класах.

Допоможе учням в цьому відношенні і план, який на початку сам учитель запропонує для викладу змісту картини. За цим планом учні повинні розглянути картину, вказати центральні і другорядні фігури і предмети, їх розстановку, характерні деталі картини, її фон, переважаючі тони або фарби і пр. Зрозуміло, що картина, так само як і літературний твір, повинна бути посилення для учнів молодших класів. Сюжет картини може бути зрозумілим і манера зображення реалістичною [49].

Написання творчої роботи – найважливіша форма розвитку письмової мови.

Усні твори і підготовка до письмових найчастіше проводиться на уроках літератури. Тексти дозволяють учителю знайомити учнів з особливостями мови художніх творів і ділових статей, працювати над планом, над логічною стрункістю тексту, над деякими літературознавчими поняттями, необхідними для твору. Однак робота над творами страждає деякими істотними недоліками.

Як показує вивчення роботи вчителів, у багатьох школах спостерігається одноманітність типів і тематики дитячих творів [57]. Практичне використання прийому переказу від імені другорядних персонажів у процесі вивчення творів реалізму має значний потенціал для

розвитку читацької компетентності, творчої уяви та емоційного інтелекту учнів.

Реалістичні тексти особливо сприятливі для цього виду роботи, адже вони насичені психологічними деталями, різноплановими характерами, глибокими соціальними конфліктами та моральними дилемами, які можуть бути розкриті з різних точок зору [50].

Ми наведемо приклад на творі Оноре де Бальзака «Гобсек».

У процесі аналізу повісті учням можна запропонувати переказ подій від імені пані де Гранльє або Фанні Мальво, які, спостерігаючи за вчинками Гобсека, мають власне бачення його постаті. Зазначена форма роботи допомагає учням усвідомити багатогранність образу лихваря, розкрити суперечність між матеріальним і духовним, а також простежити соціальні й моральні проблеми епохи. Переказ із точки зору другорядного персонажа активізує емоційне сприйняття твору, розвиває здатність до оцінки поведінки героїв з різних позицій і формує навички психологічного аналізу.

Наступний твір, на основі якого ми продемонструємо таку форму роботи – це «Пригоди Олівера Твіста» Чарльза Діккенса.

Під час вивчення роману ефективним є прийом «щоденник Ненсі» або «розповідь від імені місіс Бедвін». Учні, переказуючи події очима цих героїнь, можуть глибше зрозуміти моральний конфлікт між добром і злом, соціальну несправедливість і співчуття як провідний мотив творчості Діккенса. Така робота допомагає осмислити роль жіночих персонажів у формуванні етичного послання роману, а також розвиває емпатію й уміння інтерпретувати підтексти.

Твір Гі де Мопассана «Ожерельє» також цікавий для розгляду. Учні можуть спробувати розповісти історію від імені чоловіка мадам Луазель або її подруги мадам Форестьє. Це дозволяє переосмислити події, акцентуючи увагу на темі людської гідності, марнославства та наслідків

соціального упередження. Учні вчаться аналізувати не лише події, а й моральні підтексти, приховані у творах Мопассана.

Ми пропонуємо розпочати з методичного прийому організації роботи.

Насамперед, це підготовчий етап, який розпочинається з обговорення ролі другорядного персонажа, його участі в розвитку сюжету, психологічних мотивів.

Наступний етап – творчий: учні створюють усний або письмовий переказ, використовуючи характерну лексику, інтонацію, емоційний тон обраного героя.

Рефлексивний етап: колективне обговорення – як змінився зміст твору, коли його переказано з іншої перспективи.

Педагогічний ефект прийому полягає у тому, що переказ від імені другорядного героя активізує міжособистісну взаємодію на уроці, сприяє розвитку читацької та комунікативної компетентностей, формує аналітичне мислення, емоційну чутливість і креативність. Учні починають сприймати твір як багатоголосий текст, у якому кожен персонаж – це окрема точка зору на дійсність.

Таким чином, практичне застосування прийому переказу від імені другорядних героїв під час вивчення творів реалізму дозволяє глибше занурити учнів у художній світ літератури, підвищує рівень їхньої читацької культури, формує навички інтерпретації та сприяє естетичному й моральному розвитку школярів [63].

Вивчаючи у 9 класі повість Бальзака «Гобсек», учням пропонується твір-роздум на тему: «Суперечливість образу героя» або «Тема грошей у повісті О. де Бальзака». У зв'язку з цим важливо розглянути типи творів, доступних учням середньої школи, а також їх тематику. Це допоможе вчителю в плануванні роботи з розвитку мовлення, в розробці системи усних і письмових творів для свого класу з урахуванням вимог наступності і перспективності.

До розгляду типів творів ми підійшли з різних точок зору і класифікували їх за шістьма ознаками: за жанрами: а) оповідні; б) твори - описи; в) твори – міркування; за стилем: а) емоційні, образні, що наближаються до художніх творів; твори типу ділової статті; за методами підготовки: а) колективні, що вимагають загальної підготовки; б) індивідуальні [38 ,с. 245].

За джерелами, з яких почерпнуть матеріали для творів: твори на матеріалі спостереження або інших форм живого досвіду учнів; б) твори на книжковому матеріалі.

У зв'язку з прочитаним, характеристики, роботи типу рефератів, типу рецензій; в) твори по картині, по серії картин, діафільму, кінофільму, спектаклю та ін.; г) твори, що об'єднують матеріали спостережень самого учня з відомостями, почерпнутими з книг або інших джерел; д) твори – «Фантазія», побудовані на вигаданому матеріалі.

Перед вчителем постає проблемне питання: Чому часто буває так, що учні, переходячи в 9 клас, відчувають труднощі, іноді навіть просто безпорадні в написанні творів з літератури? Методисти проаналізували причини зазначених труднощів і визначили їх. Ось деякі: по-перше, в середніх класах загальноосвітньої школи основна робота з розвитку писемного мовлення проводиться тільки на уроках української мови та літератури або на зарубіжній літературі; по-друге, письмові роботи з літератури різні за своїми завданнями, особливостями, будовою; по-третє, порівняно з середніми класами завдання курсу літератури в старших класах значно ширше, відповідно різноманітніше форми творчих письмових робіт. Кількість творів теж збільшується [49].

Таким чином, переходячи із середніх класів в старшу ланку, учень в кращому випадку впевнено володіє вміннями і навичками, необхідними для написання твору не з літератури, а з мови. При цьому, зіткнувшись з необхідністю писати велику кількість різноманітних творчих робіт з літератури, той же учень втрачається, не розуміючи завдань і специфіки

таких творів. Як учні виходять з ситуації, що склалася? Відомо як, списують готові твори з мережі Інтернет або зі збірок творів, підміняють розкриття теми твору переказом твору, побитими шаблонами і кліше.

Існують різні класифікації видів творів. Познайомившись з методичною літературою на цю тему, ми прийшли до висновку, що класифікації творів з літератури більшою мірою відносяться саме до викладання предмета в середніх класах [37].

На уроках зарубіжної літератури в середніх класах ми навчаємо наступним видам творів: твір-опис на основі особистого досвіду; твір-розповідь на основі особистого досвіду; твір по картині (опис і розповідь); твір з елементами характеристики; твір-міркування (теза, аргументація, висновки); вільні твори (листи, казки-фантазії, розповідь по заданому початку, по заданій кінцівці і т.д. [69]

З літератури учні середніх класів пишуть твори інших видів: твори, близькі до викладу (Вакула в Петербурзі («Ніч перед Різдвом» Гоголя, опис обіцянок Санчо Панси «Пригоди Дон Кіхота» Сервантеса, методу Шерлока Холмса К.Дойля Шерлок Холмс». Аналіз епізоду (в середніх класах це, більшою мірою, аналітичний переказ); аналіз вірша (в середніх класах спочатку такі твори пишемо спільно або з використанням заготовки від учителя, тобто готового твору з пропусками частин речень, цілих речень, які учням пропонується заповнити самостійно); твір-загальний аналіз твору (смішне і сумне в комедії Гоголя «Ревізор»); аналітичний твір на більш вузьку тему (повітове місто в п'єсі Гоголя «Ревізор» як відображення російської дійсності); твір-характеристика персонажа, образу автора, ліричного героя Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда»; рецензія на прочитану книгу; творча робота: вірші, билини, оповідання.

Отже, потрібно працювати над формуванням навичок, необхідних для написання твору з літератури, не тільки в старших, але і в середніх класах, починаючи вже з 5 класу. При цьому повинна бути вироблена

система: поступовий перехід від простого до складного, постійне закріплення і розвиток набутих навичок [33].

Навчання творів на літературну тему розумніше проводити в процесі вивчення самого твору. Тепер ми не тільки читаємо твори з учнями, аналізуємо зміст і елементи поетики, а й націлюємо їх на написання письмових робіт за твором: учні з самого початку роботи над твором повинні замислюватися про те, що можна написати про цей твір, як краще викласти свої думки про нього в письмовій формі. Роздуми про майбутній твір спонукають учнів пильніше вдивлятися в мову твору, звертати увагу на пейзажні замальовки, портрети героїв, художні деталі [33].

Значення гри неможливо вичерпати і оцінити розважально-рекреативними можливостями. У тому і полягає її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, в творчість, в терапію, в модель типу людських відносин і проявів у праці [38, с. 234-236].

Кризові явища в освітній сфері настійно вимагають впровадження ефективних педагогічних технологій, до числа яких можна віднести і ігрові методики. В умовах інформаційно перенасиченого суспільства завданням педагогіки стає не стільки пасивна передача учням знань, скільки навчання самостійного придбання знань.

Необхідно проаналізувати і узагальнити вже наявний досвід роботи із застосуванням як суто дидактичних, так і сюжетно-рольових ігор (з переважанням останніх). У подібних умовах вчитель повинен шукати і знаходити оптимальні рішення перманентно виникаючих проблем. Кожен урок вимагає особливої розробки з урахуванням психоемоційного і фізичного стану кожної дитини, специфіки його розвитку і поведінки, оцінки загального емоційного настрою в класі. Гра допоможе зняти напругу, згладить негативні емоції, мобілізує енергію дітей на виконання навчальних цілей і завдань [57].

Досить довгий час існувала непорушна думка, що вчення – це тяжка праця, примус, насильницькі дії. На зміну цій точці зору прийшла, на щастя, інша «вчення з захопленням», а захопити дитину здатна саме гра.

Педагогічні ігри – це практично неосяжна група методів і прийомів організації педагогічного процесу. Найголовніша відмінність педагогічної гри від гри взагалі полягає в чіткій спрямованості на навчання в процесі гри і в результаті її [50].

Гра при розумному і професійному підході дозволяє забезпечити учневі комфортні умови на уроці, реалізувати свій творчий потенціал, вміння працювати самотійно, в парі, в команді, підкоряючись заздалегідь обумовленим правилам. У наш час в ігровій технології виділяються наступні компоненти: мотиваційний; орієнтаційно-цільовий; змістовно-операційний; ціннісно-вольовий; оцінний [63].

Виділені компоненти ігрової технології включають ряд структурних елементів. Початок будь-якої гри – це перш за все емоційна установка на гру, на сприйняття ігрових завдань, коли активізується розумова діяльність і уява дитини. Інсталяційний елемент гри дозволяє ввести хлопців в ігрову ситуацію.

Наступним структурним елементом гри є ігрові завдання, які з'єднуються з навчальними завданнями, які виступають в замаскованому, неявному вигляді. Завдяки навчальним завданням здійснюється ненавмисне навчання школярів. Ігрова завдання зацікавлює школярів, але якщо ігрового завдання немає, то гра перетворюється в звичайне завдання або вправу [50, с. 215].

Традиційна класно-урочна система навчання не дозволяє застосовувати ігрові технології в масовому порядку, але гра ж і не є самоціллю в процесі навчання. У педагогічній практиці вона має чітку навчально-пізнавальну спрямованість і спрямованість цю забезпечує саме педагог, поволі організовуючи і координуючи діяльність учнів.

«Важливим для розвитку літературознавчих компетентностей є завдання, яке передбачає пошук у тексті описів природи чи побутових деталей, що відображають настрій твору, з подальшим поясненням їхнього художнього значення. Очікуваний результат: учні оволодіють умінням аналізувати роль пейзажу й художньої деталі у створенні загальної атмосфери твору. Крім того, написання міні-есе на тему «Чого ці твори можуть навчити сучасного читача» сприятиме формуванню особистісного ставлення до літератури та розвитку критичного мислення. Очікується, що учні зможуть аргументовано висловити власну позицію й пов'язати проблематику твору з актуальними для них життєвими ситуаціями» [89].

Гра по своїй суті багатофункціональна, вона сприяє виконанню гармонійно розвинутої особистості. Наприклад, є ігри, які допомагають розвивати допитливість дітей, тренують пам'ять, увагу, логічне мислення. Недарма їх називають гімнастикою розуму. Ігри-жарти, ігри-забави не тільки сприяють веселому і невимушеному проведенню відпочинку, а й виховують почуття гумору, привчають до умілого спілкування з товаришами, тренують комунікабельність. Цікавий варіант роботи щодо порівняння героїв твору.

«Аналізуючи «Поліанну» та «Пригоди Тома Сойєра», можемо простежити антиномію: «хороша дівчинка» та «пустотливий хлопчик». Поліанна уособлює смиренність, доброту, жертівність, тоді як Том Сойєр незалежність, авантюризм і прагнення до свободи. Однак об'єднує цих персонажів те, що вони – діти, які через ігрову діяльність та життєві пригоди вчаться долати перешкоди й формують власну систему цінностей. Таким чином, обидва твори репрезентують різні моделі становлення особистості, які є важливими для морального виховання здобувачів. Дослідження дихотомії образів у творах Е. Портер та М. Твена виявляє різні моделі формування особистості. Поліанна уособлює смиренність, доброту та жертівність, тоді як Том зображений

як бешкетник з добрим серцем та бажанням бути вільним і незалежним» [89].

2.3. Творчі проекти й подкасти як інструмент розвитку читацької компетентності

У контексті Нової української школи проєктна діяльність та створення подкастів розглядаються як сучасні методи формування читацької та комунікативної компетентності. Вони сприяють інтеграції знань з різних галузей, навчають планувати роботу, працювати в команді, висловлювати думки в усній та письмовій формах.

Проєкти з виробництва подкастів сприяють підвищенню мотивації учнів і покращенню розуміння навчального матеріалу. Наприклад, у дослідженні із Complutense University of Madrid студенти, які створювали власні подкасти, змогли краще засвоїти теоретичний матеріал у порівнянні з тими, хто просто слухав подкасти як аудіоматеріали [53].

Подкасти допомагають розвивати фонетичні навички, словниковий запас, граматику, але перш за все – слухове сприйняття. В українському дослідженні «Use of Podcasting Technology to Develop Students' Listening Skills» доведено, що студенти, котрі слухають подкасти як частину навчання, краще сприймають мову на слух та мають вищі показники за навичками розуміння на слух [1].

Подкасти стимулюють комунікативну компетентність та мовну самостійність, зокрема у ситуаціях коли учні беруть участь у виробництві подкасту: готують сценарій, записують, редагують, презентують. У дослідженні «Podcasts' effects on the EFL classroom: a socially relevant intervention» застосування подкастів у класі призвело до помітного покращення навичок говоріння та слухання серед старшокласників [4].

Для впровадження такої роботи на уроці, учням доручається підготувати творчий проєкт-подкаст за темою твору (наприклад, «Як я

бачу персонажа», «Альтернативний фінал», «Інтерв'ю з героєм»). Це сприяє глибшому аналізу тексту, розвитку уяви та здатності формулювати власну інтерпретацію.

Використання стратегії «reading-while-listening»: учні читають текст і одночасно слухають подкаст із транскриптом – це допомагає підвищити рівень розуміння, адже поєднується зір і слух [43].

Обговорення подкастів у класі – критичний аналіз змісту, стилю, помилок (якщо є), можливість порівняти з письменницьким оригіналом, виділити авторські ідеї та власні враження.

Конкретні переваги заключаються у тому, що відбувається підвищення читацької мотивації: учні не лише читають, а й створюють продукт, який можуть поділитися з іншими. Також відбувається посилення слухового розуміння, що важливо для читання з розумінням, особливо у перекладах чи в оригіналах та розвиток критичного мислення: аналіз інформації, інтерпретацій, аргументація своєї точки зору.

Як результат, відбувається покращення мовленнєвих навичок, словникового запасу та стилістики – адже створення подкасту вимагає ретельного вибору слів, формулювання і відчутного мовного стилю.

Наприклад, у процесі вивчення роману Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра» учні можуть створювати тематичні подкасти – короткі аудіоінтерв'ю, обговорення або «радіопередачі» від імені героїв. Така форма дозволяє глибше осмислити текст, розвиває мовлення, дикцію, критичне мислення та цифрову грамотність (Додаток 8).

Узагальнена таблиця з формами учнівських подкастів і можливими темами до роману М. Твена «Пригоди Тома Сойєра».

Таблиця 2.1.

Форма подкасту	Приклад теми / завдання
Літературний подкаст-обговорення	«Чому пригоди Тома й досі цікаві дітям?»
Інтерв'ю з персонажем	«Журналіст і Том Сойєр: секрети дитячих витівок»

Форма подкасту	Приклад теми / завдання
Радіоп'єса / озвучена сцена	«Епізод із побілкою паркану» або «Пошуки скарбів у печері»
Подкаст-щоденник героя	«Один день із життя Тома Сойєра» від першої особи
Аналітичний подкаст	«Дружба і свобода: моральні цінності у романі Твена»
Порівняльний подкаст	«Пригоди Тома і сучасних школярів: що змінилося?»
Подкаст-дискусія	«Чи завжди варто слухатися дорослих? Досвід Тома і Гека»
Подкаст-рекомендація	«Чому варто прочитати роман Марка Твена у наш час?»
Подкаст-мандрівка місцями пригод	«Подорож у Ганнібал: місця, де жив Том Сойєр»
Творчий подкаст (фантазія)	«Що було б, якби Том і Гек жили у ХХІ столітті?»

Творчі проекти (створення мультимедійних презентацій, буктрейлерів, інтерв'ю, онлайн-виставок) сприяють розвитку ініціативності, естетичного смаку та навичок самопрезентації. Це дозволяє учням відчувати себе не лише читачами, а й співавторами літературного простору (Додаток 5).

Ми пропонуємо розгорнутий конспект уроку зарубіжної літератури з використанням творчого проєкту-подкасту як інструменту розвитку читацької компетентності.

Тема: створення творчого подкасту «Голос персонажа» за трагедією В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»

Мета уроку:

Освітня: розвивати читацьку компетентність через осмислене читання, аналіз і переосмислення художнього тексту.

Розвивальна: формувати вміння інтерпретувати літературний образ, передавати зміст твору в новому форматі (подкаст).

Виховна: сприяти розвитку емоційного інтелекту, культури мовлення, навичок співпраці й творчої самореалізації.

Очікувані результати:

Після уроку учні: пояснюватимуть головні теми та ідеї твору; виокремлять ключові риси персонажів; створять сценарій подкасту (1–3 хвилини) у формі монологу, діалогу чи інтерв'ю з героєм; продемонструють навички критичного мислення та творчого письма, які зможуть проаналізувати подкасти однокласників (Додаток 3).

Обладнання: інтерактивна дошка, навушники, мікрофон, смартфони/ноутбуки; програми для запису подкастів (Audacity, Anchor, Soundtrap, Canva Audio Studio); фрагменти тексту, картки-завдання, інструкції з етапами створення подкасту.

Хід уроку

1. Організаційний момент (2 хв.)

Привітання, коротка бесіда:

«Як би ви могли описати голосом емоцію, яку відчуває Джульєтта у сцені прощання?»

2. Мотиваційний етап (5 хв.).

Перегляд або прослуховування короткого фрагмента літературного подкасту (наприклад, BBC Learning English: Shakespeare Shorts).

Фронтальне обговорення:

Що вам сподобалось у подачі матеріалу?

Чи допомагає аудіо краще зрозуміти текст?

Як уривок вплинув на ваш настрій?

Учитель підкреслює:

Подкаст – це не просто запис голосу, а творчий спосіб переосмислити літературний твір, дати персонажу «новий голос».

3. Актуалізація знань (8 хв.).

Міні-вікторина за змістом «Ромео і Джульєтти»:

Хто є носієм головного конфлікту?

Які почуття визначають дії героїв?

Як змінилося б оповідання, якби події відбувалися у XXI столітті?

(Учні відповідають усно або через онлайн-опитування, наприклад, Mentimeter / Quizizz).

4. Основна частина – проєктна робота (25 хв.)

1. Інструктаж учителя (5 хв.)

Учитель пояснює кроки: по-перше, оберіть героя твору; визначте його емоційний стан у певний момент (наприклад, перед зустріччю з Джульєттою); напишіть короткий сценарій: монолог, інтерв'ю, новинний репортаж, лист чи подкаст-щоденник.

Запишіть аудіо (1–3 хв.) із музичним фоном або звуковими ефектами.

Презентуйте подкаст класу.

2. Робота в групах (15 хв.)

Учні діляться на міні-групи (3–4 особи) і отримують завдання:

обговорити ідею; створити текст подкасту (чернетку); записати аудіо (на смартфон або через онлайн-платформу).

Учитель виступає фасилітатором: допомагає з ідеями, мовним оформленням.

3. Презентація подкастів (5 хв.).

Кожна група представляє свій подкаст (або уривок).

Інші учні заповнюють коротку форму оцінювання:

Чи розкрито образ героя?

Чи відчувається настрій сцени?

Чи є оригінальний підхід?

5. Рефлексія (5 хв.)

Метод «Мікрофон»:

«Після створення подкасту я зрозумів, що...»,

«Мене здивувало...»,

«Наступного разу я хотів би...»

Учитель узагальнює:

«Ваші подкасти показують, як по-новому можна «прочитати» класику: через власний голос, інтонацію, уяву.

6. Домашнє завдання

Завантажити свій подкаст на спільну онлайн-платформу (Google Classroom / Padlet / Edmodo).

Прослухати два подкасти однокласників і залишити письмовий коментар (3–4 речення).

Підготувати міні-есе на тему: «Що допомагає мені краще зрозуміти літературний твір: читання, перегляд фільму чи створення подкасту?»

Методичний коментар до уроку.

Творчі подкасти активізують: читання з розумінням (осмислення тексту, добір ключових сцен); інтерпретаційне мислення (перенесення змісту в нову форму); комунікативні навички (усне мовлення, командна взаємодія); емоційну залученість – учні проживають текст особистісно.

Творчі проєкти й подкасти як інструмент розвитку читацької компетентності

Таблиця 2.2.

Аспект	Зміст	Приклади реалізації / методи	Очікуваний результат (читацька компетентність)	Джерела
Поняття творчого проєкту	Творчий проєкт – це форма навчальної діяльності, спрямована на створення учнями оригінального продукту (есе, відео, подкаст, театралізація) на основі літературного тексту.	Літературний щоденник героя; створення «інтерв'ю» з автором; цифрова виставка «Образ кохання в поезії».	Формування вміння аналізувати текст, визначати проблематику, створювати власну інтерпретацію.	Пометун О., 2019; Савченко О., 2020
Подкаст як	Подкаст – це	Подкаст	Розвиток навичок	López M. et

Аспект	Зміст	Приклади реалізації / методи	Очікуваний результат (читацька компетентність)	Джерела
форма творчого проєкту	аудіоформат, який дає змогу переосмислити художній текст через діалог, монолог або інтерв'ю з персонажем.	«Щоденник Джульєтти»; літературне ток-шоу; звукова інсценізація уривку.	усного мовлення, слухання, переказу, інтонаційного аналізу тексту.	al., 2023; Мельник О., 2022
Дидактичний потенціал	Поєднує вербальне й аудіовізуальне сприйняття тексту; стимулює креативне та критичне мислення.	Робота в групах над сценарієм; аналіз емоційних станів героїв; створення аудіорецензій на твір.	Активізація читацької уваги, глибше розуміння мотивів персонажів, розвиток естетичного смаку.	Виготський Л. С., 1982; Rogers С., 1980
Роль учителя	Учитель – фасилітатор, який допомагає учням організувати процес створення подкасту та спрямовує їх у бік аналітичного мислення.	Підготовка інструкцій; модерація презентацій; рефлексивне обговорення після прослуховування.	Формування самостійності, уміння працювати в команді, відповідальності за творчий продукт.	Зязюн І., 2008; Pomettun О., 2019
Вплив на читацьку компетентність	Підвищує мотивацію до читання, формує здатність інтерпретувати текст і висловлювати оцінні судження.	Читання з виразом для запису подкасту; вибір ключових цитат; рефлексивне обговорення.	Сприяє переходу від репродуктивного до творчого-аналітичного читання; розвиває мовленнєву культуру.	Torrance E. P., 1974; Guilford J. P., 1959

Отже, творчі проєкти й подкасти є потужним засобом розвитку читацької компетентності, оскільки поєднують аналітичне, емоційне та комунікативне засвоєння літературного тексту. Учні переходять від пасивного сприйняття змісту до активного його переосмислення, набувають навичок творчого самовираження, аудіоінтерпретації та критичного осмислення художнього образу.

Подкаст як форма інноваційного навчання сприяє інтеграції традиційної літературної освіти з цифровими технологіями, що відповідає викликам сучасної школи. Водночас педагог виступає не транслятором знань, а фасилітатором і співтворцем, який підтримує ініціативу учнів у створенні власного культурного продукту.

Освітній потенціал подкастів полягає насамперед у їхній здатності активізувати аудіальне сприйняття інформації, яке часто залишається поза увагою традиційних методів навчання. Слухаючи подкасти, учні розвивають навички аудіювання, тренують пам'ять, удосконалюють вимову та інтонацію. Крім того, створення власних подкастів стимулює учнів до пошуку й аналізу інформації, формує критичне мислення, вміння чітко висловлювати власні думки, аргументувати позицію та співпрацювати у команді. Таким чином, подкаст виступає не лише засобом передавання знань, а й ефективним інструментом формування ключових компетентностей Нової української школи [45].

Творчі проєкти й подкасти як інструмент розвитку читацької компетентності

2.4. Комікси, буктрейлери та цифрові ресурси у вивченні класики

Комікси, буктрейлери та цифрові ресурси можуть суттєво підсилити викладання класичної літератури та розвиток читацької компетентності учнів з кількох ключових причин: поліпшення розуміння тексту та мотивації до читання.

Насамперед, комікси представляють класичні сюжети у візуально-текстовій формі, що допомагає учням краще сприймати складні сюжети, символіку, характери за рахунок ілюстрацій, зображень і діалогів. Як зазначається в огляді «Comic Media in Learning of Elementary Schools», використання коміксів полегшує сприйняття матеріалу молодшими читачами і покращує навчальні результати [12].

Подібно, проект «Booktrailers – Read, Think, Action!» показує, що створення буктрейлерів мотивує учнів читати більше, аналізувати структуру книги, її основні теми й передавати дух твору через відео сюжети [5].

Розвиток читацької компетентності через інтерактивність та мультимедійну подачу.

Цифрові ресурси – інтерактивні читанки, онлайн-версії класичних творів із супровідними записами, підказками, відео або аудіо – допомагають учням різних стилів сприйняття: візуальних, слухачів, тих, хто потребує підтримки через мультимедіа. Наприклад, стаття «Using the CSCP Classic Tales resources to improve literacy in Year 9» описує, як інтерактивні читанки, PDF-транскрипти та аудіозаписи історій класичних міфів сприяли підвищенню рівня грамотності та зацікавленості учнів [25].

Інші цифрові ресурси (як онлайн-бази текстів, подкасти про класичну літературу, відео матеріали, сайти типу Classics TL;DR) надають учням доступ до матеріалів у зручному форматі, стимулюють самостійне вивчення та поглиблення знання про контекст твору [7].

Буктрейлери як засіб творчого переосмислення є важливим інноваційним способом вивчення зарубіжної літератури.

Буктрейлери – це короткі відео-анонси чи творчі інтерпретації твору, які поєднують текст, візуальні образи, музику. Вони стимулюють учнів осмислювати сюжет, тему, настрій твору в новому форматі, ускладнюють задачу: не просто прочитати, а передати дух твору через відеопрезентацію. Проект, описаний в Digital Education Review «Book-trailers in Kindergarten and K12 Education: Digital, Communicative and Literary Competence Through Digital Narratives» показує, що учні, які брали участь у створенні буктрейлерів, значно покращили вміння писати про прочитане, аналізувати стиль і тематику тексту, а також їх комунікативні та цифрові навички [11].

Переваги для вивчення класики полягають у тому, що часто містять складну мову, історичні чи культурні алюзії, старовинні стилістичні засоби. Комікси або адаптовані ілюстрації допомагають візуалізувати сцени, зняти бар'єр несприйняття, зробити текст більш доступним. Цифрові ресурси дозволяють порівнювати різні переклади, отримувати супровідні коментарі, відеолекції чи аудіо версії, що поглиблюють розуміння, особливо у випадках, коли мова чи стилістика твору відрізняються від сучасної.

Книга Teaching Classics with Technology ред. Natoli і Hunt надає низку прикладів використання технологій у навчанні класичних творів, зокрема онлайн-платформ, цифрових презентацій та адаптацій для школярів [11].

Однак існують і складнощі: адаптації можуть спрощувати оригінал, що веде до втрати літературної глибини; учні можуть звертати більше уваги на візуальні елементи, ніж на літературну мову чи стилістичні засоби; технічні ресурси не завжди доступні в усіх школах; потрібна компетенція вчителя з цифрової педагогіки.

Використання коміксів, буктрейлерів і цифрових ресурсів відкриває нові можливості для сучасного уроку літератури. Ці інструменти дозволяють поєднувати візуальне мислення, текстову інтерпретацію та творчість.

Комікси допомагають учням осмислити складні сюжети у візуально доступній формі, активізують емоційну пам'ять і вміння узагальнювати. Наприклад, створення коміксу за повістю Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі» спонукає учнів інтерпретувати текст через малюнок, діалог, міміку персонажів.

Як зазначає Лановенко О.В. [62, с.56] комікс у навчанні виконує роль «медіатора» між класичною літературою та сучасним школярем, допомагаючи подолати бар'єр складності, характерний для текстів минулих епох [62, с.88].

Українські педагоги також акцентують увагу на поєднанні цифрових технологій та літературної освіти. Так, О. Пошетун (2019) зазначає, що ефективне навчання «здійснюється не через передавання готових знань, а через створення ситуацій, у яких учень сам відкриває істину». Ця ідея безпосередньо перегукується з практикою створення буктрейлерів і подкастів, де учень стає дослідником і творцем змісту [80].

Розглянемо форми та шляхи застосування коміксів при вивченні повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі».

Творчість Ч. Діккенса являє собою безцінне джерело для дослідження характерів героїв шляхом аналізу мовних особливостей зображення персонажів, серед яких, зокрема лексичні, синтаксичні та стилістичні.

Одним з культових творів письменника є повість «Різдвяна пісня у прозі», що стала популярною серед читачів завдяки неповторним персонажам, що вирізняються серед усіх інших у світі літератури. Широке використання автором мовних особливостей при зображенні своїх героїв, зіграло вагомий роль у їх унікальності. Головний герой

повісті, для якого найголовнішим у житті були гроші та власне збагачення. Це самотній, старший чоловік, який не визнає будь-яких своїх родичів, не зважає на думку оточуючих, байдужий до життя. Весь свій час він присвячує роботі у конторі, живе самотньо у будинку, де більше ніхто не винаймає житло, бо там знаходяться лише контори. У дитинстві він був зовсім іншим, любив читати, фантазувати, у нього була улюблена сестра [6].

Та ще тоді він був самотнім, бо батько не любив його. Інколи хлопчика залишали на канікули у школі, хоч інші хлопці роз'їжджалися по домівках. У юності в Скруджа була дівчина, він працював, вірив у краще майбутнє, але всі його думки заповнила думка про гроші. Дівчина покинула Скруджа, і той став зневажати навколишніх, розірвав стосунки з родичами, перетворився на жорстокого, черствого, жадібного скнару. Єдиним його другом був Джейкоб Марлі, з яким вони довгі роки були компаньйонами. Та Марлі помер 7 років тому, і ось на самісінький Святвечір Привид Марлі з'явився до Скруджа, щоб допомогти. Привид Марлі і три Духи зробили так, що Скрудж побачив своє минуле, теперішнє і жахливе майбутнє, згадав людей, яких любив, зрозумів, що кожна людина святкує Різдво, яке він досі вважав нісенітницею. Побачивши свою смерть, Скрудж зрозумів, що ніхто про нього не може сказати нічого доброго. Тому вирішив змінитися. Він став добрим, щедрим, милосердним, зрозумів, що гарні справи й добре серце набагато важливіші за скупість і грубість [46, с. 144].

Творчість Ч. Діккенса дозволяє читачеві відчувати персонажів, епоху, атмосферу та поринути у світ різдвяного дива.

Вивчення «Різдвяної пісні» Чарльза Діккенса виявляє особливості жанру різдвяного оповідання, що включають: духовну трансформацію героя протягом однієї ночі, відмову від хибних цінностей на користь гуманістичних, появу казкових елементів (привидів, духів), чітке

розділення героїв на позитивних та негативних, а також важливість різдвяної ночі як часу для чудес та перетворень.

Жанровою специфікою різдвяної пісні є соціальна складова. Різдвяну пісню завжди легко впізнати серед інших жанрів. Спасіння душ, що заблукали, що поринули у відчай, примирення ворогів, забуття усіх образ, порятунок голодних дітей – все це лежить в основі різдвяних творів.

Особливість діккенсівської традиції завжди потребує встановлення справедливості і щасливого фіналу, навіть якщо він і неправдоподібний, але це ж Різдвяне диво. Опозиція добра і зла, опозиція смислів на рівні дискурсів.

Концептом оповідання стає поняття добра. Кожен розділ роману має чітку й окрему мету: перший розділ знайомить зі Скруджем і підкреслює недоліки його характеру, що були присутні перш ніж розпочалися події, які призвели до його спокути. Наступні три розділи стосуються минулого, сьогодення та майбутнього Скруджа [6]. Про появу кожного привида сигналізує зловісний дзвін дзвона. Останній розділ знову повторює події з першого розділу, наприклад, коли йдеться мова про збирачів благодійних пожертв.

Це надає історії кругової структури, завдяки якій, чітко просліджується те, як змінився Скрудж – головний герой розповідає про те, чого він навчився на власному досвіді, кажучи, що він обіцяє «жити в минулому, сьогоденні та майбутньому».

Ми хочемо зазначити, що повість Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі» не лише має продуману структуру викладення, але, до того ж, автор чітко дотримується концепції різдвяних історій – дивовижне перевтілення, магічний перебіг часу та нереальні персонажі, що додають містики. В цілому, це створює цікавий сюжет, що буде актуальним і для новачків, що тільки починають знайомство з літературою, і для справжніх прихильників творчості Ч. Діккенса [66].

У проведеному нами дослідженні було окреслено ключові художні особливості повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі».

Ми пропонуємо конкретизовані методичні підходи щодо форм і шляхів використання коміксу як дидактичного засобу у процесі її вивчення.

Насамперед, необхідно звернути увагу на візуалізація сюжету.

Комікси дозволяють наочно відтворити ключові епізоди повісті, допомагаючи учням краще сприймати розвиток подій, взаємини персонажів та основні конфлікти.

Завдання: Показати ключові сцени повісті у вигляді коміксу (3–5 кадрів). Учні повинні відобразити основні події та емоційний стан персонажів.

Для формування креативного мислення учнів, ми пропонуємо створити власні комікси школярам.

Учні можуть самотійно або в групах створювати короткі комікси за уривками повісті, що сприяє розвитку творчості, критичного мислення та глибшому розумінню сюжету й моральних проблем твору.

Завдання: В групах скласти комікс на вибраний уривок повісті. Після цього кожна група презентує свій комікс і пояснює, чому обрала саме такі образи та діалоги.

Більш складним завданням є робота над «комікс-резюме». Завдання полягає у тому, що після прочитання розділу або всієї повісті учні можуть робити коротке графічне резюме, що допомагає закріпити основні події, мотиви та моральні уроки. Після прочитання всього твору учні створюють комікс-резюме з 6–8 кадрів, у яких показують послідовність подій та головну мораль твору.

Наступний вид роботи полягає у порівнянні комікс-версій з оригінальним текстом. Учні аналізують, як художні засоби коміксу передають зміст повісті, порівнюють його з оригінальним текстом, що розвиває навички літературного аналізу та інтерпретації. Учніма надається

готовий коміксний уривок і запропонувати порівняти його з оригінальним текстом. Визначити, що передано точно, а що змінено чи спрощено, обговорити, як це впливає на сприйняття історії.

Використання коміксів для обговорення персонажів – наступний вид роботи: коміксні образи персонажів допомагають учням глибше зрозуміти характери, мотиви та зміни, які відбуваються з героями протягом оповіді.

Пропонуємо таке завдання: створити колаж-комікс з головними персонажами (Скрудж, духи Різдва тощо) і підписати їхні риси характеру, емоції та зміни протягом оповіді.

Наступний вид – це інтерактивне завдання з коміксами. Використання коміксів у вигляді інтерактивних вправ: «доповни діалог», «придумай альтернативний кінець», «зміни емоції персонажів», що активізує мислення та робить цікавим виконання завдання.

Також ми пропонуємо доповнити діалоги персонажів у коміксі своїми словами; придумати альтернативний кінець сцени у коміксі та змінити емоційний стан персонажів і намалювати, як це вплине на сюжет.

Також ми звертаємо увагу на те, що комікс може виступати як засіб розвитку читацької мотивації.

Завдяки яскравій візуалізації та інтерактивності комікси підвищують інтерес учнів до класичної літератури, особливо до складних текстів XIX століття, таких як повість Діккенса.

Можна організувати конкурс «Мій улюблений кадр», де учні малюють або обирають найбільш цікавий момент повісті у вигляді коміксу та обґрунтовують свій вибір усно.

У дослідженні окреслено ключові художні особливості повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі» та обґрунтовано доцільність застосування коміксу як інноваційного дидактичного засобу у шкільному літературознавчому процесі. Залучення візуалізованих форм роботи відповідає сучасним тенденціям компетентісно орієнтованого навчання

та принципам мультимодальної освіти, які передбачають поєднання вербальних і візуальних каналів сприйняття інформації для формування цілісної картини художнього світу твору.

Насамперед, важливою формою діяльності є завдання з візуалізації сюжету через комікс. Учням пропонується створити комікс із 3–5 кадрів, у якому вони відтворюють ключові сцени повісті та емоційні стани персонажів. Таке завдання не лише розвиває здатність до аналізу композиційної структури, а й сприяє формуванню читацької компетентності, оскільки поєднує літературний аналіз із художнім моделюванням.

Важливим напрямом методики є організація групової творчої діяльності. Учні об'єднуються у групи для створення власних коміксів за обраними уривками з твору, після чого презентують результати роботи, аргументуючи художні та смислові рішення. Таке завдання має на меті розвиток комунікативної компетентності, креативного мислення та навичок колективної роботи.

На більш високому рівні складності пропонується вправа «комікс-резюме», що передбачає створення короткого графічного резюме (6–8 кадрів) після прочитання розділу або всієї повісті. Цей вид діяльності виконує функцію узагальнення та систематизації знань, допомагає виділити ключові мотиви, морально-етичні проблеми та ідейний зміст твору.

Особливе значення має також порівняльний аналіз: учням пропонується зіставити готовий коміксний уривок із текстом Діккенса, виявити відповідність чи відмінності у передачі змісту, художніх образів та настроїв. Таке завдання розвиває аналітичне мислення та навички інтерпретації художнього тексту, що відповідає принципам літературної герменевтики.

Не менш ефективною є діяльність, пов'язана з аналізом персонажів: учні створюють колаж-комікс із головними героями (Ебенезер Скрудж,

Духи Різдва), фіксуючи їхні риси характеру, емоційні зміни та трансформацію протягом сюжету. Це сприяє формуванню емоційного інтелекту та здатності до психологічного аналізу літературних образів.

Інтерактивні завдання («доповни діалог», «придумай альтернативний кінець», «зміни емоційний стан персонажа») активізують творчу уяву та критичне мислення учнів, формують навички варіативного осмислення художнього тексту. Такі методи відповідають концепціям активного навчання та ігрової педагогіки.

Окремо підкреслено мотиваційний потенціал коміксу: завдяки яскравій візуалізації, інтерактивності та творчому характеру завдань комікс сприяє формуванню стійкої читацької мотивації та підвищує інтерес до класичної літератури XIX століття. Як приклад, доцільним є проведення конкурсу «Мій улюблений кадр», де учні створюють або обирають найбільш промовистий момент повісті у вигляді коміксу й обґрунтовують свій вибір.

Таким чином, використання коміксів у процесі вивчення творів класичної літератури виконує комплексні завдання: забезпечує інтеграцію вербально-аналітичної та візуально-креативної діяльності, формує ключові компетентності учнів (читацьку, комунікативну, соціальну, креативну), сприяє розвитку критичного мислення й водночас виконує мотиваційну функцію.

Це дозволяє розглядати комікс не лише як допоміжний ілюстративний засіб, а як повноцінний інструмент сучасної літературної освіти.

У ході дослідження з'ясовано, що комікс є не лише жанром масової культури, а й ефективним дидактичним засобом, здатним поєднати візуальний та вербальний способи подання інформації. Він сприяє розвитку образного мислення, формуванню навичок аналізу тексту та візуальної грамотності школярів. Психолого-педагогічні дослідження доводять, що використання коміксів у навчальному процесі підвищує

мотивацію учнів, полегшує сприйняття складних літературних творів і допомагає актуалізувати класичні тексти в умовах сучасного інформаційного суспільства [Шкуренко О. Методологічні особливості використання коміксів у підготовці вчителів початкової школи. Open Educational e-environment of Modern University, 2024, № 16, с. 92-105. URL: [OUCI](#)].

Отже, у методичній літературі, яку ми вивчали, доведено, що застосування коміксів сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного та асоціативного мислення, а також підвищенню інтересу до класичної літератури. Воно може реалізовуватися через різноманітні форми: ілюстративні аналізи окремих сцен, створення власних коміксів на основі сюжету, групові обговорення та рольові ігри. Комікси забезпечують можливість диференційованого підходу, дозволяючи враховувати рівень підготовки та індивідуальні особливості учнів. Вони інтегрують традиційні та сучасні методи навчання, сприяючи формуванню читацьких, аналітичних і креативних навичок. Використання коміксів під час вивчення твору дозволяє педагогам ефективно реалізовувати міжпредметні зв'язки та практичні завдання творчого характеру.

Таким чином, ми можемо зауважити, що комікси, буктрейлери та цифрові ресурси представляють собою потужні інструменти для викладання класичної літератури. Вони не лише сприяють підвищенню читацької компетентності через полегшене сприйняття, мотивацію й інтерактивність, але й стимулюють творче та критичне мислення, допомагають учням подолати мовні та стилістичні бар'єри творів. Для ефективного використання цих інструментів необхідно враховувати баланс між адаптацією й збереженням художньої якості, забезпечення доступу до технологій та підготовку вчителів у роботі з мультимедійним і цифровим контентом. Отже, інноваційні форми ігрової та творчої діяльності на уроках зарубіжної літератури сприяють формуванню

глибокої читацької культури, естетичного смаку, критичного та креативного мислення учнів. Вони перетворюють урок літератури на простір натхнення, співтворчості та емоційного зростання, де слово письменника оживає у свідомості дитини через гру, дію, звук і образ.

Порівняльна характеристика використання коміксів, буктрейлерів і цифрових ресурсів у вивченні класичної літератури

Таблиця 2.3.

Інструмент	Педагогічна мета	Основні форми діяльності учнів	Методичний потенціал	Очікувані результати (читацька компетентність)	Джерела
Комікси	Візуалізація класичних сюжетів, формування емоційно-образного сприйняття тексту.	Створення або аналіз коміксів за мотивами класичних творів; порівняння оригіналу й адаптації; інтерпретація символів і сцен.	Підтримують асоціативне мислення, візуальну пам'ять, інтеграцію мистецьких і мовних компетенцій.	Розвиток умінь інтерпретувати художні образи; формування візуально-читацьких стратегій; підвищення інтересу до класики.	Papanda, 2021; Guilford, 1959; Виготський, 1982.
Буктрейлер и	Стимулювання інтересу до читання, формування емоційного зв'язку з текстом.	Створення відео-презентацій за літературними творами; сценарна та режисерська робота; обговорення ідей твору.	Розвивають аналітичне мислення, естетичний смак, креативність, умінь синтезувати інформацію.	Формування здатності виокремлювати головне, узагальнювати сюжет, передавати емоційно-ціннісний зміст.	Digital Education Review, 2016; Пометун, 2019; Романюк, 2022.
Цифрові ресурси (аудіокнижки, інтерактивні платформи, подкасти, онлайн-бібліотеки)	Забезпечення доступності текстів, розвиток цифрової грамотності, залучення учнів до активного аналізу літературних матеріалів.	Використання онлайн-занять, аудіоформатів, мультимедійних проєктів; участь у цифрових літературних клубах.	Сприяють інтеграції літературного, медіа- та інформаційного навчання; формують критичне читання.	Зростання читацької самостійності, розвиток цифрово-гуманітарних навичок, глибше розуміння класичних текстів.	Natoli & Hunt, 2019; Cambridge UP, 2023; Зязюн, 2008.

Отже, комікси, буктрейлери та цифрові ресурси є взаємодоповнювальними формами роботи, що сприяють розвитку читацької компетентності через поєднання аналітичного, емоційного та технологічного компонентів. Вони допомагають учням осмислено сприймати класику, розвивають інтерес до літератури й формують навички XXI століття – критичне мислення, комунікацію, творчість та цифрову грамотність.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОЇ МЕТОДИКИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Моделювання уроків із використанням креативних технологій

Питання практичної реалізації креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури сьогодні набуває особливої актуальності, оскільки сучасна школа все виразніше орієнтується на компетентнісну, діяльнісну й особистісно зорієнтовану парадигму освіти.

Креативна методика, по суті, виходить за межі традиційної моделі викладання. Насамперед, вона передбачає не лише передачу знань, а створення умов для творчої самореалізації, діалогу з текстом і культурою. Це не технологія у вузькому сенсі, а філософія навчання, в центрі якої учень як активний співтворець смислу.

Як зазначає І. Бех, справжнє виховання і навчання можливе лише тоді, коли учень не є об'єктом, а суб'єктом освітнього процесу: «вільною особистістю, що шукає істину через діяльність і переживання» [30].

Саме в цьому контексті креативна методика стає інструментом духовного зростання, бо залучає школярів до інтерпретації художнього тексту не як до набору фактів, а як до живої події внутрішнього досвіду.

У цьому сенсі урок зарубіжної літератури – це не тільки читання, а й співтворення, де слово перетворюється на подію мислення.

Практична реалізація креативного підходу передбачає цілеспрямоване моделювання навчальних ситуацій, у яких учень набуває досвіду творчого осмислення.

Як стверджує Л. Хоружа, «креативна педагогіка – це педагогіка смислу, що орієнтується на розвиток уяви, інтуїції, асоціативного мислення» [105]. Вона реалізується через інтерактивні, проєктні, інтермедіальні технології, які дають можливість створювати міжкультурні зв'язки, виявляти власне ставлення до художнього образу, трансформувати літературний текст у власну творчу форму: від есе й колажу до буктрейлера чи літературного подкасту.

О. Пометун слушно наголошує, що «інтерактивність – це не метод, а спосіб мислення уроку» [84].

Саме завдяки інтерактивним технологіям у процесі читання виникає навчальний діалог, що відкриває для учня можливість «почути» текст, а не лише його зрозуміти. Ця ідея перегукується з позицією Н. Бібік, яка підкреслює, що «смысл не передається, він народжується у взаємодії» [32].

Таким чином, креативна методика – це передусім взаємодія: між учнем і текстом, між класом і учителем, між особистим досвідом і загальнолюдськими цінностями.

Реалізуючи креативну методику на практиці, учитель має проєктувати урок як відкритий простір співпраці. Ефективним стає використання прийомів «візуалізації смислів» – створення ментальних мап, інфографік, асоціативних колажів.

Так, під час вивчення «Маленького принца» учні можуть візуально відтворити власні «планети цінностей», що допомагає персоналізувати текст і водночас розвиває критичне мислення.

На уроках за романом «На Західному фронті без змін» доцільно застосувати елементи емоційного дизайну уроку: створення «карти почуттів» героя, що формує у школярів емпатійність і здатність до моральної рефлексії.

Креативна методика передбачає й залучення учнів до створення освітніх продуктів. Л. Масол наголошує: «справжнє навчання мистецтва – це завжди творення, у якому учень виступає автором, а не спостерігачем» [67].

Тому проєктна діяльність, літературні перформанси, буктрейлери, цифрові щоденники читання – це не просто сучасні інструменти, а форми живого діалогу з текстом. У цих видах роботи реалізується головна ідея І. Зязюна про «педагогіку духовності», що формує людину мислячу, емоційно зрілу й культурно свідому [51].

У практичній площині креативна методика змінює саму структуру уроку. Кожен його етап набуває нової динаміки:

- актуалізація знань перетворюється на емоційне налаштування через асоціації, інтерактивні мапи чи арт-терапевтичні вправи;
- пояснення набуває форми спільного відкриття: дискусії, інтерпретації, рольового читання;
- творча робота стає майданчиком для самовираження, де кожен може віднайти власний спосіб говорити про текст;
- закріплення відбувається через рефлексію, діалог, спільне створення візуальних або цифрових продуктів;
- підсумок – це не оцінка, а смисловий синтез, момент, коли учень усвідомлює, що урок був не про літературу, а про життя.

Таким чином, практична реалізація креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури вимагає від учителя не стільки нових інструментів, скільки нової педагогічної філософії. Учитель стає фасилітатором креативного простору, де знання, емоції та творчість утворюють цілісність.

Як підкреслює Н. Миропольська, «освіта майбутнього має формувати не виконавця, а автора власного життя» [71].

Саме на уроках літератури, де слово спроможне торкатися душі, ця педагогічна мета реалізується найповніше. Пропонуємо систематизований матеріал щодо нашого дослідження у таблиці 3.1.

«Практична реалізація креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури»

Таблиця 3.1.

Компонент реалізації	Зміст і теоретичне обґрунтування	Практичні форми й прийоми реалізації на уроці зарубіжної літератури	Очікуваний результат для учня	Наукове підґрунтя (українські дослідники)
Концептуальний (ціннісно-цільовий)	Креативна методика розглядає учня як суб'єкта пізнання, що самостійно створює смисли. Ціль – формування духовної, мислячої, естетично чутливої особистості.	Формулювання мети уроку у формі проблеми або метафори; створення «емоційного поля» перед читанням твору; ціннісне занурення через запитання «для чого цей твір потрібен людині?»	Внутрішня мотивація до читання; емоційне прийняття літератури як частини власного досвіду.	І. Бех (2003), І. Зязюн (2008), Н. Миропольська (2017)
Діяльнісний (інтерактивно-креативний)	Заснований на активній взаємодії учнів і вчителя; знання здобуваються через діалог, експеримент, проєкт.	Інтерактивні методи: «Коло думок», «Філософське крісло», «Живий мікрофон»; інтермедіальні практики (колажі, подкасти, мультимедійні презентації);	Розвиток комунікативності, критичного та асоціативного мислення; усвідомлення різних точок зору.	О. Пометун (2004), Н. Бібік (2019), Л. Хоружа (2015)

		драматизації епізодів творів.		
Творчо-продуктивний (проектно-естетичний)	Орієнтований на створення власного продукту: учень не просто тлумачить твір, а «проживає» його у творчості.	Літературний буктрейлер, відеоесе, театралізований перформанс, творчий блог читача, візуальний щоденник героя.	Формування навичок самовираження, авторської позиції, здатності перетворювати текст у власний досвід.	Л. Масол (2016), Л. Хоружа (2015), Т. Яценко (2013)
Рефлексивно-аналітичний (мисленнєво-комунікативний)	Вчитель стимулює аналітичне й емоційне осмислення твору через індивідуальну рефлексію та групове обговорення.	«Щоденник вражень», ментальні карти, інтерактивні тести з відкритими відповідями, колективне створення сенс-карт.	Здатність узагальнювати, порівнювати, аналізувати; формування емоційного інтелекту та внутрішньої культури мовлення.	Н. Бібік (2019), О. Савченко (2012), І. Зязюн (2008)
Естетико-гуманістичний (ціннісно-підсумковий)	Підсумок уроку спрямований не лише на перевірку знань, а на усвідомлення власних відкриттів і моральних висновків.	Творче підбиття підсумків: «лист герою», «твітер-верлібр», «одне слово про урок»; створення колективного плаката-рефлексії.	Усвідомлення гуманістичного змісту твору, розвиток емпатії, формування ціннісних орієнтирів.	Н. Миропольська (2017), І. Бех (2003), Л. Масол (2016)

Таким чином, практична реалізація креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури полягає у переході від інформаційного навчання до навчання-творення.

Учитель стає режисером креативного простору, де учень має право на власну інтерпретацію, сумнів, відкриття. Кожен етап уроку, від актуалізації до підсумку, перетворюється на діалогічну подію, у якій знання, емоції й творчість формують гармонійну єдність.

Отже, практична реалізація креативної методики у шкільному курсі зарубіжної літератури полягає у переході від інформаційного навчання до навчання-творення. Учитель стає режисером креативного простору, де учень має право на власну інтерпретацію, сумнів, відкриття.

Кожен етап уроку, від актуалізації до підсумку, перетворюється на діалогічну подію, у якій знання, емоції й творчість формують гармонійну єдність. Саме така модель, за визначенням І. Зязюна, є «педагогікою духовного розвитку», що виховує людину не лише читаючи, а й мислячи, відповідальну, здатну творити смисли.

Безперечно, що сучасна дидактика літератури вже не може задовольнятися лише репродуктивними моделями навчання. Учень перестав бути пасивним споживачем змісту: він стає співавтором уроку, а вчитель – організатором простору креативної взаємодії. Саме тому моделювання уроків із використанням креативних технологій – це не модна тенденція, а необхідність, що зумовлена трансформацією самого освітнього процесу. Мене особливо цікавить, як за допомогою таких технологій можна не просто «вивчати» зарубіжну класику, а створювати з неї інтелектуальне середовище: місце зустрічі думок, емоцій, відкриттів.

Як слушно зауважує Л. Масол, навчання мистецтва й літератури має «вести до внутрішнього переживання, а не лише інформування» [67] це – педагогіка емоційного інтелекту

Для прикладу візьмімо твір Еріха Марії Ремарка «На Західному фронті без змін». Це текст, який часто стає викликом для підліткової свідомості. Його емоційна густота, психологічна правда, антивоєнна позиція дозволяють експериментувати з різними моделями креативного навчання.

Наведемо п'ять епізодів із можливого уроку, які демонструють, як креативна технологія може оживити читацький досвід старшокласників.

1 епізод уроку: « Актуалізація опорних знань учнів».

Урок доцільно розпочати не з традиційного опитування, а з асоціативної мапи, яку учні створюють у цифровому просторі. До прикладу, у сервісі Miro чи Padlet. Ми пропонуємо ключове слово: «війна». Учні додають слова, зображення, уривки пісень, фрагменти відео, власні асоціації. Простір поступово наповнюється, утворюючи спільну емоційну карту досвіду покоління, яке війна торкає безпосередньо. Далі ми читаємо короткий уривок з листа українського військового з метою «ввести» учнів у тональність твору. Саме тут починається момент педагогічної істини: не факт передусь емоції, а емоція відкриває шлях до розуміння факту. Так формується, за словами О. Савченко «емоційно-смысловий вхід у навчальну тему» [96].

Насиупний епізод уроку – «Пояснення нового матеріалу».

Ми відмовимось від монологічної лекції. Замість цього пропонуємо «мандрівку текстом»: короткий коментар супроводжується візуалізацією сюжетних вузлів у вигляді інфографіки або «дерева вибору героя». Учні бачать, як рішення Пауля Боймера вибудовуються в логіку трагічної неминучості. Пояснення відбувається через діалог, через запитання типу: «У який момент герой перестає бути солдатом і стає людиною?» Це той рівень інтерпретації, де знання вже не абстрактне, а прожите. І вчитель щоразу переконується: коли учень сам знаходить метафору для опису почуття героя, він стає співучасником літературного процесу.

Третій утап уроку: «Закріплення нової теми. Творча робота учнів». На цьому етапі урок перетворюється на майстерню. Ми створюємо «візуальний щоденник героя»: кожна група отримує завдання: створити колаж (паперовий або цифровий), що відображає внутрішній світ Пауля. Хтось використовує фрагменти тексту, інші додають символічні кольори, звуки, навіть запахи: учні розповідають, як би пахла сцена з госпіталю чи лист з дому. Так народжується не просто творча робота, а візуально-емоційна інтерпретація тексту. Як пише Т. Яценко «найбільш питома вага самостійної роботи учнів із підручником припадає на різні етапи

опрацювання художнього твору. Його сприймання й осмислення відбувається на етапі первинного прочитання, а поглиблюється в процесі аналітико-синтетичної

роботи над твором. Зазначимо, що художній текст у означених підручниках є першоелементом у їх структурі» [111].

Четвертий епізод, який ми пропонуємо – це «Закріплення нової теми».

На цьому етапі важливо не перевантажити, а осмислити роботу на уроці. Замість тесту ми пропонуємо вправу «Коло роздумів»: учні по черзі висловлюють одну фразу, яка стала для них відкриттям. Усі думки записуються на дошці, таким чином, ми бачимо, як формується колективна свідомість. Далі пропонуємо невелику аналітичну вправу: «Три кольори роману» (які кольори ви б обрали для опису книги і чому?). Цей метод допомагає перевести складну моральну проблематику у сферу символічного мислення. Саме тут відбувається, як влучно зазначав І. Зязюн, «переходження знання в досвід» [51].

І, завершуємо роботу на уроці «Підведенням підсумків уроку». Наприкінці ми просимо учнів написати короткий твіт, до 150 символів, у якому вони сформулюють головну думку уроку. Потім ми зчитуємо ці твіти у формі верлібру: так народжується спільний поетичний текст класу. Він може бути і сумним, і гнівним, але завжди тільки щирим. У цей момент я відчуваю, що урок завершено не формально, а емоційно. Ми не просто зрозуміли роман, ми прожили його. І, можливо, саме це й є головною метою креативного моделювання уроку літератури: не відтворити знання, а створити смисл.

Поступово ми переконуємося, що креативні технології не є «додатком» до традиційного уроку, а стають його сутністю. Вони відкривають простір свободи, який дозволяє учневі мислити, відчувати, сумніватися, творити. Як писала Н. Миропольська, «освіта майбутнього

має формувати не виконавця, а автора власного життя» [71]. Мабуть, саме на таких уроках зароджується авторство і вчителя, і учня.

Пропонуємо ще одн твір з навчальної програми із зарубіжної літератури – це «Маленький принц» Антуана де Сент Екзюпері.

Коли ми думаємо про «Маленького принца», то завжди згадуємо слова Г. Балла: «Література – це спосіб навчити бачити» [28, с.133].

Саме це «бачення» є головним, що має відбутися з учнем на уроці. Але побачити означає відчувати, зупинитися, поставити запитання до себе.

Творчо працюючий вчитель, коли моделює урок за цією темою, першою умовою вважає створення середовища внутрішньої тиші, у якій слово здатне відгукуватися.

1 етап уроку «Актуалізація опорних знань учнів».

На початку уроку ми запрошуємо учнів до вправи «Мої три планети». Вони малюють або описують три свої «внутрішні планети»: місця, де відчувають себе вдома, самотніми, натхненними. Це може бути спогад, пісня, запах чи улюблене місце. Потім ми обговорюємо, навіщо людині своя планета. Так народжується емоційна підготовка до світу Маленького принца, де все має значення, навіть троянда. Як зазначала О. Пометун, «емоційна залученість учня – це не побічний ефект навчання, а його двигун» [83].

Саме на цьому етапі ми запускаємо цей двигун.

2 етап – «Слово вчителя».

Ми не «пояснюємо» текст у прямому сенсі. Замість цього пропонуємо учням занурення у його філософію через метод «читання вголос із паузами». Ми зупиняємось на діалозі Маленького принца з лисом і розбираємо його, ніби слухаємо музику: кожна фраза звучить, резонує, викликає образ. Потім ставимо просте, але глибоке запитання: «Що означає приручити?» Клас завмирає, і я бачу, як народжується мислення. Це не «засвоєння змісту», це проживання сенсу. Пояснення тут

перетворюється на спільне пошування – педагогічну бесіду, у якій, за висловом І. Беха, «відбувається духовний дотик двох свобод».

3 етап уроку: «Творча робота учнів».

Креативний етап я вибудовую як «діалог із текстом через метафору». Кожна група отримує фразу з книги, наприклад: «Серцем бачать краще», «Люди вирощують п'ять тисяч троянд...» або «Ти назавжди у відповіді за тих, кого приручив». Завдання: створити художній артефакт, який передає сенс цієї фрази: інсталяцію з природних матеріалів, коротке відео, верлібр, фотоколаж. Учні дискутують, сперечаються, пояснюють свої ідеї. Народжується не просто «творчість», народжується внутрішній діалог. Як писала Л. Хоружа, «креативність у педагогіці починається з діалогу з текстом, а не з інструкції» [105].

Четвертим етапом є «Закріплення нової теми».

Закріплення я бачу не як перевірку, а як кристалізацію сенсу. Ми проводимо «Коло взаємного навчання»: кожен учень ставить одне запитання іншому, яке стосується героя, символу, почуття. Потім група обирає запитання, яке виявилось найцікавішим. Це просте коло, але воно вчить слухати і думати одночасно. Для узагальнення створюємо хмару слів із ключовими поняттями уроку: «самотність», «дружба», «відповідальність», «бачення». Здається, це лише технологія, але в її основі представлена глибока гуманістична педагогіка, про яку писала Н. Бібік: «Смисл не передається, він народжується у взаємодії» [32].

Завршальний етап – це «Підведення підсумків уроку».

Наприкінці можна запропонувати учням невеличкий творчий ритуал: «лист до Лиса». На аркуші кожен пише одне речення, яке б хотів сказати герою. Ми складаємо ці фрази в «лист-мозаїку» й читаємо його вголос. Цей фінал завжди емоційний. Учні сміються, мовчать, хтось навіть стишує голос, бо розуміє, що урок не закінчився. Він триває в них. І, можливо, саме в цьому і є педагогічна суть креативного моделювання: не в тому, щоб навчити говорити, а в тому, щоб навчити чути.

Поступово вчитель розуміє, що урок літератури у XXI столітті – це не лише місце знань, а простір сенсів, де слово стає подією. Креативні технології лише допомагають цю подію побачити, уповільнити, осмислити. І коли учні виходять після уроку з фразою: «Я інакше подивився на себе», тоді, мабуть, відбулося найголовніше: урок став зустріччю, а не просто навчанням.

3.2. Формування асоціативного та критичного мислення учнів під час аналізу текстів

Необхідно відзначити, що проблема розвитку мислення завжди посідала провідне місце в психології та педагогіці. Однією з важливих форм інтелектуальної діяльності є асоціативне мислення, яке забезпечує здатність особистості встановлювати логічні, образні, емоційні й інтуїтивні зв'язки між різними об'єктами, явищами чи поняттями. Саме ця здатність лежить в основі творчості, креативності та розуміння художнього тексту.

У психології поняття асоціації (від лат. *associatio* – з'єднання, поєднання) було введено ще у працях античних мислителів – Арістотеля, який вважав, що зв'язки між уявленнями виникають на основі подібності, контрасту та суміжності в часі або просторі. Згодом теорію асоціацій розвивали Дж. Локк, Д. Гартлі, Г. Спенсер, Т. Браун, а пізніше – представники асоціативної психології XIX століття (В. Вундт, Г. Еббінгауз, Е. Тітченер) [56].

Ураховуючи специфіку дослідження, погоджуємось із думкою, що у XX столітті поняття асоціації набуло нового значення у працях Л. Виготського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, які розглядали асоціативні процеси як основу переходу від чуттєвого сприйняття до логічного мислення. Л. Виготський зазначав, що асоціації є фундаментом розвитку

уяви, творчості й мови, адже саме вони дозволяють людині створювати нові смислові зв'язки між уже відомими поняттями [36].

С. Рубінштейн підкреслював, що мислення завжди є діяльністю, спрямованою на пошук смислів, а асоціації – це не просто механічні зв'язки, а динамічні утворення, які зумовлені попереднім досвідом, емоціями, контекстом ситуації [92].

Отже, з педагогічного погляду асоціативне мислення є складовою творчого мислення, що забезпечує перенос знань і вмінь у нові ситуації, створення оригінальних ідей, метафор, порівнянь. Його розвиток пов'язаний із формуванням мовленнєвих навичок, уяви, естетичного сприйняття та критичного аналізу [70].

Як зазначає Горбатюк Н. «Формування асоціативного мислення в складі асоціанізму пройшло довгий та складний шлях. Адже була маса теорій, дискусій та поглядів різних науковців з приводу асоціацій та їх зв'язку між зовнішнім та внутрішнім [42].

Людина майбутнього – творча, гнучка, демократична, культурна, з актуальними знаннями та високим адаптаційним потенціалом. Вона має стати насамперед творцем, а не бути лише споживачем раніше створених благ. Тому надзвичайно важливим напрямом освіти XXI століття є орієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід [103].

Погоджуємося з думкою Мірошніченко Л.П. щодо введення у шкільні програми навчальної дисципліни «Зарубіжна література», аналогів якої поки що немає у світі, відзначалося як важливий чинник динамічного розвитку моральних основ школярів. Ось чому велика відповідальність за підготовку читача з критичним, аргументованим мисленням, розвиток всебічно роз-

виненої людини з гуманістичним світоглядом покладена саме на вчителя літератури. Але процес забезпечення вчителя необхідною

документацією і відповідно науково-методичною літературою занадто затягнувся [72].

У педагогічному досвіді все частіше переконують: формування асоціативного й критичного мислення в учнів – це не просто частина уроку літератури, а внутрішній процес розгортання їхньої особистості. Не можна навчити мислити критично, якщо мислення учня не пробуджене образами, емоцією, порівняннями.

Як зазначають вчені, активний розвиток асоціативного мислення у шкільному середовищі може бути лише тоді, коли учитель пропонує навчальний матеріал не як знання, а як щось нове, відкриття і справді, література дає унікальне поле для таких відкриттів – вона вимагає не просто прочитання, а проживання, співпереживання, критичного осмислення.

Коли п'ятикласники читають Антуана де Сент-Екзюпері, асоціації виникають природно. «Маленький принц» відкриває простір для пошуку зв'язків між дитячим сприйняттям світу й дорослою байдужістю.

Якщо запропонувати учням поміркувати, з чим асоціюється троянда, у кожного народиться власний образ: у когось це любов, у когось гордість, у когось самотність. І саме в цій розбіжності асоціацій народжується критичне мислення: здатність приймати різні інтерпретації без страху перед «неправильністю».

У шостому класі твір Оскара Вайльда «Щасливий принц» дозволяє розвинути вміння бачити контрасти й робити моральні висновки. Учні порівнюють зовнішній блиск статуї з її внутрішньою добротою, що стає основою для формування причинно-наслідкових зв'язків. Як підкреслює О. Пометун, «мислення учня активізується тоді, коли він бачить суперечність і прагне її розв'язати» [81]. Власне, саме суперечності в художньому тексті стимулюють народження думки.

Сьомий клас – це час, коли можна працювати з архетипами. Аналізуючи «Робінзона Крузо» Даніеля Дефо, учні вчаться вибудовувати

асоціативні ряди: самотній острів як метафора людського життя; виживання як випробування характеру; побудова житла як символ внутрішнього порядку. Поступово вони переходять від побутового сприйняття до філософського. Цей перехід, на нашу думку, і є тим, що формує справжнє критичне мислення: не просто аналіз подій, а розуміння закономірностей людського існування.

У восьмому класі ефективним виявляється робота з новелою Едгара Аллана По «Серце-виказник». Тут критичне мислення розкривається через діагностику психологічного стану героя. Учні співставляють образи: тінь, стукіт серця, темряву, і приходять до розуміння того, як внутрішній страх перетворюється на зовнішній конфлікт. Так, за спостереженням Н. Голуб, «учень вчиться мислити критично, коли навчається бачити зв'язки між емоцією і смислом» [39].

Дев'ятий клас відкриває можливість асоціативного аналізу через поезію. Наприклад, вірші Байрона або Шеллі спонукають учнів шукати паралелі між природою й духовним станом людини. Байронівський «світ бурі» стає дзеркалом внутрішньої боротьби, а романтична самотність асоціацією з пошуком сенсу. Такі вправи можна побудувати на принципі асоціативного поля: кожен учень формує власну карту понять, що впливають з тексту, і захищає її аргументами.

У десятому класі доречно працювати з образом Фауста Гете. Цей текст є як полігон для розвитку критичного мислення старшокласників. Вони аналізують мотив угоди з дияволом, співвідносячи його з сучасними етичними дилемами: успіх будь-якою ціною, компроміс із совістю, духовна деградація.

Так учень поступово навчається не просто оцінювати персонажа, а й ставити питання до себе: «де межа дозволеного?» Як наголошує І. Хижняк, «критичне мислення починається з сумніву у власній правоті» [104].

Таким чином, формування асоціативного та критичного мислення в процесі аналізу тексту – це не окремі етапи навчання, а взаємопов’язані дії. Асоціація запускає процес уявлення, критика – процес перевірки. Разом вони створюють те, що М. Левченко називає «інтелектуальною рефлексією учня» [63]. Учень, який вміє бачити підтексти, співставляти образи й сумніватися у висновках, виходить за межі шкільного аналізу. Він починає мислити. І саме це, як на мене, є справжньою метою літературної освіти.

Для реалізації асоціативної діяльності на практичних заняттях застосовуються різні методичні прийоми.

До них належать створення асоціативних карт для систематизації образів та понять, групові дискусії та мозкові штурми для обговорення символів і мотивів, творче письмове завдання у вигляді есе або віршованих інтерпретацій, рольові ігри для проживання моральних і психологічних ситуацій персонажів, а також словесні та графічні вправи на порівняння у формі таблиць, схем і діаграм, що відображають символічні паралелі та міжтекстові зв’язки. Використання цих прийомів дозволяє учням активно взаємодіяти з текстом, формувати глибоке розуміння образів, символів і тем поеми, розвивати творчі, аналітичні та критичні навички, а також сприяє формуванню читацької компетентності і здатності до самостійного осмислення художніх творів [102].

Художній світ «Божественної комедії» Данте Аліг’єрі виступає особливим простором для розвитку асоціативного мислення, оскільки поема є складною символічною та філософською системою, де кожен образ, дія або персонаж пов’язаний із моральними, культурними та релігійними контекстами. Простір поеми дозволяє учням встановлювати смислові зв’язки між різними рівнями тексту – сюжетним, символічним та морально-філософським – і розширювати асоціативний простір власних уявлень, проводячи паралелі між персонажами поеми та історичними, культурними чи сучасними явищами. Аналіз поеми сприяє

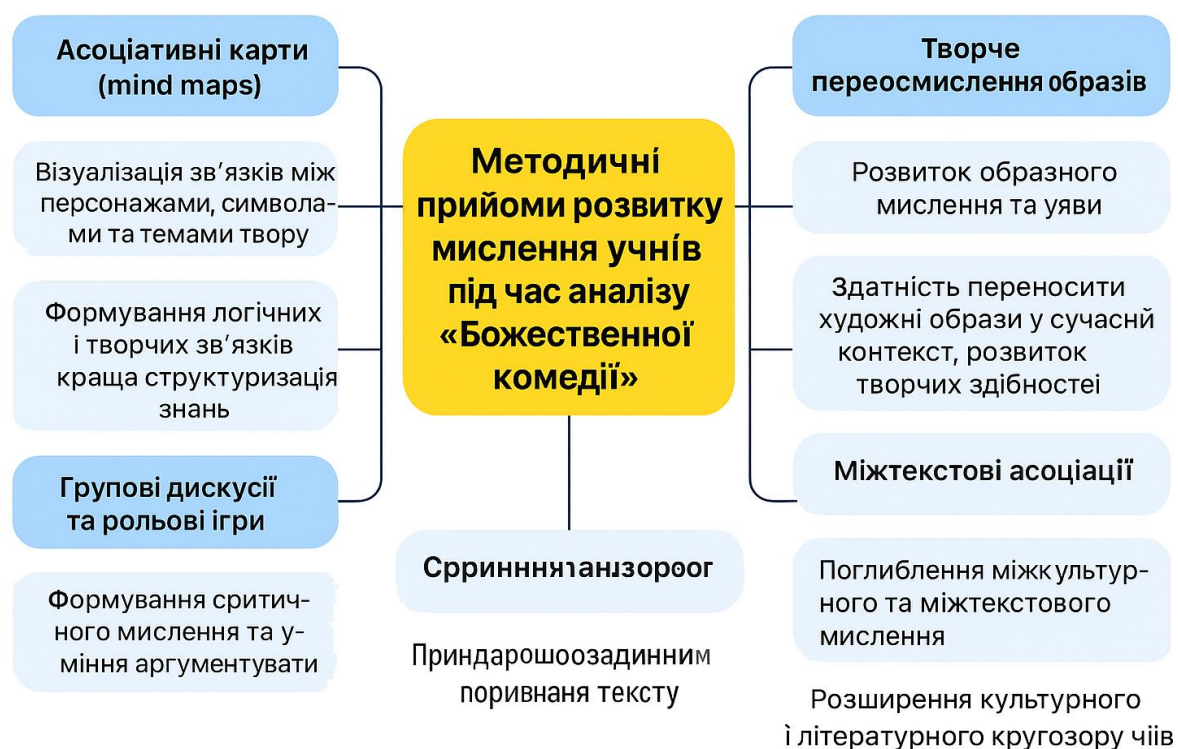
розвитку міжтекстових і міжкультурних асоціацій, порівнянню мотивів та образів із іншими літературними творами, міфологією чи релігійними сюжетами, а також формує індивідуальні способи інтерпретації художніх образів через творчі завдання, рольові ігри та есе [70].

Прикладом практичної реалізації цих підходів може бути урок на тему «Символіка Пекла у «Божественній комедії». Учні складають асоціативні ряди до понять «гріх», «покарання», «темрява», обговорюють символи конкретних кіл пекла у групах та пояснюють власні асоціації, проводять міжтекстові порівняння, виконують творчі письмові завдання і беруть участь у рольових іграх.

Підсумковий етап роботи з художнім твором, коли здобувачі освіти не обмежуються відтворенням його змісту, а усвідомлено осмислюють власний читацький досвід. Рефлексивна оцінка передбачає аналіз тих нових смислів, ідей і образів, які були відкриті в процесі роботи з текстом, а також усвідомлення змін у власному розумінні твору порівняно з первинним сприйняттям. У такому контексті «Божественна комедія» Данте постає як складний, багаторівневий художній світ, насичений символами, алегоріями та філософськими узагальненнями, що спонукає читачів до встановлення асоціативних зв'язків між текстом, особистим досвідом, культурним і історичним контекстом. Саме ця багатовимірність твору створює сприятливе середовище для розвитку асоціативного мислення та глибокого інтерпретаційного осмислення прочитаного.

Ми пропонуємо графічну систему, де синтезовані прийоми розвитку мислення учнів.

Методичні прийоми розвитку мислення учнів під час аналізу «Божественної комедії»

Отже, графічна схема відображає цілісну систему методичних прийомів, спрямованих на розвиток різних форм мислення учнів у процесі аналізу поеми Данте Аліг'єрі «Божественна комедія». Її структура демонструє взаємозв'язок між навчальними методами, метою їх застосування та очікуваними результатами, що забезпечує комплексний підхід до організації освітнього процесу.

Візуалізація матеріалу дає змогу наочно простежити, як поєднання асоціативних, творчих, дискусійних, рольових і міжтекстових прийомів сприяє інтеграції пізнавальної, емоційної та ціннісної діяльності учнів. Асоціативні методи допомагають формувати здатність встановлювати смислові зв'язки між символами поеми, творчі завдання стимулюють уяву й естетичне сприйняття, дискусії формують критичне мислення, а

рольові ігри та міжтекстові паралелі розширюють культурний і морально-філософський кругозір школярів.

Отже, представлена схема не лише систематизує основні прийоми розвитку мислення, а й підтверджує, що аналіз «Божественної комедії» може стати потужним інструментом духовного, інтелектуального та емоційного збагачення учнів. Вона підкреслює значення поеми Данте як навчального матеріалу, здатного формувати критичне, образне й асоціативне мислення, розвивати естетичний смак і глибоке морально-філософське розуміння світу.

Процес формування асоціативного й критичного мислення учнів, щораз доводить, що це не методичний прийом, не навчальний тренінг і навіть не технологія. Це особлива культура читання, яка народжується лише там, де вчитель не боїться думати разом з учнем.

Ми звикли сприймати аналіз тексту як логічну процедуру, як рух від фактів до висновків. Але література це не формула. Вона живе у підтекстах, натяках, у тій незримій грі асоціацій, де учень починає бачити більше, ніж написано. Саме тут народжується не механічне мислення, а живе, гнучке, здатне до сумніву й відкриття.

Асоціативне мислення – це те, що дає змогу побачити зв'язки між різними явищами, творами, образами. Це своєрідна мережа смислів, у якій дитина шукає власні опори.

Коли учень читає «Маленького принца» чи «Щасливого принца», вона не просто знайомиться з казковими героями, вона вчиться розпізнавати символи доброти, жертви, самотності. І що цікаво, ці символи кожен розуміє по-своєму, бо кожен має власний досвід. Саме тому асоціативне мислення є першим кроком до критичного: без уміння бачити зв'язки не можна навчитися розрізняти істинне й хибне.

Критичне мислення починається там, де учень наважується поставити запитання: «Чому герой вчинив саме так?», «Що я відчуваю,

коли читаю цей уривок?», «А чи міг би я бути на його місці?» Це не сумнів заради сумніву, а пошук внутрішньої правди.

Як слушно зазначає О. Пометун, критичне мислення це насамперед здатність «мислити в ситуації невизначеності» [81]. І література дає нам цю невизначеність у найчистішому вигляді. Вона не дає готових відповідей, а змушує людину шукати.

Усе залежить від того, як ми, педагоги, організовуємо зустріч учня з текстом. Якщо ми дозволяємо йому мислити, а не просто відтворювати, ми формуємо мислячу особистість. Якщо ми запитуємо, а не диктуємо пробуджуємо рефлексію. А коли даємо можливість зіставляти, порівнювати, асоціювати, тоді текст стає простором особистісного досвіду, а не лише навчальним матеріалом.

Сьогодні, у добу цифрової фрагментації, коли увага дітей розсіяна, а мислення часто поверхнєве, література набуває нового значення. Вона стає острівцем глибини. І саме через неї можна навчити молодь не лише читати, а бачити, не лише відповідати, а питати, не лише повторювати, а осмислювати. Як пише Л. Мацько, «мислення народжується там, де слово зустрічається з емоцією» [68]. І ця зустріч суть справжньої освіти.

Тож, формування асоціативного та критичного мислення – це не додаток до уроку літератури, а його серцевина. Це шлях від тексту до особистості. Це процес, у якому дитина навчається мислити не лише про героя, а про себе. І якщо на уроці з'являється бодай один такий момент, коли учень замовкає, замислюється і раптом каже: «Я думаю, що...», значить, мети досягнуто. Бо в цю мить народжується людина, здатна думати.

3.3. Педагогічна творчість і педагогічний такт як основа професійної майстерності вчителя зарубіжної літератури

Ураховуючи обмежену кількість навчальних годин, відведених на вивчення зарубіжної літератури, вчителю необхідно поєднувати глибину аналізу тексту з динамічними, мотиваційними формами роботи, що водночас формують у школярів креативне та критичне мислення.

Методичні матеріали мають бути орієнтовані на гнучке поєднання традиційних і сучасних методик, з акцентом на інтерактивність, міжпредметність і мультимедійність. Нижче подано приклади практичних прийомів, які можна ефективно використати навіть у межах скороченого часу.

Сучасний освітній процес висуває до педагога надзвичайно високі вимоги. Володіння знаннями предмета й методики викладання є лише базою, тоді як справжня майстерність учителя полягає у творчому підході до навчання, у здатності створювати атмосферу співпраці, довіри та поваги.

У центрі педагогічної діяльності стоїть не лише навчання, а й формування особистості учня, його ціннісних орієнтирів і емоційної культури. Саме тому педагогічна творчість і педагогічний такт розглядаються як взаємопов'язані складові професійної культури вчителя.

Педагогічна творчість – це здатність учителя знаходити нові підходи до навчання і виховання, створювати оригінальні форми, методи та прийоми, які сприяють розвитку мислення, уяви й самостійності школярів. Її результатом є не матеріальний продукт, а формування гармонійної, морально зрілої особистості.

Творчий педагог подібний до митця: він шукає нестандартні рішення, імпровізує, адаптує методи до конкретних учнів, створює позитивне емоційне середовище.

Так, наприклад, образ учителя Джона Кітінга з фільму й роману «Товариство мертвих поетів» (Н. Гордон) демонструє глибину педагогічної творчості: педагог не обмежується підручником, а закликає учнів мислити самостійно, відчувати красу поезії, віднаходити власний голос. Його уроки – це уроки життя, де традиційна дисципліна поєднується з духовною свободою.

Отже, образ Джона Кітінга у романі «Товариство мертвих поетів» Ненсі Гордон ілюструє приклад педагога, який завдяки такту, почуттю міри та емпатії зміг надихнути учнів мислити самостійно, не принижуючи їх, навіть коли вони припускалися помилок.

Ми знаємо, що норми педагогічної творчості можуть бути індивідуальними, колективними та орієнтованими на учнів.

До індивідуальних належать авторські методики, власні дидактичні матеріали, творчі уроки (урок-диспут, урок-подорож, інтегрований урок), а також методичні знахідки. Колективні форми реалізуються через педагогічні майстерні, методичні об'єднання, конкурси професійної майстерності. Орієнтовані на учнів форми – це проєкти, театралізовані вистави, дебати, квести, шкільне самоврядування – усе те, що розвиває ініціативу, лідерство, комунікацію.

У творах зарубіжної літератури ми часто зустрічаємо втілення саме такого підходу. Наприклад, у романі «Хроніки Нарнії» Клайва Льюїса професор Кірке виявляє глибоку педагогічну мудрість: не обмежуючи дітей у фантазії, він підтримує їхнє прагнення до відкриття нового світу, виховуючи через довіру й повагу.

Методи педагогічної творчості різноманітні: педагогічна імпровізація (гнучке реагування на ситуацію), евристичні запитання (спонукання до пошуку власних відповідей), мозковий штурм, інтеграція знань, рольові ігри, метод відкритих завдань тощо. Вчитель, який уміє імпровізувати, подібний до Сократа у діалогах Платона – він не нав'язує істину, а допомагає учневі «народити» її через роздуми й сумнів.

Педагогічна творчість передбачає низку умов: високий рівень професійної культури, психологічну гнучкість, відкритість до нових ідей, готовність до експериментів і, найголовніше, створення в класі атмосфери довіри та безпеки. У цьому сенсі творчий учитель подібний до героїв гуманістичної літератури – до міс Джен Броді з роману М. Спарк «The Prime of Miss Jean Brodie», яка, хоч і суперечлива у своїх методах, виявляє надзвичайну силу особистісного впливу.

Однак навіть найкреативніший педагог не досягне успіху без ще одного професійного якості – педагогічного такту. Це вміння обрати доречний тон, форму та час дії, щоб уникнути непорозумінь, принизливих ситуацій і зберегти довіру.

Педагогічний такт – це міра професійної культури, що виявляється у повазі до гідності учня, у поєднанні вимогливості з доброзичливістю.

Тактовність учителя особливо важлива в умовах педагогічного конфлікту – ситуації, коли виникає зіткнення протилежних інтересів, емоцій чи позицій між учителем і учнем. Причини таких конфліктів можуть бути різними: непорозуміння, емоційна нестриманість, несправедливість, авторитарність або зовнішні фактори.

Як приклад, можна згадати стосунки між міс Темпл і Гелен Бернс у романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр»: педагогічний такт міс Темпл виявляється у вмінні підтримати дитину, зберегти її гідність навіть перед лицем суворих шкільних правил.

Розв'язання конфліктів вимагає від учителя володіння алгоритмом дій: самоконтроль, уважне вислуховування, аналіз ситуації, вибір стратегії (переконання, компроміс, пояснення), прийняття конструктивного рішення та рефлексія. Такі дії формують атмосферу взаєморозуміння і дають змогу перетворити конфлікт на ресурс розвитку.

Отже, педагогічна творчість і педагогічний такт – це дві взаємодоповнювальні сторони педагогічної майстерності. Творчість дає змогу оновлювати зміст і форми навчання, а такт забезпечує гуманність і

психологічний комфорт у педагогічній взаємодії. Разом вони утворюють основу професійного успіху сучасного вчителя, який, подібно до героїв зарубіжної класики – від Античності до Сучасності – здатен поєднати розум і серце, дисципліну й натхнення, знання й любов до людини.

Учитель повинен усвідомлювати, що одним із головних компонентів педагогічного такту є здатність зберігати емоційну рівновагу, культуру мовлення, повагу до учня, доречність дій, гуманізм та справедливість.

Учитель, який зберігає спокій у складній ситуації, демонструє учням зразок психологічної зрілості. Влучним прикладом є поведінка наставника з роману «Поліанна» Елеонор Портер: міс Поллі, попри власну суворість, поступово вчиться виявляти теплоту й розуміння, що й стає основою взаємоповаги між нею та дівчинкою.

Конфлікти в педагогічному процесі неминучі, адже вони є наслідком зіткнення інтересів, емоцій чи позицій сторін. Педагогічний конфлікт може виникати через непорозуміння, несправедливість, надмірну суворість, емоційну нестриманість або зовнішні фактори. Такі ситуації подібні до конфлікту поколінь у романі Джерома Селінджера «Ловець у житті», де брак довіри та взаєморозуміння між героями призводить до внутрішнього протесту головного персонажа.

Розрізняють три основні типи педагогічних конфліктів: діяльності (коли учень не виконує завдання чи проявляє недисциплінованість), поведінкові (порушення правил, агресія) та особистісні (упередження, взаємні образи). Учитель, що володіє педагогічним тактом, уміє передбачити можливі причини напруження і своєчасно запобігти його розвитку.

Необхідно зауважити, що рофілактика конфліктів ґрунтується на створенні позитивного мікроклімату, справедливості, послідовності у вимогах, уважності до емоційних потреб учнів. Доброзичливість і почуття гумору допомагають зняти напругу. Як приклад, можна згадати

сцену з роману «Великий Гетсбі» Френсіса Скотта Фіцджеральда, де спокій і вміння зберігати гідність у конфліктній ситуації дозволяють Ніку Керрауею залишатися моральним орієнтиром серед пристрастей та суперечок інших героїв.

Таким чином, у конфліктній ситуації педагог повинен діяти за певним алгоритмом: зберігати самоконтроль, вислухати всі сторони, проаналізувати обставини, обрати відповідну стратегію (переконання, пояснення, компроміс) і прийняти рішення, що сприятиме розвитку, а не приниженню учня. Потім важливо здійснити рефлексію – усвідомити власні дії й визначити, як можна було б покращити комунікацію надалі.

Важливою є стратегія поведінки вчителя. В конфлікті передбачають уникнення ескалації, переведення напруги у конструктивну діяльність, використання медіації (залучення третьої сторони – психолога, класного керівника), а також демонстрацію особистого прикладу.

Таку позицію можна порівняти з образом мудрого наставника з роману Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц», який, не нав'язуючи своєї волі, спонукає головного героя до самостійного розуміння істинних цінностей.

Педагогічний такт у конфліктних ситуаціях допомагає не принижувати учня, навіть якщо він помиляється, дозволяє знайти баланс між вимогливістю і людяністю, формує атмосферу довіри та зменшує ризик повторення подібних непорозумінь.

Отже, педагогічний такт – це один із ключових показників професійної зрілості вчителя, який визначає якість взаємодії в освітньому процесі. Конфлікти у школі неминучі, але вони можуть стати ресурсом розвитку, якщо педагог володіє емоційною стриманістю, справедливістю й повагою до кожної особистості.

Підсумовуючи, ми зауважуємо, що як і у творах зарубіжної класики – від «Уолдену» Генрі Торо до «До світла маяка» Вірджинії

Вулф – гармонія народжується не в униканні суперечностей, а в умінні переосмислити їх і перетворити на шлях самопізнання.

Як зазначає Л. Мацько, креативність педагога виявляється насамперед у «вмінні створити простір для інтелектуальної ініціативи учнів» [68].

Отже, головним завданням учителя зарубіжної літератури стає не лише передача знань про твори, а й організація такої навчальної діяльності, у якій школярі мислять, ставлять питання, сумніваються, дискутують і створюють власні інтерпретації.

Креативна методика передбачає переорієнтацію від репродуктивних форм роботи до продуктивних. У центрі опиняється творчий акт читання, у процесі якого текст стає не статичним об'єктом, а матеріалом для творчого осмислення. Це реалізується через прийоми моделювання, проєктування, рольових ігор, колективного письма, міжпредметних завдань.

Так, В. Пометун наголошує, що «інтерактивні технології не лише активізують учня, а й переводять його з позиції слухача в позицію учасника навчального процесу» [81]. Саме такий формат дає можливість ефективно використовувати навіть мінімальний обсяг навчального часу.

Одним із ключових принципів сучасної креативної методики є дидактична економія часу, що передбачає інтеграцію кількох цілей в одному уроці. Наприклад, аналіз тексту може поєднуватися з розвитком мовлення, емоційного інтелекту та навичок візуалізації. Учитель має планувати урок так, щоб кожен вид діяльності був не окремим епізодом, а частиною єдиної структури творчого мислення. Це можливо через використання коротких, але інтенсивних форм роботи – «міні-дискусій», асоціативних ланцюжків, методів «швидкого есе», творчих порівнянь і цифрових інтерпретацій (буктрейлери, візуальні карти персонажів, комікси за змістом творів).

Важливим є принцип партнерства вчителя та учня, на якому наполягає О. Савченко, вказуючи, що «сучасний урок літератури є діалогом культур – авторської, учнівської, педагогічної» [96]. В умовах дефіциту годин саме діалогічна модель забезпечує глибину без перевантаження фактологічним матеріалом. Учитель, зберігаючи академічну точність, має давати учням право на інтерпретацію, на особисте прочитання. Це не спрощує навчання, а навпаки – розширює його простір.

Доцільно також застосовувати метод «уроку-концентрату», який передбачає комбінування кількох форм діяльності: короткий вступ (5 хвилин), інтерактивне осмислення тексту (20 хвилин), креативне узагальнення (10 хвилин), рефлексія (5 хвилин). У межах такого формату вчитель не втрачає глибини, а учень не відчуває перевантаження.

Серед дієвих прийомів креативної методики ми виокремлюємо створення асоціативних карт до образів персонажів, що допомагає учням глибше осмислити психологію героїв і взаємозв'язки між ними. Наприклад, під час вивчення роману «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте учні можуть створити асоціативну карту до образу головної героїні, позначивши ключові емоційні стани, символи (вогонь, буря, дзеркало, червона кімната) та мотиви, що визначають її шлях до самоповаги й духовної свободи.

Метод візуального інтерпретування (створення символічного малюнка до епізоду) дає змогу розкрити приховані смисли художнього тексту. Так, під час аналізу роману Ф. Кафки «Перевтілення» учні можуть зобразити метафоричний образ Грегора Замзи – не лише як комаху, а як самотню душу, ізольовану від світу, підкресливши колір, форму й простір як виражальні засоби.

«Технологія короткого письма» (есе з 3–5 речень на тему «Що мене вразило?») розвиває емоційний інтелект і навички саморефлексії. Наприклад, після читання новели О. Генрі «Останній листок» учні

можуть коротко висловити власне ставлення до жертовності й дружби, описавши, який момент твору справив на них найбільше враження.

Міні-проекти, виконані в парах, стимулюють співпрацю й дослідницьку активність. Так, під час роботи над темою «Проблема вибору в літературі ХХ століття» учні можуть створити коротку презентацію, порівнявши внутрішній конфлікт Жана Вальжана («Знедолені» В. Гюго) і Мерсо («Сторонній» А. Камю), акцентуючи на моральних орієнтирах і свободі особистості.

Інтерактивне порівняння творів різних епох через одну спільну тему сприяє міжтекстовому мисленню. Наприклад, тема кохання може бути осмислена через порівняння «Божественної комедії» Данте, де любов постає як духовне піднесення, і «Ромео і Джульєтти» Шекспіра, де вона набуває трагічного, земного виміру. Учні можуть у формі діалогу або короткої дискусії зіставити ці два бачення, визначивши, як епоха впливає на трактування почуттів.

Такі прийоми не лише активізують читацьку діяльність, а й формують у школярів аналітичне, естетичне й креативне мислення, перетворюючи урок зарубіжної літератури на простір творчого самовираження.

Креативна методика неможлива без використання цифрових ресурсів. Використання електронних платформ (Padlet, Mentimeter, Canva, LearningApps) дозволяє реалізувати принцип «інтерактивного читання», коли учні взаємодіють із текстом не лише вербально, а й візуально, аудіально, аналітично. Це особливо актуально в умовах скороченого аудиторного часу – частину роботи можна перенести в онлайн-простір.

Таким чином, обмежена кількість годин не є перешкодою, а радше стимулом до оновлення підходів. Головне – переорієнтуватися з кількісного виміру (скільки текстів прочитано) на якісний (як глибоко осмислено прочитане).

Креативна методика стає способом не лише навчати літератури, а й виховувати мислячу особистість, здатну самотійно встановлювати смисли, проводити паралелі, робити вибір. Саме в цьому полягає сучасна місія уроку зарубіжної літератури – не в кількості сторінок, а в глибині думки, яку вони породжують.

3.4. Приклади реалізації креативних методик у вивченні творів

Данте, Шекспіра, Дефо, Діккенса, Твена, О. Генрі

Досвід сучасного викладання зарубіжної літератури переконує, що креативні методики – це не просто спосіб урізноманітнити урок, а засіб глибшого проникнення у художній світ автора.

Вони вчать учня не повторювати прочитане, а створювати власний смисл, власну версію прочитаного.

У контексті шкільного аналізу творів Данте, Шекспіра, Дефо, Діккенса та О. Генрі, креативність стає не прикрасою навчання, а його сутністю. Як слушно зазначає Т. Яценко, «креативна педагогіка є способом мислити не про предмет, а через нього» [109]. Саме ця думка визначає напрям сучасної методики: вивчати текст не як об'єкт, а як простір творчої дії.

Розглядаючи твори Данте Аліг'єрі, передусім «Божественну комедію», варто зважати на її багатошарову символіку. Традиційний аналіз часто зводиться до переказу алегорій, однак креативна методика дозволяє занурити учнів у процес «внутрішнього прочитання».

Так, у старших класах ефективною є вправа «Моя уява про кола пекла»: учні створюють власну карту дев'яти кіл, але замість гріхів минулого, вони визначають сучасні людські провини (байдужість, дезінформація, цифрове лицемірство тощо). Вони аргументують свої вибори, використовуючи алюзії до образів Данте. Така робота не лише формує критичне мислення, а й актуалізує моральний вимір тексту. Як

зазначає О. Савченко, «креативна інтерпретація класику не спрощує, а наближає її до учня, відкриваючи горизонт власної оцінки» [94].

Приклади реалізації креативних методик у вивченні твору

Данте «Божественної комедії»

Таблиця 3.2.

Методичний прийом	Мета застосування	Очікуваний результат	Приклад використання
Асоціативні карти (mind maps)	Візуалізація зв'язків між персонажами, символами та темами твору	Формування логічних і творчих зв'язків, краща структуризація знань	Центральне поняття «гріх» → кола пекла, персонажі, наслідки
Творче переосмислення образів	Розвиток уяви та образного мислення	Здатність переносити художні образи у сучасний контекст	«Сучасне пекло»: символи темного лісу та моральні уроки поеми
Групові дискусії та рольові ігри	Формування критичного мислення та вміння аргументувати	Розвиток здатності до аналізу та інтерпретації, уміння працювати в команді	Рольова гра «Вергілій і Данте»: обговорення моральних виборів персонажів
Міжтекстові асоціації	Поглиблення міжкультурних і міжтекстових зв'язків	Розширення культурного та літературного кругозору учнів	Порівняння річки Стікс із грецькою міфологією, кола пекла з «Іліадою»
Словесні асоціації та есе	Формування особистісного осмислення тексту	Розвиток критичного та творчого мислення, здатності до самостійного аналізу	Фрагмент зустрічі Данте з Лукрецією → асоціації → міні-есе «Сучасні моральні дилеми»
Символічні таблиці та схемні моделі	Структурування інформації про образи та символи	Поглиблене розуміння символіки твору	Таблиця для «Чистилища»: символ →

Методичний прийом	Мета застосування	Очікуваний результат та її інтерпретацій	Приклад використання асоціації → сучасні паралелі
----------------------	----------------------	---	--

Таблиця узагальнює систему методичних прийомів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів і розвиток різних типів мислення – критичного, логічного, образного й творчого – у процесі аналізу поеми Данте Аліг'єрі «Божественна комедія».

Застосування таких прийомів, як асоціативні карти, творчі інтерпретації, дискусії, рольові ігри, міжтекстові асоціації, есе та символічні таблиці, сприяє формуванню цілісного сприйняття складного філософського тексту (Додаток 2).

Кожен прийом має власну функцію: асоціативні карти допомагають структурувати інформацію, дискусійні методи стимулюють аналітичне мислення, творчі завдання формують уяву й здатність до інтерпретації, а міжтекстові паралелі розширюють культурний горизонт учнів. Завдяки цьому поєднуються пізнавальні, емоційні та ціннісні аспекти навчання, що робить процес вивчення поеми не лише інтелектуально насиченим, а й духовно збагачувальним.

Отже, представлена система методичних прийомів забезпечує цілісний підхід до аналізу художнього твору, сприяє розвитку глибокого осмислення символічного змісту поеми, формує навички самостійного мислення та міжкультурної компетентності, що є важливою складовою сучасної літературної освіти.

Наведемо інший приклад застосування методу театралізованого мислення під час вивчення творчості Вільяма Шекспіра. У 9–10 класах твори «Гамлет» або «Ромео і Джульєтта» можуть стати основою для створення так званого «інтерпретаційного театру». Йдеться не про постановку, а про реконструкцію внутрішнього діалогу персонажів. Учні у групах пишуть міні-сценарії внутрішніх монологів героїв: листи,

розмови з власною совістю чи Богом, представляючи їх у класі. У такий спосіб вони переходять від спостереження за дією до осмислення психологічних мотивів. Креативна взаємодія з текстом дає змогу «прожити» внутрішній конфлікт героя, а не лише його оцінити.

Як зауважує Л. Мацько, «емоційно-дієвий компонент уроку літератури формує здатність учня мислити не про подію, а в події» [68].

Розман І.І. у статті «Використання проектних технологій при вивченні зарубіжної літератури» розглядає можливості використання проектних технологій у процесі вивчення зарубіжної літератури та встановлюються взаємозв'язки між організацією методу проектування і процесами, що спостерігаються в освітньому середовищі [86].

Дослідниця, звертаючи увагу на реалізацію креативних методик у вивченні художніх творів, розглядає проектні технології не лише як інструмент активізації учнів, а як цілісну систему навчальної взаємодії, у якій поєднуються дослідницька, комунікативна та творча діяльність школярів. Авторка підкреслює, що впровадження методу проектів у вивчення зарубіжної літератури сприяє переходу від репродуктивного засвоєння тексту до його інтерпретаційного осмислення, формує уміння порівнювати художні світи, бачити міжтекстові зв'язки, аналізувати культурні контексти.

У статті також простежується думка, що метод проектів моделює реальні процеси освітнього середовища: учні вчаться співпрацювати, брати відповідальність, презентувати результати, оцінювати не лише знання, а й процес мислення.

Таким чином, І.І. Розман доводить, що це засіб формування особистісної позиції читача, який осмислює твір як простір власних ідей і цінностей. Авторка встановлює взаємозв'язки між організацією методу проектування і закономірностями освітнього середовища, де домінують співтворчість, діалогічність і саморозвиток учня.

Третій приклад демонструє потенціал творчого письма у вивченні прози Марка Твена й О. Генрі. Їхні твори, «Пригоди Тома Сойєра» та «Останній листок», створюють сприятливий контекст для методу «письма-діалогу». Учні пишуть листа від імені героя іншому персонажу або навіть автору. Так, Том може звернутися до О. Генрі, розповідаючи, що б зробив, аби врятувати Джонсі; натомість героїня «Останнього листка» може звернутися до Тома, щоб розпитати, що таке дитяча віра. Така інтертекстуальна гра сприяє формуванню асоціативного мислення, міжтекстового бачення та розуміння цінності людського досвіду. Письмо як діалог активізує когнітивні процеси, розвиває емпатійне мислення й перетворює учня з пасивного спостерігача на співтворця смислу.

Отже, сучасна методика викладання зарубіжної літератури все більше орієнтується на інтерактивні підходи, що забезпечують активну взаємодію учнів з художнім текстом і сприяють розвитку креативного та критичного мислення. У процесі аналізу новел О. Генрі ці методи набувають особливої актуальності, адже його твори сповнені іронії, парадоксів і несподіваних фіналів, які спонукають учнів до творчих роздумів та дискусій. Ефективним інструментом стає метод проєктів, що передбачає створення презентацій, буктрейлерів або коміксів за мотивами прочитаних новел, поєднуючи літературознавчий аналіз із мистецьким і технічним компонентом.

Не менш продуктивними є рольові ігри та дебати, під час яких учні «судять» персонажів або обговорюють моральні дилеми, що формує аргументованість і навички публічного висловлювання.

Інтерактивні практики включають також роботу в групах, мозкові штурми, створення альтернативних фіналів і нових сюжетних ліній, як-от під час аналізу новели «Дари волхвів», що розвиває творчу уяву.

Значний потенціал має використання інформаційно-комунікаційних технологій: мультимедійних презентацій, онлайн-дискусій і віртуальних виставок, які підвищують мотивацію до читання.

Інтермедіальні форми, такі як ілюстрування чи театралізація епізодів, дозволяють учням осмислити художній текст через емоційно-естетичне переживання. Усе це засвідчує, що інтерактивні методи не лише активізують сприйняття літературного матеріалу, а й формують цілісну систему компетентностей сучасного читача.

Пропонуємо систематизовану інформацію (Таблиця 3.3.) «Інтерактивних методів із прикладами застосування на конкретних новелах О. Генрі» щодо використання інтерактивних методів при вивченні творчості новеліста.

Використання інтерактивних методів при вивченні новел О. Генрі

Таблиця 3.3.

Метод / прийом	Опис методу	Приклади застосування на матеріалі новел О. Генрі	Очікуваний результат
Метод проєктів	Учні створюють творчі або дослідницькі продукти (презентації, відеоролики, буктрейлери, комікси, вистави)	Підготувати відеопрезентацію за оповіданням «Дар Мадридських» або створити комікс до «Останнього листа»	Розвиток креативного мислення, уміння аналізувати сюжет та персонажів, інтеграція знань з різних предметів
Рольові ігри	Учні моделюють ситуації або виконують ролі персонажів	Провести «суд над персонажем» за діями Джима або Ділли у «Дарі Мадридських»	Формування критичного мислення, аргументація власної позиції, глибше розуміння мотивів героїв
Дебати	Обговорення проблемних питань у форматі аргументованої дискусії	Дебати на тему «Чи правильно вчинили герої «Останнього листа»?»	Розвиток комунікативних навичок, вміння слухати й контраргументувати
Інтерактивне читання	Аналіз тексту у групах, постановка відкритих питань, створення альтернативних фіналів	Розробка альтернативного завершення до оповідання «Мікроплан на Майкла»	Активізація аналітичного та творчого мислення, розвиток уяви
Використання ІКТ	Створення мультимедійних	Онлайн-форум для обговорення	Мотивація учнів, інтеграція сучасних

Метод / прийом	Опис методу	Приклади застосування на матеріалі новел О. Генрі	Очікуваний результат
Інтермедіальні практики	презентацій, онлайн-дискусій, форумів, віртуальних виставок	несподіваних фіналів О. Генрі; мультимедійна презентація сюжетів «Дорогоцінні подарунки»	технологій, розвиток колективної роботи
	Поєднання тексту з іншими видами мистецтва (музика, ілюстрації, театралізація, відео)	Створення театралізованого уривку з оповідання «Останній лист» з музичним супроводом	Поглиблене розуміння художнього тексту, розвиток креативності та естетичного смаку
Мозковий штурм / обговорення	Генерація ідей, аналіз парадоксів та несподіваних розв'язок	Визначення несподіваних моментів у «Дар Мадридських» і обговорення	Розвиток критичного мислення, вміння бачити різні рівні сенсу тексту

Таким чином, застосування інтерактивних методів на матеріалі новел О. Генрі сприяє глибокому осмисленню художнього тексту та розвитку критичного мислення учнів.

Використання ІКТ та інтермедіальних практик забезпечує сучасну форму роботи з текстом, роблячи його ближчим і зрозумілішим для учнів. Отже, поєднання традиційних і інтерактивних методів створює ефективну систему формування читацької креативності та глибокого розуміння літератури.

Вивчаючи роман Даніеля Дефо «Робінзон Крузо», ми звертаємо увагу на те, що він є класичним зразком пригодницької літератури, який поєднує захопливий сюжет із глибокими філософськими й моральними проблемами. У центрі твору тема виживання людини в екстремальних умовах, пошук сенсу життя, формування внутрішньої стійкості, освоєння світу через працю та віру. Ці проблеми є зрозумілими і близькими школярам, тому вони викликають зацікавлення й створюють ґрунт для застосування активних методів навчання. Саме сюжетні ситуації роману

(самотність, пошук рішень, співпраця, подолання труднощів) ідеально підходять для проведення рольових ігор.

Сучасні уроки зарубіжної літератури допомагають глибше зрозуміти текст, відкрити його багатшаровість, сформувані особистісне ставлення до героїв та їхніх учинків. Літературний твір перестає сприйматися як «готовий продукт» для аналізу, натомість стає середовищем активної взаємодії учня з текстом. Пропонуємо креативні форми навчання на уроках зарубіжної літератури на прикладі вивчення роману Д.Дефо «Робінзон Крузо» (Таблиця 3.4.)

Креативні форми навчання на уроках зарубіжної літератури на прикладі роману Д.Дефо «Робінзон Крузо»

Таблиця 3.4.

Форма роботи	Приклад із роману «Робінзон Крузо»	Очікуваний результат для учнів
Рольова гра	Розігрування зустрічі Робінзона з П'ятницею, взаємодія персонажів	Розвиток емпатії, міжкультурного сприйняття, креативного мислення
Дискусія / Літературний дебат	Обговорення питання: «Чи є Робінзон справжнім героєм?»	Формування навичок аргументованого висловлення думок, критичного мислення
Проектна діяльність	Створення «Острів мрій Робінзона» або буктрейлера роману	Розвиток дослідницьких, комунікативних та презентаційних навичок
Креативне письмо	Щоденник Робінзона від першої особи; лист П'ятниці до Робінзона	Формування уяви, емоційного сприйняття, навичок письмового самовираження
Інсценізація	Інсценування корабельної аварії або повернення Робінзона до Англії	Розвиток акторських здібностей, виразного мовлення, командної взаємодії

Звертаємо увагу на місце, яке займає креативне письмо, що дозволяє учням проявити власну уяву і рефлексію. Наприклад, написання щоденника Робінзона від першої особи або листа П'ятниці до Робінзона сприяє глибшому розумінню характерів, мотивів і внутрішнього світу

персонажів. Подібні завдання розвивають мовленнєві й письменницькі навички, формують емоційну чутливість і здатність до самовираження.

Окрім цього, корисними є візуалізаційні та інтерактивні методи, зокрема створення карт острова, коміксів за мотивами твору, інтерактивних схем взаємодії персонажів. Вони дозволяють поєднувати логічне й образне мислення, активізують пам'ять і стимулюють цікавість до матеріалу.

Таким чином, застосування креативних форм навчання на уроках зарубіжної літератури на матеріалі роману «Робінзон Крузо» сприяє формуванню цілісної компетентності учнів, адже поєднує розвиток критичного мислення, комунікативних та творчих умінь із здатністю до аналізу та оцінки літературного тексту.

Використання інтерактивних методик дозволяє школярам глибоко проникнути у внутрішній світ персонажів, відтворювати конфліктні ситуації, оцінювати мотиви та поведінку героїв, а також порівнювати альтернативні варіанти розвитку подій.

Зокрема, практичні приклади креативних завдань можуть включати: розігрування сцен виживання Робінзона на острові або його перших зустрічей із П'ятницею, що допомагає учням відчувати психологічний стан героїв та зрозуміти логіку їхніх рішень;

Сутність креативних методик полягає не лише у зовнішній активності, а в інтелектуальному й емоційному залученні до тексту. Література перестає бути набором сюжетів і стає інструментом формування особистісної думки. Кожна креативна дія, чи то створення власної версії пекла, чи реконструкція монологу Гамлета, чи написання листа Томом Сойєром – це акт самовираження, у якому народжується внутрішня свобода. І саме ця свобода, на думку М. Левченко, «є найвищим результатом гуманітарної освіти – здатністю не лише знати, а й мислити, відчувати, співтворити» [63].

У проведеному нами дослідженні було окреслено ключові художні особливості повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі». Необхідно відзначити, що, опираючись на науково-методичну літературу, ми пропонуємо конкретизовані методичні підходи щодо форм і шляхів використання коміксу як дидактичного засобу у процесі її вивчення.

Пропонуємо таблицю стосовно науково-методичного аналізу твору Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі» та конкретні шляхи реалізації креативних методик (Таблиця 3.5.).

Науково-методичний аналіз твору Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі» та конкретні шляхи реалізації креативних методик

Таблиця 3.5.

№	Форма роботи / завдання	Опис діяльності учнів	Компетентності, що формуються
1	Візуалізація сюжету	Створення візуалізованих кадрів, у яких учні зображують ключові сцени твору, емоційні стани персонажів.	Читацька, естетична, образно-аналітична
2	Групове робота над змістом твору	Робота у групах над уривком повісті. Презентація результатів, обговорення художніх рішень.	Комунікативна, креативна, соціальна
3	Написання резюме	Створення короткого графічного резюме після прочитання твору для узагальнення змісту.	Аналітична, узагальнювальна, креативна
4	Порівняльний аналіз візуалізованого уявлення та тексту	Зіставлення візуалізованого контексту з оригінальним текстом, проведення аналізу відповідностей образів та змісту.	Критичне мислення, інтерпретаційна, читацька
5	Робота над створенням колажу	Створення колажу із зображенням головних героїв і фіксацією їхніх рис, емоцій, змін.	Емоційний інтелект, аналітична, творча
6	Інтерактивні вправи	Завдання «доповни діалог», «придумай альтернативний кінець», «зміни емоційний стан персонажів».	Критичне, варіативне мислення, креативність
7	Конкурс «Мій улюблений уривок»	Учні створюють або обирають найбільш промовистий момент повісті та обґрунтовують свій вибір.	Мотиваційна, емоційно-ціннісна, читацька

Використання креативного підходу у процесі аналізу «Різдвяної пісні у прозі» Ч. Діккенса забезпечує поєднання словесного й візуального осмислення художнього тексту, стимулює креативне, аналітичне та емоційне мислення, відповідає вимогам компетентісно орієнтованого навчання та мультимодальної освіти. Такий підхід не лише допомагає глибше зрозуміти класичний твір, а й робить урок літератури простором творчої взаємодії.

Узагальнення креативних методів викладання зарубіжної літератури

Таблиця 3.6.

№	Креативний метод / технологія	Суть методу	Приклади застосування на уроках зарубіжної літератури (5–11 кл.)	Очікуваний результат / ефект	Особливості використання при обмеженій кількості годин
1	Метод проєктів (індивідуальний або груповий)	Створення учнями творчого продукту на основі прочитаного твору	Буктрейлер за новелами О. Генрі; презентація про образ кохання у творах Данте та Шекспіра	Розвиток аналітичного, креативного та комунікативного мислення	Роботу над проєктом можна частково перенести в онлайн-середовище (Google Classroom, Canva)
2	Інтерактивні дискусії та дебати	Колективне обговорення ідей, моральних дилем, вчинків героїв	«Суд» над Ебенезером Скруджем (Діккенс), дебати «Чи був Робінзон егоїстом?» (Дефо)	Формування критичного мислення, уміння аргументувати	Використовувати на узагальнюючих уроках для перевірки розуміння змісту
3	Метод «короткого письма» (рефлексивне есе)	Швидке осмислення тексту через коротке письмове висловлення	Міні-есе «Що мене вразило у фіналі оповідання О. Генрі?»	Активізація особистісного сприйняття, розвиток мовлення	Не потребує багато часу, може бути частиною підсумку уроку (5 хв)
4	Візуальна інтерпретація /	Графічне відображення	Створення асоціативної	Розвиток образного	Можна виконати як домашнє або

№	Креативний метод / технологія	Суть методу	Приклади застосування на уроках зарубіжної літератури (5–11 кл.)	Очікуваний результат / ефект	Особливості використання при обмеженій кількості годин
	асоціативна карта	ідей, символів або почуттів, викликаних текстом	карти до «Божественно ї комедії» Данте або схеми почуттів героїв Шекспіра	мислення, інтеграція мистецьких компетентностей	парне завдання
5	Інтермедіальні практики (поєднання літератури й мистецтва)	Включення музики, театру, образотворчого мистецтва до аналізу тексту	Театралізація уривків із «Різдвяної пісні»; створення ілюстрацій до творів Твена	Поглиблення емоційного розуміння тексту, розвиток естетичного смаку	Елементи інсценізації можна використовувати навіть у 5–10 хвилинних фрагментах
6	ІКТ-технології (цифрове читання)	Використання цифрових інструментів для візуалізації та комунікації	Онлайн-опитування, інтерактивні карти персонажів, віртуальні галереї	Підвищення мотивації, самостійності та залученості учнів	Дозволяє виконати частину роботи поза межами класу
7	Метод «уроку-концентрату»	Поєднання кількох видів діяльності в одному уроці	5 хв – мотивація, 20 хв – творчий аналіз, 10 хв – рефлексія	Оптимізація часу, формування комплексних компетентностей	Дає змогу досягнути навчальних цілей навіть за 1 годину
8	Мозковий штурм і креативне порівняння	Колективний пошук ідей, паралелей між творами та темами	Порівняння образів кохання у Данте й Шекспіра або мотивів мандрів у Дефо й Твена	Розвиток логічного та асоціативного мислення	Використовувати як вступ чи узагальнення, тривалість 7–10 хв

Отже, узагальнення креативних методів викладання зарубіжної літератури засвідчує, що ефективне навчання в сучасній школі потребує поєднання інтелектуального, емоційного й творчого компонентів.

Креативна методика перетворює традиційний урок на динамічний простір мислення, уяви та діалогу культур. Використання асоціативних карт, візуальних інтерпретацій, короткого письма, міні-проектів і міжтекстових порівнянь сприяє глибшому розумінню художніх творів, розвитку аналітичного мислення, формуванню естетичного смаку та читацької компетентності учнів.

Такі методи допомагають учителяві не лише урізноманітнити навчальний процес, а й виховати активного, емоційно зрілого, культурно обізнаного читача, здатного до самостійного осмислення літературного тексту й творчого самовираження.

3.5. Методичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури

Сучасне викладання зарубіжної літератури вимагає від учителя не лише володіння змістом творів, а й здатності організовувати навчальний процес креативно, гнучко та інтеграційно.

У центрі уваги має стояти не відтворення знань, а формування особистісного ставлення учнів до прочитаного, розвиток їхнього емоційного інтелекту, аналітичного й естетичного мислення.

Ефективним засобом цього є застосування інтегрованих форм роботи. За обмеженого часу доцільно поєднувати кілька методів в одному уроці: наприклад, під час вивчення оповідання О. Генрі «Останній листок» варто організувати спочатку виразне читання уривку, потім короткий аналіз характерів і мотивів самопожертви, а далі запропонувати створення візуального елементу – коміксу, буктрейлера або ілюстрації до ключової сцени. Доцільно поєднувати кілька методів у межах одного уроку, особливо за обмеженого часу.

Таке поєднання сприяє глибокому розумінню тексту, активізує різні види інтелекту (логічний, емоційний, візуальний) і робить навчання динамічним.

Дотримання принципу «мало, але якісно» сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Краще зосередитися на одному художньому фрагменті, який можна детально проаналізувати з різних поглядів, ніж поверхово охопити декілька.

Наприклад, під час вивчення повісті А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц» учитель може зосередитися лише на епізоді зустрічі героя з Лисом. Аналіз цього діалогу допоможе учням осмислити філософію дружби, довіри та духовного зростання.

Роботу можна доповнити створенням сенкану «Лис» або короткого есе «Що для мене означає приручити іншого?», а також порівнянням художнього тексту з авторською ілюстрацією. Таким чином учні вчать глибоко сприймати текст і пов'язувати його зміст з власним життєвим досвідом.

Продуктивним продовженням інтерактивного навчання є творчі домашні завдання. Учні можна запропонувати скласти сенкан або діамант до образу головного героя, записати аудіо- чи відеорефлексію після прочитання, або знайти візуальний символ, який найточніше відображає головну ідею твору.

Наприклад, під час роботи з п'єсою Шекспіра «Ромео і Джульєтта» учні можуть підібрати візуальний символ «світло і тінь», що передає контраст кохання й трагедії. Такі завдання перетворюють домашню роботу на емоційне продовження уроку й розвивають здатність до естетичного узагальнення.

Сучасний урок літератури неможливо уявити без використання цифрових інструментів, які урізноманітнюють діяльність і роблять навчання інтерактивним.

- ❖ Платформа Padlet допомагає створювати колективні «стіни ідей», де учні розміщують асоціації, цитати або символи до твору, наприклад, «образ моря» у романі Е. Хемінгуей «Старий і море».

- ❖ За допомогою Canva можна оформити постер або буктрейлер до роману Ш. Бронте «Джейн Ейр», а Mentimeter дозволяє організувати опитування «Яке почуття викликав фінал твору?».
- ❖ Онлайн-платформи не лише економлять час, а й створюють умови для творчого самовираження учнів, сприяючи розвитку медіаграмотності та комунікації.
- ❖ Не менш важливим є залучення міжпредметних зв'язків, які розширюють межі сприйняття літературного тексту.
- ❖ Інтеграція з історією допомагає розкрити суспільний контекст творів Віктора Гюго чи Чарльза Діккенса.
- ❖ Зв'язок із мистецтвом – осмислити естетичні паралелі, як-от порівняння описів раю в «Божественній комедії» Данте з картинами Боттічеллі.
- ❖ Співпраця з інформатикою – створити буктрейлер за романом Дж. Орвелла «1984».
- ❖ Зв'язок з громадянською освітою – обговорити етичні проблеми у творі Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом», зосередившись на цінності свободи думки.

Міждисциплінарний підхід не збільшує навантаження, а робить урок глибшим, змістовнішим і ближчим до реального світу учнів.

Отже, сучасний урок зарубіжної літератури повинен бути не лише джерелом знань, а й простором діалогу, творчості та культурної взаємодії. Поєднання інтегрованих форм роботи, принципу глибокого аналізу, цифрових технологій і міжпредметних зв'язків дає змогу розвивати в учнів критичне й образне мислення, формувати емоційну чутливість, читацьку культуру й здатність до самовираження. Учитель, який використовує креативні методи, не просто навчає літератури – він формує духовно зрілу, мислячу, культурно відкриту особистість.

Методичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури сьогодні мають ґрунтуватися на засадах гуманістичної педагогіки, компетентнісного підходу й принципів педагогічної креативності.

Методичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури сьогодні мають ґрунтуватися на засадах гуманістичної педагогіки, компетентнісного підходу й принципів педагогічної креативності.

Сучасна школа постає не як місце передачі готових знань, а як простір інтелектуального, емоційного та духовного розвитку особистості. У цьому контексті викладання зарубіжної літератури має на меті не лише формування читацьких компетентностей, а й розширення світоглядного горизонту учнів, розвиток їхньої здатності до естетичного сприйняття, інтерпретації текстів різних культур і епох. Як слушно зазначає О. Ніколенко, зарубіжна література у шкільному курсі виконує місію міжкультурного посередництва, адже саме через художнє слово формується діалог цивілізацій і гуманістичний світогляд молодого покоління [73].

Ефективна методика викладання зарубіжної літератури, на думку Т. Яценко, має поєднувати традиційні аналітичні прийоми з інноваційними формами пізнання тексту, які апелюють до емоційно-ціннісної сфери учнів [110].

Йдеться не лише про використання інтерактивних технологій, а й про усвідомлене моделювання навчальної ситуації як простору культурного досвіду. Важливо, щоб учитель виступав не носієм «готової істини», а модератором, який скеровує учнів до відкриття смислів через власні пошуки, інтерпретації, дискусії. Такий підхід, який розробляє І. Бех у межах особистісно орієнтованої парадигми освіти, забезпечує виховання активного, духовно зрілого читача, здатного до самопізнання та морального вибору [30].

Інтеграція форм роботи є однією з найефективніших умов сучасного уроку літератури. Досвід показує, що поєднання кількох

методів у межах одного заняття сприяє не лише різнобічному розвитку учня, а й підвищенню інтенсивності засвоєння матеріалу. Застосування прийомів комбінованого навчання – від аналітичного читання до створення візуальних образів (коміксу, плаката, буктрейлера) – активізує різні види інтелекту: логічний, художньо-образний, емоційний. Такі підходи узгоджуються з концепцією Л. Масол, яка наголошує на необхідності формування «естетичної свідомості школяра» через синтез мистецтв і міждисциплінарні зв'язки [67].

Важливою методичною засадою є принцип «мало, але якісно». Його суть полягає у глибокому, багатовимірному опрацюванні одного художнього твору або навіть окремого фрагмента замість поверхневого охоплення кількох текстів. Наприклад, розгляд епізоду з «Маленького принца» А. де Сент-Екзюпері може стати підставою для комплексного аналізу моральних і філософських аспектів дружби, самопізнання, відповідальності. Такий метод формує аналітичне мислення, вчить учнів співвідносити художній образ із власним досвідом, що, за словами Л. Паламар, є ключовою умовою формування читацької компетентності [75].

Не менш значущою тенденцією сучасної методики є перехід від репродуктивних до творчих форм роботи. Учитель має стимулювати учнів до самостійної інтерпретації тексту через короткі письмові висловлення (есе, сенкани, щоденники вражень), створення візуальних і символічних образів, рольових реконструкцій епізодів. У цьому виявляється педагогічна креативність – здатність учителя створювати умови для інтелектуальної свободи, де учень мислить, відчуває, сумнівається і творить. Подібні підходи активно розробляє Г. Клочек, який визначає літературу як «мистецтво духовного розвитку», що не терпить шаблонів і стандартів [58].

Інтеграція цифрових технологій у викладання зарубіжної літератури відкриває нові перспективи для розвитку читацької культури. Онлайн-платформи Padlet, Canva, Mentimeter, Jamboard або Kahoot дозволяють

створювати інтерактивні карти персонажів, візуальні узагальнення, емоційні опитування, колективні інтерпретації символів. Проте, як наголошує І. Пасічник, цифрові засоби не повинні підміняти літературний зміст, а лише посилювати мотивацію до глибокого читання [77].

Технологія стає ефективною лише тоді, коли вона не відволікає від тексту, а поглиблює його розуміння.

Необхідною умовою успішного викладання є також міжпредметна інтеграція. Зарубіжна література природно поєднується з історією, мистецтвом, філософією, громадянською освітою. Так, вивчення «Божественної комедії» Данте доцільно доповнювати розглядом середньовічної культури, аналізом ілюстрацій Боттічеллі, тоді як осмислення роману Дж. Орвелла «1984» набуває нової глибини через обговорення проблем цензури, медіа і свободи слова. Такий підхід сприяє формуванню міждисциплінарного мислення, що, за С. Карпенком, є ключовою компетенцією сучасного випускника [55].

Отже, методичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури мають бути спрямовані не на механічне оновлення форм роботи, а на переосмислення самої суті педагогічного процесу. Учитель літератури виступає не лише інтерпретатором тексту, а творцем культурного простору, у якому народжується духовний досвід учня. У цьому сенсі, як слушно зазначає В. Шуляр, педагог постає посередником між культурою минулого й сучасністю, між текстом і особистістю [108]. Справжня ефективність методики полягає не у кількості використаних технологій, а у здатності вчителя зробити зустріч із літературним твором подією – інтелектуальною, емоційною і моральною.

Саме така педагогічна модель відповідає духовним викликам часу і визначає майбутнє гуманітарної освіти (Доаток 10).

ВИСНОВОК

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що креативна методика викладання зарубіжної літератури формується як цілісна педагогічна система, спрямована на активізацію інтелектуально-творчого потенціалу здобувачів освіти та переосмислення класичних підходів до літературної освіти в контексті викликів XXI століття. Її сутність полягає не лише у впровадженні окремих інноваційних прийомів, а у зміні самої логіки педагогічної взаємодії – переході від трансляційної моделі до діяльнісної, продуктивної, індивідуалізованої.

Аналіз сучасних методичних практик показує, що креативна методика спирається на міждисциплінарність, медіаосвітні стратегії, проблемно-пошукові технології та моделі гнучкої організації навчальної діяльності. Її ефективність забезпечується поєднанням класичного тексту й інноваційних форм його інтерпретації – від інтерактивних реконструкцій і подкастингу до цифрового сторітелінгу, комікс-адаптацій, літературних мейкінг-проектів. Такий синтез дозволяє не спрощувати художній текст, а, навпаки, відкривати його різнорівневу структуру завдяки різним каналам осмислення.

Особливо значущим є те, що креативна методика не протиставляє себе традиційній, а *інтегрує* її сильні сторони: уважне читання, глибоку інтерпретацію, проблемний аналіз, розвиток емпатії та літературного мислення. Інноваційність проявляється не у відмові від класичної школи, а у переорієнтації її на розвиток самостійного дослідницького потенціалу учня.

У ході дослідження уточнено поняття креативної методики викладання зарубіжної літератури як системи педагогічних принципів, методів і прийомів, спрямованих на активізацію творчого мислення, емоційно-ціннісного сприйняття літературного твору та розвиток інтерпретаційної свободи здобувачів освіти. Обґрунтовано теоретичні

засади креативного підходу, зокрема інтеграцію літературознавчого, психологічного, культурологічного й цифрового компонентів навчання.

Визначено, що ефективність креативної методики забезпечується використанням інноваційних форм і технологій навчання: сторітелінгу, буктрейлерів, медіапроектів, рольових ігор, міждисциплінарних зв'язків, елементів театралізації, візуалізації тексту та цифрових інструментів. Доведено, що такі методи не лише підвищують мотивацію до читання, а й сприяють глибшому осмисленню художнього тексту, розвитку критичного мислення та комунікативних навичок.

Особливу увагу в монографії приділено ролі вчителя як фасилітатора творчого процесу, наставника й організатора культурного діалогу між текстом і читачем. Підкреслено, що креативна методика змінює педагогічну парадигму: учень постає активним суб'єктом навчання, співтворцем смислів, здатним до самостійної інтерпретації та рефлексії.

Практична значущість дослідження полягає в розробленні та систематизації методичних рекомендацій, які можуть бути використані у викладанні зарубіжної літератури в закладах загальної середньої та вищої педагогічної освіти, у підготовці майбутніх учителів-філологів, а також у процесі підвищення кваліфікації педагогів.

Отже, результати монографії підтверджують, що впровадження креативної методики викладання зарубіжної літератури є ефективним засобом оновлення змісту літературної освіти, формування читацької культури нового покоління та гармонійного поєднання класичної літературної спадщини з викликами сучасного освітнього простору.

Результати теоретичного та практичного аналізу засвідчують, що креативні методи не є декоративним доповненням до уроку, а виступають засобом глибокої трансформації функцій уроку літератури: від відтворення змісту до його переосмислення, від пасивної рецепції до активного продукування культурного змісту. Здобувач стає не

реципієнтом, а співтворцем літературної культури, що відповідає сучасним концепціям компетентнісної освіти.

Креативна методика також демонструє високий потенціал для формування соціально важливих умінь: критичного мислення, комунікації, колаборації, здатності до інтерпретаційних рішень, дигітальної грамотності та гнучкої адаптації до інтелектуальних викликів сучасного світу. Вона створює умови, у яких художній текст перетворюється на простір культурного діалогу, особистісного самовираження і ціннісного вибору.

Таким чином, креативна методика викладання зарубіжної літератури постає інноваційною, науково виваженою та практично результативною системою, що здатна забезпечити модернізацію літературної освіти на всіх рівнях. Її впровадження не лише підсилює мотиваційний компонент навчання, а й відкриває нові горизонти розвитку читацької компетентності, креативності та культурної ідентичності школяра.

Отже, можна стверджувати, що креативна методика є не тимчасовим трендом, а структурною необхідністю сучасної педагогічної практики, яка визначатиме перспективи розвитку шкільної літературної освіти в найближчі десятиліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Alla V. Naidionova, Oksana G., Ponomarenko. *ITLT*. 2018. Vol. 63, No. 1. P. 177–185. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1962> (дата звернення: 15.08.2025).
2. Amabile T. M. *Creativity in Context*. Boulder, CO: Westview Press, 1996. URL: <https://surl.lu/jhcnmz> (дата звернення: 15.08.2025).
3. Bakar, N. «Reading-While-Listening Strategy: Improving Reading Comprehension». *Journal of Education and Practice*, 2021. URL: <https://surl.lu/jhcnmz> (дата звернення: 15.08.2025).
4. Beatriz Chaves-Yuste & Cristina de-la Peña Podcasts' effects on the EFL classroom: relevant intervention. *Smart Learning Environments* 10, Article number: 2023. URL: <https://slejournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40561-023-00241-1>
5. Booktrailer – Read, think, action! URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning/projects/booktrailer-read-think-action>
6. Dickens C. A., *Christmas Carol*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/46/46-h/46-h.htm> (дата звернення: 15.08.2025).
7. Digital Resources <https://classics.web.ox.ac.uk/digital-resources> (дата звернення: 10.09.2025).
8. Fullan M. *Deep Learning: Engage the World Change the World*. Corwin. 2020. URL: <https://surl.li/rkcvll> (дата звернення: 15.08.2025).
9. Guilford J. P. Creativity. *American Psychologist* 5(9), 444–454. 1950. URL: <https://surl.lu/pesnta> (дата звернення: 15.10.2025).

10. Guilford J. P. Traits of Creativity. *Creativity and Its Cultivation*. Harper & Row. 1959. URL: <https://surl.li/bkgfki> (дата звернення: 1.09.2025).
11. Noelia Ibarra Rius Буктрейлери в дитячому садку та 12 класі: цифрова, комунікативна та літературна компетентність через цифрові наративи 2020. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://library.udpu.edu.ua/library_files/423691.pdf (дата звернення: 13.09.2025).
12. Journal of Innovation and Research in Primary Education. 2025 URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ejournal.papanda.org/index.php/jirpe> (дата звернення: 11.10.2025).
13. López M. et al. «Podcasting for Education: Enhancing Motivation and Learning Outcomes». *Education Sciences*. 2023, 13(9): 898. URL: <https://surl.lu/vrivrh> (дата звернення: 15.11.2025).
14. Maslow A. H. *Toward a Psychology of Being*. Van Nostrand. 1968. URL: <https://surl.li/mtlaum> (дата звернення: 08.11.2025).
15. Maslow A. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1970. URL: <https://surl.li/ochtwz> (дата звернення: 07. 10. 2025).
16. Noelia Ibarra Rius Буктрейлери в дитячому садку та 12 класі: цифрова, комунікативна та літературна компетентність через цифрові наративи 2016. URL: <https://revistes.ub.edu/index.php/der/article/view/16164> (дата звернення: 12.09.2025).
17. OECD. *The Future of Education and Skills 2030*. Paris: OECD Publishing. 2018. URL: <https://surli.cc/llseww> (дата звернення: 18.09.2025).
18. Open science and youth creativity: Evidence from Ukrainian university students. *Business Perspectives*. 2025. URL: <https://surli.cc/edzetb> (дата звернення: 06.10.2025).

19. Papanda A. Comic Media in Learning of Elementary Schools. – *JIRPE: Journal of Innovative Research in Education and Pedagogy*. 2021. URL: <https://ejournal.papanda.org/index.php/jirpe/article/view/29> (дата звернення: 11.10.2025).
20. Pedagogical Creativity. Development of Artistic and Creative Competence of Teacher and Student / Svitlana Sysoieva. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 2024. URL: https://npo.kubg.edu.ua/article/view/314179?utm_source (дата звернення: 13.08.2025).
21. Robinson K. *Out of Our Minds: Learning to Be Creative*. Capstone Publishing. 2011. URL: <https://surl.li/zqfkhi> (дата звернення: 02. 10. 2025).
22. Rogers C. *A Way of Being*. Boston: Houghton Mifflin, 1980. URL: <https://surl.li/euydfr> (дата звернення: 16.11.2025).
23. Torrance E. P. *Torrance Tests of Creative Thinking*. – Lexington, MA: Personnel Press, 1974. <https://surl.li/bklzud>
24. Ukrainian Teachers' Beliefs About the Nature of Creativity. *Advanced Education*. 2025. URL: <https://ae.fl.kpi.ua/article/view/75-100> (дата звернення: 15.06.2025).
25. Using the CSCP Classic Tales resources to improve literacy in Year 9. URL: <https://resolve.cambridge.org/core/journals/journal-of-classics-teaching/article/using-the-cscp-classic-tales-resources-to-improve-literacy-in-year-9/A935D9D04A36409ECD85021D97923C61>(дата звернення: 17.09.2025).
26. Базиль Л. О. Креативна педагогіка: інноваційні підходи та практики. Київ: Освіта України, 2021.
27. Базиль Л. О. Педагогічна креативність як складова професійної майстерності вчителя. Київ, 2020.
28. Балл Г. О. Психологія творчої діяльності особистості. Київ: Освіта, 2010. 304 с.

29. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 278 с. URL: <https://surl.li/uyxunm>
30. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН. 1998. 204 с. URL: <https://surli.cc/jnpcpd>
31. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
32. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування в освітньому процесі. Київ: Педагогічна думка. 2019. 212 с. URL: <https://surl.lt/kfhotl> (дата звернення: 11.05.2025).
33. Бондаренко Ю. Дидактичні ігри в процесі вивчення літератури. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 4. С. 33–42. URL: <https://surl.lu/pmcujj> (дата звернення: 18.07.2025).
34. Бурчак С. Генеза проблеми креативності в психолого-педагогічній науці / *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 24. С. 14-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2019_24_5 (дата звернення: 12.02.2025).
35. Веремчук А. Сучасний вимір педагогічної освіти: креативний підхід. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Том 1, № 29. С. 253–258. URL: [253-258https://surl.li/wyzlsu](https://surl.li/wyzlsu) (дата звернення: 25.03.2025).
36. Виготський Л. С. Мислення і мова. Київ: Радянська школа, 1982. 287 с. URL: <https://surl.lu/ckusmr> (дата звернення: 25.02.2025).
37. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посібник для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури. 2003. 316 с.

38. Волошина О. М., Бандура О. А., Гальонка та ін. Наукові основи методики літератури / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
39. Голуб Н. Б. Творче читання як засіб формування критичного мислення школярів. Харків, 2018. URL: <https://surl.li/ukmhqt> (дата звернення: 05.06.2025).
40. Гончаренко С. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ: Академвидав, 2011. 256 с.
41. Горбатюк Н. Суть понять «асоціативне мислення». URL: <https://surl.lu/nbiwmy> (дата звернення: 15.06.2025).
42. Горбатова Т. Асоціація мислення. <https://surl.lu/nbiwmy> (дата звернення: 09.08.2025).
43. Григор'єва Т. Ю. Використання BBC подкастів у процесі формування англомовної компетентності в аудіюванні в учнів основної школи. 2025. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://eprints.zu.edu.ua/43842/1/1.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
44. Гузеєв В. В. Метод проектів у навчанні. Київ: Освіта, 2003.
45. Дерев'янка С. І. Технології інтерактивного навчання у викладанні літератури. Харків, 2019. 214 с.
46. Діккенс Ч. Різдвяна пісня у прозі / пер. з англ. О. І. Терех. Київ: Веселка, 2017. 144 с.
47. Довга М.І. Розробка та оцінка ефективності курсу з розвитку креативності в умовах дистанційного навчання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2025, № 1. URL: <https://otr.iod.gov.ua/ojs/index.php/otr/article/view/109> (дата звернення: 15.08.2025).
48. Доповідь «Використання інноваційних освітніх технологій на уроках зарубіжної літератури» // Naurok, 2023. URL:

<https://naurok.com.ua/dopovid-vikoristannya-innovaciynih-osvitnih-tehnologiy-na-urokah-zarubizhno-literaturi-376179.html> (дата звернення: 12.04.2025).

49. Електронна бібліотека української літератури (зарубіжна література) URL: <http://ukrcenter.com>. (дата звернення: 15.06.2025).

50. Зарубіжна література XIX століття: посібник / за ред. О. М. Ніколенко, В. І. Мацапури. Київ: ВЦ «Академія», 1999. 360 с. (Серія «Відкритий урок»).

51. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 368 с. URL: <https://surl.li/zfwdct> (дата звернення: 17.07.2025).

52. Ігрові технології навчання на уроках літератури / колективна публікація. 2018. URL: <mailto:Academia>

53. Ізабель Гонсалес Енрікес, Марія Соледад Кутулі, Ольга Іванівна Манча-Касерес. Покращення спільного навчання у вищій освіті через створення подкастів: емпіричний підхід зі студентами-антропологами та туризмом. 2023. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/13/9/898> (дата звернення: 15.11.2025).

54. Ісаєва О., Шайнер Г., Розман І. Кейс-технологія як інноваційний підхід викладання дисциплін у кризових умовах // Науково – педагогічний журнал «Молодь і ринок». Дрогобич. 2021. 11-12 (197-198). С. 39-44.

55. Карпенко С. В. Компетентнісний підхід у сучасній гуманітарній освіті: теоретичні та методичні засади. Київ: Освіта України, 2017. 260 с.

56. Київський університет імені Бориса Грінченка – Практикум № 14 Данте «Божественна Комедія» URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/41691/4/Halchuk_2022_Practicum.pdf?utm_source (дата звернення: 14.11.2025).

57. Кіш Н. В. Ігрові технології як ефективний засіб. 2016. URL: <https://surl.li/stgfch> (дата звернення: 13.11.2025).
58. Ключек Г. Д. Поетика і духовність: Сучасна літературна освіта в контексті гуманітарного знання. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2013. 312 с.
59. Костюк Г. С. Психологічні проблеми навчання і виховання. Київ: Радянська школа, 1989.
60. Кравченко Л. І. Інноваційні технології навчання зарубіжної літератури у старшій школі як рушії компетентнісного розвитку особистості: інтермедіальний підхід // *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 2, 2024. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/71_2024/part_2/25.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
61. Куцевол О. М. Методика викладання зарубіжної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2012.
62. Лановенко, О. В. Використання коміксів як засобу візуалізації навчальної інформації. *Педагогічні науки*. 2020. № 75 (2). С. 98–104.
63. Левченко М. В. Педагогіка творчості: теорія і практика гуманітарного мислення. Черкаси, 2022.
64. Локшина С. Сучасні тенденції розвитку порівняльної педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2012. 312 с.
65. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Либідь, 2016.
66. Марценюк Я. К. Мовні особливості зображення характерів персонажів у повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі». 2023, Запоріжжя, 50 с.
67. Масол Л. М. Мистецька освіта: інтеграційні підходи, теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2015. 280 с. URL: <https://surl.li/halgjz> (дата звернення: 12.10.2025).
68. Мацько Л. І. Методика розвитку творчого мислення учнів. Київ. 2020.

69. Мельник О. Use of Podcasting Technology to Develop Students' Listening Skills. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022.
70. Методичний матеріал «Розвиток творчого потенціалу особистості на уроках зарубіжної літератури». URL: https://naurok.com.ua/metodichniy-material-rozvitok-tvorchogo-potencialu-osobistostosti-na-urokah-zarubizhno-literaturi-312200.html?utm_source (дата звернення: 13.08.2025).
71. Миропольська Н. Є. Педагогіка творчості: методологічні орієнтири та освітня практика. Київ: Педагогічна думка, 2017. 192 с.
72. Мірошніченко Л.Ф. Дванадцятирічна літературна освіта школярів України: проблеми, рішення. 2023. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://eprints.zu.edu.ua/id/document/1215> (дата звернення: 11.11.2025).
73. Ніколенко О. М. Методика навчання зарубіжної літератури в середній школі: навчально-методичний посібник. Харків: Гімназія, 2012. 368 с.
74. Нікоряк Н. В. «Інноваційні технології викладання зарубіжної літератури в ЗЗСО на прикладі вивчення творчості Мацюо Басо». 2025 (онлайн-стаття). *Інноваційна педагогіка*. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/85/part_2/5.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
75. Паламар Л. М. Формування читацької компетентності учнів у процесі вивчення художнього твору. Київ: Педагогічна думка, 2016. 192 с.
76. Партико Н. В. Формування креативності у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2020. URL: journal.ldubgd.edu.ua (дата звернення: 15.08.2025).

77. Пасічник І. Є. Методика викладання літератури: компетентнісний та культурологічний аспекти. Київ: Академвидав, 2019. 340 с.
78. Пироженко Л.В. Основні положення теорії структури змісту освіти у педагогічній науці 70-х рр. XX ст. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_10 <https://surl.li/kruvry> (дата звернення: 09.05.2025).
79. Побірченко Н. О. Ігрові технології в освітньому процесі. Київ: Либідь, 2016.
80. Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: Освіта, 2019.
81. Пометун О. І. Критичне мислення в освіті: технології розвитку. Київ, 2020.
82. Пометун О. Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник, за редакцією О. І. Пометун 2024. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Pometun-ta-in._Metod_posibnyk_Osnovy-intehr-navch.pdf (дата звернення: 19.04.2025).
83. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник Київ. 2003. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pometun_Olena/Entsyklopediia_interaktyvnoho_navchannia.pdf (дата звернення: 11.03.2025).
84. Пометун О. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 15-24. <https://surl.li/rcqedt> (дата звернення: 17.11.2025).
85. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід: метод. посібник. Київ, 2007. URL: <https://surl.li/yhvhoi> (дата звернення: 09.11.2025).

86. Розман І. І. Використання проектних технологій при вивченні зарубіжної літератури. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11997/1/>(дата звернення: 19.07.2025).
87. Розман І. І. Теоретичні та методичні засади формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: монографія. Мукачєво: Мукачівський державний університет, 2025. 152 с. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/12616/1/THEORETICAL_AND_METHODOLOGICAL1.pdf (дата звернення: 14.11.2025).
88. Розман І.І. Педагогічна компаративістика та формування читацької компетентності на уроках зарубіжної літератури . *Медична освіта*. 2021, № 3. URL: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/med_osvita/article/view/12603 (дата звернення: 15.11.2025).
89. Розман І. І. Формування морально-етичних цінностей учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури на основі творів Е. Портер, Р. Дала, М. Твена. *Вісник науки та освіти. Серія: Філологія, Серія: Педагогіка, Серія: Соціологія, Серія: Культура і мистецтво, Серія: Історія та археологія*. 2025. Вип. 8(38). С. 1713-1720. URL: <https://surl.li/ttuyez> (дата звернення: 13.11.2025).
90. Розман, І.І. Креативні підходи в літературній освіті: методичні орієнтири для педагогів. Львів: Світ, 2024. 148 с.
91. Роменець В. А. Психологія творчості. Київ: Либідь, 2001.
92. Рубіншейн С.Л. Мисленнєва активність вчителя у спілкуванні з учнями. 2022. URL: <https://surl.li/eyostm> (дата звернення: 12.10.2025).
93. Савченко О. Я. *Дидактика початкової школи*. Київ: Генеза. 2012. 368 с.

94. Савченко О. Я. Інноваційні технології літературної освіти: гуманістичний вимір. Київ, 2021.
95. Савченко О. Я. Сучасний урок у початковій школі. Київ: Освіта, 2019.
96. Савченко О. Я. Розвиток креативності молодших школярів у навчальній діяльності. Київ: Освіта, 2018.
97. Савченко, О. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних спеціальностей. Київ: Генеза, 2012. 368 с.
98. Серeda О. А. Інноваційні технології та сучасні методики викладання зарубіжної літератури як ефективний інструмент формування соціальної відповідальності, громадянської компетентності та критичного мислення учнів. 2025.
99. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість: теорія і практика. Київ: Академвидав, 2015.
100. Технології вивчення зарубіжної літератури: робоча програма навчальної дисципліни. Київ: БДПУ, 2021. URL: <https://old.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/Tekhnolohii-vyvchennia-zarubizhnoi-literatury.pdf> (дата звернення: 17.08.2025).
101. Токмань Г. Методика навчання літератури: теорія і практика читацького розвитку школярів. Київ: Педагогічна думка, 2017. 284 с. URL: <https://surl.li/ahuxxh> (дата звернення: 15.08.2025).
102. Урок позакласного читання «Бачення світу в поемі Данте «Божественна комедія», її алегоричний зміст. URL: https://naurok.com.ua/urok-pozaklasnogo-chitannya-bachennya-svitu-v-poemi-dante-bozhestvenna-komediya-alegorichniy-zmist-43771.html?utm_source (дата звернення: 16.07.2025).
103. Філіппова А.А. Формування сучасних компетентностей на уроках ... 2021. URL: <https://surl.li/emwiuh> (дата звернення: 14.09.2025).
104. Хижняк І. М. Критичне мислення як педагогічна стратегія старшої школи. Полтава, 2021.

105. Хоружа Л. Л. Креативна педагогіка: концептуальні засади і технології розвитку творчої особистості учня. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 280 с.
106. Шиян Н. І. Креативна освіта: теоретичні засади та практичні підходи. Львів: Світ, 2021.
107. Шкуренко О. Методологічні особливості використання коміксів у підготовці вчителів початкової школи. *Open Educational e-environment of Modern University*. 2024, № 16, с. 92-105. URL: OUCI
108. Шуляр В. І. Педагогіка літератури: методологія, теорія, практика. Миколаїв: Іліон, 2014. 328 с.
109. Яценко Т. С. Креативна педагогіка: нові контексти шкільної освіти. Київ, 2019.
110. Яценко Т. С. Психологічні основи креативного навчання у сучасній школі. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 254 с.
111. Яценко Т. С. Психологія творчості у педагогічному процесі. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 256 с. URL: <https://surl.lt/gopskj> (дата звернення: 15.08.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Авторська модель креативного уроку зарубіжної літератури

У додатку подано розгорнуту авторську модель уроку зарубіжної літератури, побудовану на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів. Модель репрезентує можливості креативної методики у процесі вивчення художнього тексту та спрямована на формування інтерпретаційної, читацької та комунікативної компетентностей учнів.

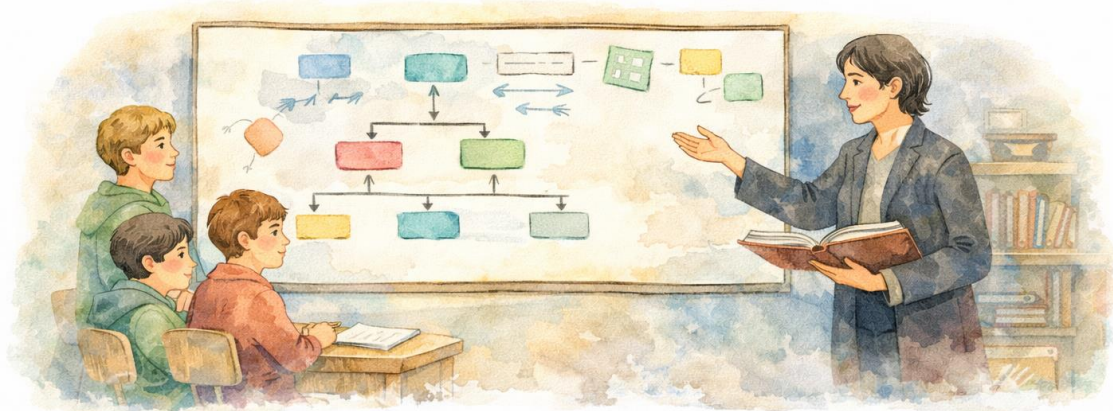
Як зразок використано урок за трагедією В. Шекспіра «Гамлет», що дозволяє реалізувати аналіз морально-етичних проблем художнього твору. Структура уроку передбачає поетапну організацію навчальної діяльності: мотиваційно-проблемний етап, аналітико-інтерпретаційний етап, етап творчого осмислення та рефлексивно-узагальнювальний етап. На мотиваційному етапі актуалізується особистісний досвід учнів через постановку відкритого проблемного питання, пов'язаного з проблемою вибору та відповідальності.

Ключовим елементом моделі є креативна інтерпретація художнього образу шляхом моделювання альтернативних рішень персонажа та прогнозування їхніх наслідків. Письмова рефлексія наприкінці уроку сприяє усвідомленню індивідуальних смислів, сформованих у процесі навчання.

Запропонована модель має універсальний характер і може бути адаптована до аналізу інших творів зарубіжної літератури.

Пропонуємо систематизацію матеріалу щодо авторської моделі креативного уроку зарубіжної літератури.

Етап уроку	Метод креативності	Очікуваний результат	Приклад завдання
Мотиваційний	Проблемне питання	Актуалізація досвіду учнів	«Який вибір Гамлета є морально виправданим?»
Основний	Карта рішень героя	Аналіз альтернативних дій персонажа	«Складіть карту дій Гамлета і передбачте наслідки»
Творчий	Письмова рефлексія	Осмислення внутрішнього світу героя	«Напишіть внутрішній монолог Гамлета перед фіналом»
Підсумковий	Презентація / обговорення	Узагальнення та комунікація	«Представте свою карту рішень та обґрунтуйте вибір»

Додаток 1 Авторська модель креативного уроку зарубижної літератури

Мотивація

Основний етап

Творча робота

Підсумок

ДОДАТОК 2**Типологія креативних методів викладання зарубіжної літератури**

У додатку представлено авторську типологію креативних методів викладання зарубіжної літератури, розроблену на основі аналізу сучасних педагогічних досліджень та узагальнення практичного досвіду викладання. Типологія відображає багатовекторність креативної діяльності учнів і спрямована на активізацію різних аспектів сприйняття художнього тексту.

Когнітивно-аналітичні методи орієнтовані на розвиток умінь осмислення літературного твору в контексті епохи, напряму та авторської позиції. Емоційно-образні методи забезпечують залучення емпатійного мислення, формування образного бачення та емоційного відгуку на художній текст. Інтерактивно-комунікативні методи сприяють розвитку діалогічного мовлення, аргументованого висловлювання та колективного створення смислів. Окрему групу становлять цифрові методи, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та елементів штучного інтелекту.

Запропонована типологія має методологічне значення, оскільки може слугувати основою для проєктування авторських методичних систем і забезпечує варіативність навчального процесу.

Наочний матеріал: Діаграма «Типи креативних методів»

Опис макета:

Коло, розділене на 4 сектори:

1. Когнітивно-аналітичні методи
2. Емоційно-образні методи
3. Інтерактивно-комунікативні методи
4. Цифрові методи

Приклад використання:

Учні отримують кольорову діаграму і обирають сектор для роботи з конкретним твором. Наприклад, для аналізу «Гамлета» обирають «Емоційно-образні методи» і створюють образи персонажів через малюнки чи колаж.

Додаток 2 Типи креативних методів

ДОДАТОК 3

Креативні навчальні завдання до творів зарубіжної літератури

У додатку подано систему креативних навчальних завдань, спрямованих на розвиток інтерпретаційної та читацької компетентностей учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури. Завдання розроблено з урахуванням специфіки різних літературних епох, жанрів і стилів та відповідають принципам компетентнісного навчання.

Креативні завдання передбачають активну взаємодію учнів із художнім текстом через моделювання альтернативних точок зору, створення внутрішніх монологів персонажів, переосмислення проблематики твору в сучасному культурному контексті. Особлива увага приділяється завданням відкритого типу, які не мають єдиної правильної відповіді та стимулюють самостійне мислення (Додаток 3).

Система завдань орієнтована на формування здатності до аргументованого висловлювання, розвитку уяви, емпатії та рефлексії. Подані приклади можуть бути адаптовані до різних вікових груп і рівнів підготовки учнів, що забезпечує їх універсальність і практичну значущість.

Пропонуємо систематизацію матеріалу щодо використання креативних навчальних завдань до творів зарубіжної літератури.

Персонаж	Вибір 1	Вибір 2	Вибір 3	Аргументування (пояснення)
Антігона	Повернутись до родини	Підкоритися владі	Втекти	...
Гамлет	Помститися	Відмовитися від помсти	Шукати компроміс	...
Офелія	Підтримати Гамлета	Ігнорувати події	Шукати власний шлях	...

Учні можуть заповнювати таблицю у класі або онлайн, потім обговорюють різні варіанти у групі, порівнюючи логіку та мотивацію персонажів.

Додаток 3. Тема
Візуалізація альтернативного вибору
персонажа у процесі інтерпретації
художнього тексту

ДОДАТОК 4

Зразки учнівських творчих робіт як ілюстрація результативності методики

У додатку представлені анонімізовані фрагменти учнівських творчих робіт, виконаних у межах реалізації креативної методики викладання зарубіжної літератури. Матеріали включають есе, внутрішні монологи персонажів, альтернативні фінали та авторські інтерпретації ключових сюжетних подій. Аналіз цих робіт дозволяє прослідкувати рівень сформованості у школярів читацької компетентності, уміння критично осмислювати художній текст і формувати власну позицію.

Наприклад, у фрагменті есе щодо трагедії В. Шекспіра «Гамлет» учень аргументує поведінку героя через призму морального вибору та соціальних обмежень, демонструючи здатність бачити різні рівні конфлікту та внутрішнього стану персонажа. Інший фрагмент містить альтернативний фінал, де учень пропонує новий сюжетний поворот, зберігаючи логіку твору та психологічну достовірність персонажів. Такі роботи свідчать про високий рівень аналітичного та творчого осмислення, а також розвиток емпатії та уяви учнів.

Додаток виконує ілюстративно-доказову функцію та демонструє практичну результативність застосування креативної методики в освітньому процесі, підтверджуючи можливість поєднання традиційного аналізу тексту з творчими завданнями для формування цілісного читацького досвіду.

Пропонуємо систематизацію матеріалу щодо зразків учнівських творчих робіт.

Подія сюжету	Дія персонажа	Коментар учня (інтерпретація)
Гамлет дізнається про смерть батька	Шок, сумнів	Учень пояснює: «Гамлет вагається, бо моральні принципи забороняють відразу діяти»
Внутрішній конфлікт	Роздуми, сумніви	«Персонаж зіштовхується з вибором між помстою і моральними нормами»
Вирішальна дія	Помста / альтернативний фінал	Учні пропонують різні сценарії розвитку подій, пояснюють логіку та емоції героя

Додаток 4. Тема
Наочне представлення ключових
компонентів аналізу зарубіж-
ного літературного твору

ДОДАТОК 5**Міжпредметний інтегративний проєкт у викладанні зарубіжної літератури**

У цьому додатку описано приклад міжпредметного проєкту, який поєднує вивчення зарубіжної літератури та філософії. Проєкт спрямований на формування цілісного уявлення про літературний твір як елемент культурного процесу та його взаємодію з філософськими ідеями епохи. Учні аналізують твори А. Камю, Ф. Кафки та Ж.-П. Сартра, зіставляючи літературні образи з філософськими категоріями абсурду, свободи та відповідальності, після чого створюють мультимедійні презентації, що узагальнюють отримані знання та демонструють міждисциплінарні зв'язки.

Проєктна діяльність передбачає етапи: підготовчий (вибір текстів, постановка завдань), аналітичний (осмислення текстів та філософських ідей), творчий (створення власних моделей і презентацій), захисний (публічний захист результатів). Такий підхід дозволяє учням формувати навички критичного мислення, аргументованого обґрунтування позиції та системного аналізу культурних явищ. Додаток демонструє, що інтеграція міждисциплінарного підходу значно підвищує ефективність креативного навчання і стимулює глибше осмислення літературного матеріалу.

Використання: учні презентують власні варіанти внутрішніх монологів, порівнюють альтернативні фінали і обговорюють різницю у мотивації персонажів.

Наочний матеріал: Сенкан «Екзистенціалізм у літературі»

Форма макета: поетична п'ятирядкова структура, що інтегрує літературу та філософію:

Тема (1 слово): Екзистенціалізм

Два прикметники: Філософський, складний

Три дієслова: Мислити, шукати, боротися

Чотири образи: Абсурд, свобода, вибір, страх

Підсумкова фраза: «Життя людини – постійний вибір»

Використання: учні складають власні сенкани до творів Кафки, Камю або Сартра, презентують їх у класі, порівнюють з текстами та філософськими концепціями.

Додаток 5. Тема
Інтерактивна форма організації
навчального діалогу під час
аналізу художнього тексту

ДОДАТОК 6

Алгоритм упровадження креативних методів у освітній процес

У додатку наведено детальний алгоритм упровадження креативних методів у викладанні зарубіжної літератури. Алгоритм побудовано на засадах діяльнісного, особистісного та компетентнісного підходів і передбачає поетапну організацію навчальної діяльності учнів. Він включає постановку відкритого проблемного запитання, індивідуальне осмислення тексту, групову інтерпретацію, презентацію результатів та рефлексивне узагальнення.

На кожному етапі алгоритм передбачає застосування креативних методів: на мотиваційному етапі – проблемне запитання і асоціативні вправи; на аналітичному – моделювання альтернативних сюжетних рішень і побудова інтерпретаційних схем; на груповому – дискусійні і рольові вправи; на рефлексивному – письмова або мультимедійна самопрезентація власних висновків. Алгоритм є універсальним і може адаптуватися до різних вікових груп та навчальних тем, забезпечуючи системний розвиток креативного мислення і читацької компетентності.

Наочний матеріал: Коло-Вена «Етапи уроку та активності»

Форма макета: три кола, що перетинаються:

Коло	Включені активності
Індивідуальна робота	Аналіз тексту, створення карт рішень персонажа
Групова робота	Дискусія, моделювання альтернативних сюжетів
Презентація / Рефлексія Підсумковий монолог, письмова рефлексія	

Приклад використання:

Перетин «Індивідуальна + Групова робота» → створення колективної карти дій героя.

Перетин «Групова + Презентація» → спільна презентація альтернативного фіналу та обговорення аргументів.

ДОДАТОК 7

Діагностичні інструменти оцінювання креативної діяльності

У додатку подано систему діагностичних інструментів для оцінювання креативної діяльності учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури. Інструменти поєднують якісну та кількісну оцінку, включаючи критерії оригінальності інтерпретації, глибини аналізу тексту, логічності викладу та аргументованості позиції. Для кожного критерію запропоновано шкалу балів і рекомендації щодо оцінювання, що дозволяє об'єктивізувати процес оцінки та забезпечує прозорість результатів.

У процесі застосування інструментів викладач фіксує прогрес кожного учня та визначає рівень сформованості ключових компетентностей. Діагностичні матеріали можуть використовуватися як для поточного, так і підсумкового оцінювання, а також слугувати джерелом інформації для корекції навчального процесу. Додаток підтверджує ефективність креативної методики і демонструє можливості систематичного контролю результатів навчання.

Критерій оцінки	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Коментар викладача
Оригінальність	Створює нові ідеї, не повторює текст	Частково нові ідеї, елементи тексту	Відтворює готові відповіді	...
Аргументованість	Логічне обґрунтування, приклади	Логіка часткова, аргументи слабкі	Немає логіки	...
Глибина аналізу	Розкриває взаємозв'язки і мотиви	Частково аналізує мотиви	Тільки поверхневий опис	...
Креативність форми	Використовує графіку, малюнки, схеми	Використовує деякі додаткові форми	Тільки текст	...

Використання: учні заповнюють самостійно або спільно з викладачем, оцінюючи власну або колегу роботу; підсумки обговорюються на уроці.

Додаток 7. Тема
Використання сторітелінгу як методики
осмислення художнього образу

ДОДАТОК 8

Використання цифрових технологій і штучного інтелекту в креативному викладанні

У цьому додатку розглянуто можливості застосування цифрових технологій та елементів штучного інтелекту у процесі викладання зарубіжної літератури. Використання сучасних програмних засобів і генеративних інструментів дозволяє учням моделювати альтернативні інтерпретації художніх творів, створювати візуальні образи персонажів та досліджувати символіку тексту в інтерактивній формі.

Особливу увагу приділено розвитку критичного мислення: учні порівнюють отримані від цифрових інструментів результати з авторським текстом, оцінюють достовірність і відповідність художній логіці. Такий підхід формує компетентність у використанні цифрових технологій для творчого осмислення літературного матеріалу та готує учнів до сучасного культурного і медіа-середовища, де важлива здатність до критичного аналізу та самостійної інтерпретації інформації.

Персонаж	Варіант сюжету від ШІ	Класичний варіант	Аналіз учня (логіка, достовірність)
Гамлет	Гамлет відмовляється від помсти, шукає порозуміння	Гамлет мстить	«Варіант ШІ менш драматичний, але мотиви зрозумілі»
Антігона	Антігона обирає втечу	Антігона дотримується закону	«Втеча суперечить характеру героя, але відкриває нові сюжети»

Використання: учні генерують альтернативні сюжети у ШІ, порівнюють із класичними, обговорюють достовірність, моральні наслідки та психологічну логіку персонажів.

ДОДАТОК 9

Порівняльна характеристика традиційної та креативної методики

У додатку представлено порівняльний аналіз традиційної та креативної методики викладання зарубіжної літератури. Традиційна методика орієнтується переважно на репродуктивне відтворення знань, аналіз тексту через готові схеми та стандартизовані питання, що обмежує можливості самостійного мислення учнів. Креативна методика, натомість, передбачає активне залучення учнів до інтерпретаційного процесу, моделювання альтернативних сюжетних ліній, формування власної позиції та аргументованого висловлювання

Дослідження і практичні спостереження свідчать, що креативна методика стимулює глибше розуміння тексту, підвищує мотивацію до навчання та розвиває критичне мислення. Порівняльний аналіз демонструє переваги креативного підходу у формуванні читацької компетентності та здатності учнів до самостійної творчої роботи з художнім текстом.

Параметр	Традиційна методика	Креативна методика
Мотивація учнів	Середня	Висока
Активність на уроці	Пасивна	Активна
Розвиток критичного мислення	Низький	Високий
Творче мислення	Обмежене	Розвинене
Рівень самостійності	Низький	Високий
Залученість учнів	Формальна	Емоційна та інтелектуальна

Використання: учні аналізують, які методи їм більше підходять, обговорюють переваги креативного підходу, порівнюють із власним досвідом.

Додаток 9. Тема
Парні та групові форми роботи як засіб
розвитку інтерпретаційної компетентності

ДОДАТОК 10

Методичні рекомендації щодо впровадження креативної методики

У додатку наведено узагальнені методичні рекомендації щодо впровадження креативної методики у викладанні зарубіжної літератури. Основні положення передбачають поєднання традиційного літературознавчого аналізу з креативними формами роботи, створення психологічно безпечного середовища для вираження індивідуальної позиції учнів, використання інтерактивних і цифрових інструментів та міжпредметних інтеграцій.

Рекомендації включають підходи до організації уроку, підбір завдань відкритого типу, використання рольових та дискусійних методів, моделювання альтернативних варіантів сюжету та образів персонажів. Застосування цих рекомендацій забезпечує систематичне формування читацької компетентності, креативного мислення та готовності учнів до самостійної інтерпретації художнього тексту.

Крок	Дія учнів	Очікуваний результат
1	Вибір твору і проблемного питання	Підготовка до творчої діяльності
2	Обговорення у парах можливих креативних методів	Формування плану уроку
3	Розробка альтернативних завдань та вправ	Підготовка інтерактивного матеріалу
4	Презентація плану перед класом	Обговорення і вдосконалення плану
5	Рефлексія після проведення уроку	Узагальнення та оцінювання ефективності

Використання: учні в парах створюють міні-план уроку, включають обов'язкові креативні елементи, обговорюють і презентують

перед класом, отримуючи зворотний зв'язок від однокласників та викладача.

ЗАГАЛЬНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ОСВІТНІХ ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Pixabay – Ілюстрації з теми «Освіта»

Велика колекція безкоштовних ілюстрацій, векторів та графіки, що підходять для освітніх проєктів (можна знайти графіку про школу, книжки, читання, викладання тощо). [Pixabay+1](https://pixabay.com/illustrations/search/education)
<https://pixabay.com/illustrations/search/education>

2. Storyset – Професійні ілюстрації для освіти

Колекція безкоштовних адаптованих ілюстрацій, які можна налаштовувати (кольори, стиль) і використовувати в презентаціях, матеріалах, інфографіці. [Storyset](https://storyset.com/education)
<https://storyset.com/education>

3. unDraw – Безкоштовні SVG-ілюстрації

Велика база універсальних ілюстрацій, які можна змінювати під свої кольори теми. Особливо зручно для створення ілюстрацій до концептуальних частин (схеми, метафори). [unDraw](https://undraw.co/illustrations)
<https://undraw.co/illustrations>

4. Freepik – Ілюстрації та векторні зображення

Поширений ресурс з безкоштовними векторами, зокрема розділ *education illustrations*, де можна знайти як стилізовані картинки, так і інфографіку. [Freepik](https://www.freepik.com/free-photos-vectors/education-illustration)
<https://www.freepik.com/free-photos-vectors/education-illustration>

5. Vecteezy – Вектори іконки та ілюстрації

Велика колекція графіки для освітніх тем: великі набори іконок, схем, фонів та ін. [Vecteezy](https://www.vecteezy.com/free-vector/education)

<https://www.vecteezy.com/free-vector/education>

6. Illustration Kit / DrawKit / Mixkit

Платформи з великими наборами безкоштовних ілюстрацій у стилі сучасного flat-дизайну, які гармонійно виглядають у презентаціях і друкованих виданнях. [DrawKit+1](https://www.drawkit.com/)

<https://www.drawkit.com/>

<https://mixkit.co/art/>

<https://illustrationkit.com/> (через інші каталоги)

7. Спеціалізовані освітні ресурси

Pics4Learning

Освітня бібліотека з безплатними ілюстраціями й фотографіями, безпечною для використання в школі та навчальних матеріалах.

[Pics4Learning](https://www.pics4learning.com/)

<https://www.pics4learning.com/>

8. Openclipart

Велика колекція векторних ілюстрацій без авторських прав (CC0), зручно для створення схем, діаграм і символів для таблиць і презентацій.

[Википедия](https://openclipart.org)

<https://openclipart.org>

9. Freeillustrations.xyz

Колекція готових SVG-ілюстрацій на освітні теми, без потреби зазначати авторство. [Free illustrations](https://freeillustrations.xyz/illustration/education-illustrations/)

<https://freeillustrations.xyz/illustration/education-illustrations/>

10. MyCuteGraphics

Багато кліпартів і елементів графіки для освітніх проектів, плакатів, таблиць, презентацій. [Мои милые графики](https://www.mycutegraphics.com/graphics/graphics.html)

<https://www.mycutegraphics.com/graphics/graphics.html>

11. IllustAC

Величезний набір векторів і кліпартів з освітньою тематикою (знання, школа, студенти тощо). en.ac-illust.com

<https://en.ac-illust.com/category/education>

12. Додаткові універсальні ресурси

- ❖ **Canva** – шаблони, іконки, діаграми, таблиці, що можна редагувати онлайн;
https://www.canva.com/uk_ua/shablони/ Canva
- ❖ **Undraw / Open Education Resources (OER)** – освітні ілюстрації можна вбудовувати й адаптувати за CC-ліцензіями. [unDraw](https://undraw.co/)
- ❖ **FreeDigitalPhotos.net** – безкоштовні фото та графіка для освітніх проєктів. [eLearning Industry](https://www.free-digital-photos.net/)

12. Як використовувати ці ілюстрації в додатках

- ❖ **Для таблиць і схем:** скачай SVG/PNG та встав у Word або PowerPoint як графічний об'єкт для пояснення кроків алгоритму, діаграм, схем.
- ❖ **Для сторітелінгу:** використай персонажів або символи з наборів для візуального супроводу історії (наприклад у Додатку 4).
- ❖ **Для інтерактивних форм:** візуалізуй значення блоків у схемах «коло-Вена» чи «таблиця-рубрика».
- ❖ **Для презентацій:** адаптуй кольори й стиль під колірну гаму твоєї монографії за допомогою Canva, Vecteezy або unDraw.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>